มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

ตำราการสอน

วิชา มหายุทธศาสตร์ (Grand Strategy)

ผู้เขียน

พลเอก ดร.สนธิ นวกุล
ผู้ช่วยศาตราจารย์ ดร.อนุรัตน์ อนันทนาธร

ตำรานี้ใช้ในการเรียนการสอนหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขายุทธศาสตร์และความมั่นคง คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
2565

ตำราการสอน

วิชา มหายุทธศาสตร์ (Grand Strategy)

ผู้เขียน

พลเอก ดร.สนธิ นวกุล

ผู้ช่วยศาตราจารย์ ดร.อนุรัตน์ อนันทนาธร

ตำรานี้ใช้ในการเรียนการสอนหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขายุทธศาสตร์และความมั่นคง

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา 2565

คำนำ

ตำราการสอนเล่มนี้ เกิดขึ้นเนื่องจากคณะผู้เขียนซึ่งเป็นผู้บรรยายร่วมในรายวิชามหายุทธศาสตร์ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขายุทธศาสตร์และความมั่นคง คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา มีเจตจำนงร่วมกันในการจัดเขียนตำราเรื่องมหายุทธศาสตร์เพื่อให้นิสิตระดับปริญญาเอกและปริญญาโทได้ใช้เป็นตำราประกอบการเรียนการค้นคว้าเพื่อทำวิทยานิพนธ์และดุษฎีนิพนธ์ เนื้อหาในตำรามาจากการศึกษา ค้นคว้า และทบทวนวรรณกรรมวิชาการด้านมหายุทธศาสตร์จากในและต่างประเทศหลายชิ้น ในเล่มแบ่งออกเป็นทั้งหมด 6 บท ประกอบไปด้วย บทที่ 1 ความหมายและวิวัฒนาการของมหายุทธศาสตร์ บทที่ 2 วิธีการในการศึกษามหายุทธศาสตร์ บทที่ 3 มหายุทธศาสตร์สหรัฐอเมริกา บทที่ 4 มหายุทธศาสตร์รัสเซีย บทที่ 5 มหายุทธศาสตร์กับการบริหารธุรกิจ และบทที่ 6 แนวโน้มการศึกษามหายุทธศาสตร์

คณะผู้เขียนต้องขออภัยหากมีข้อผิดพลาดจากงานเขียนชิ้นนี้ และยินดีจะรับการวิพากษ์และข้อแนะนำ ที่จะนำไปสู่การปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น

คณะผู้เขียน

2565

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 1	1
บทที่ 1	2
ความหมายของมหายุทธศาสตร์	2 – 7
วิวัฒนาการการศึกษามหายุทธศาสตร์	7
มหายุทธศาสตร์ยุคจักรวรรดิโรมัน	7 – 9
มหายุทธศาสตร์ยุคจักรวรรดิออตโตมัน	9 – 11
มหายุทธศาสตร์สมัยสงครามโลกครั้งที่ 1	11 – 12
มหายุทธศาสตร์สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2	12 – 14
มหายุทธศาสตร์สมัยสงครามเย็น	14 – 15
บทสรุป	15 – 16
คำถามท้ายบท	16
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 2	21
บทที่ 2	22
วิธีการศึกษามหายุทธศาสตร์	22
การศึกษามหายุทธศาสตร์ Yale University	22
การศึกษามหายุทธศาสตร์ Duke University	22 – 23
การศึกษามหายุทธศาสตร์ Harvard University	23 – 24
การศึกษามหายุทธศาสตร์ Massachusetts Institute of Technology	24
การศึกษามหายุทธศาสตร์ King’s College London	24 – 25
การศึกษามหายุทธศาสตร์ในประเทศไทย	25 – 29
บทสรุป	29 – 31
คำถามท้ายบท	31

สารบัญ(ต่อ)

เรื่อง	หน้า
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 3	33
บทที่ 3	34
มหายุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา	34
มหายุทธศาสตร์ของสหรัฐเมริกาสมัยประธานาธิบดี Bill Clinton	34 – 35
มหายุทธศาสตร์ของสหรัฐเมริกาสมัยประธานาธิบดี George W. Bush	35
มหายุทธศาสตร์ของสหรัฐเมริกาสมัยประธานาธิบดี Barack Obama	35 – 36
มหายุทธศาสตร์ของสหรัฐเมริกาสมัยประธานาธิบดี Donald Trump	36
มหายุทธศาสตร์ของสหรัฐเมริกาสมัยประธานาธิบดี Joe Biden	37 – 38
บทสรุป	38
คำถามท้ายบท	38
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 4	40
บทที่ 4	41
มหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย	41
สำนักคิดที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดมหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย	41 – 43
มหายุทธศาสตร์ภายใต้การปกครองของประธานาธิบดีวลาดิเมียร ปูติน	43 – 45
ความท้าทายที่สำคัญต่อมหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย	45 – 47
กระบวนการคิดของประธานาธิบดี ปูติน เกี่ยวกับมหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย	48
ยุทธวิธีและเครื่องมือที่ประธานาธิบดี ปูติน ใช้ในการดำเนินมหายุทธศาสตร์	49 – 51
ยุทธศาสตร์ของรัสเซียในสงครามกลางเมืองซีเรีย	51 – 53
มุมมองของนักวิเคราะห์ในประเด็นเป้าหมายของมหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย	53
บทสรุป	53 – 54
คำถามท้ายบท	54

สารบัญ(ต่อ)

เรื่อง	หน้า
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 5	57
บทที่ 5	58
มหายุทธศาสตร์ในมิติของภาคธุรกิจ	58 – 59
ยุทธศาสตร์เน้นการเติบโต (Growth Strategies)	59 – 60
ยุทธศาสตร์เน้นความมั่นคง (Stability Strategies)	60
ยุทธศาสตร์เน้นการหดตัว (Retrenchment Strategies)	60
ยุทธศาสตร์เน้นการผสมผสาน (Combination Strategies)	60 – 61
มหายุทธศาสตร์ของธุรกิจญี่ปุ่น	61
การเคารพความดั้งเดิม (Respecting Tradition)	61 – 62
การยึดมั่นในทักษะหลักและการบริการลูกค้า (Core Skills and Customer Service)	62 – 64
การผสมผสานนวัตกรรม (Good or Bad Innovation)	64 – 65
การมุ่งเน้นเป้าหมายระยะยาว (Long-term Focus)	66 – 67
การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจกับลูกค้า (Customer Intimacy)	67 – 68
หลักการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน (Community Relationship)	68 – 69
ผลกระทบและการปรับตัวในสถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรน่า หรือCOVID 19	69 – 72
บทสรุป	72 – 73
คำถามท้ายบท	73
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 6	78
บทที่ 6	79
แนวโน้มของมหายุทธศาสตร์	79
V – Volatility สภาวะที่มีความผันผวนสูง	79
U – Uncertainty สภาวะที่มีความไม่แน่นอนสูง	80
C – Complexity สภาวะที่มีความซับซ้อนมากขึ้นเรื่อย ๆ	80
A – Ambiguity สภาวะที่มีความคลุมเครือ เต็มไปด้วยความไม่ชัดเจน ยากจะคาดเดาคำตอบ	80 – 81
กรณีของการแพร่ระบาด COVID-19	81 – 84
กรณีการถอนทหารของสหรัฐอเมริกาออกจากตะวันออกกลาง	84 – 85

สารบัญ(ต่อ)

เรื่อง	หน้า
ผลประโยชน์ของอิหร่านและมหายุทธศาสตร์ของอิหร่าน	86
ผลกระทบต่อซาอุดิอาระเบียและมหายุทธศาสตร์ของซาอุดิอาระเบีย	86
จุดยืนของตุรกีและมหายุทธศาสตร์ของตุรกี	87 – 88
กรณีสถานการณ์ในทะเลจีนใต้	88
ลำดับเหตุการณ์สำคัญอันเกี่ยวเนื่องกับทะเลจีนใต้	88 – 89
ผลประโยชน์ของสหรัฐฯ	90 – 92
การดำเนินการด้านการทหารของจีนในทะเลจีนใต้	92 – 93
มหายุทธศาสตร์ของจีนต่อทะเลจีนใต้	93 – 94
การดำเนินการของจีนเพื่อให้บรรลุมหายุทธศาสตร์ต่อทะเลจีนใต้	94
การเข้ามาของสหรัฐอเมริกา	94 – 95
อนาคตของจีนในทะเลจีนใต้	95 – 97
กรณีการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate change)	97
บทบาทของมหาอำนาจกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ	97 – 99
การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศกับมหายุทธศาสตร์	99 – 100
ความเห็นของนักวิชาการต่อกรณีสภาพภูมิอากาศเป็นอันตรายต่อความมั่นคง	100 – 101
การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มหายุทธศาสตร์ และระเบียบระหว่างประเทศในมุมมองของนักวิชาการ	101 – 103
บทสรุป	103 – 104
คำถามท้ายบท	104
ประวัติผู้เขียน	107 – 108

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 1

หัวข้อเนื้อหาประจำบท

วิวัฒนาการการศึกษามหายุทธศาสตร์ (Evolution of Grand Strategy's Study) และความหมาย
ของมหายุทธศาสตร์
มหายุทธศาสตร์ในแต่ละยุคสมัย

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายวิวัฒนาการของมหายุทธศาสตร์ และความหมายของมหายุทธศาสตร์
2. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถจำแนกสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการกำหนดมหายุทธศาสตร์
3. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสรุปความแตกต่างระหว่างมหายุทธศาสตร์ในแต่ละยุคสมัย

วิธีสอนและกิจกรรม

1. การบรรยาย
2. การยกกรณีศึกษาและอภิปราย
3. การตอบคำถาม
4. การทำแบบทดสอบประจำบท

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอน
2. กรณีศึกษาเกี่ยวกับมหายุทธศาสตร์
3. แบบทดสอบประจำบท

การวัดและการประเมินผล

1. การสังเกตพฤติกรรมการเรียน ความตั้งใจเรียน ความสนใจในการซักถามและอภิปราย
2. การทำแบบฝึกหัด และงานที่ได้รับมอบหมาย
3. การทดสอบโดยใช้แบบทดสอบประจำบท

บทที่ 1

บทนำ

“มหายุทธศาสตร์” ในตำราการสอนนี้ เนื้อหาที่รวบรวมนำมาเสนอ โดยส่วนใหญ่เป็นข้อมูลจากเอกสารวิชาการในต่างประเทศที่ผู้เขียนได้ร่วมกันวิเคราะห์และสังเคราะห์ รวมทั้งใช้ประสบการณ์นำเสนอในแง่มุมที่จะให้ผู้อ่านได้พิจารณานำไปใช้ประโยชน์ ในเอกสารประกอบการสอนบทนี้จะให้ผู้อ่านเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของมหายุทธศาสตร์ (Grand Strategy) จากนั้นเป็นวิวัฒนาการของมหายุทธศาสตร์แต่ละยุคสมัยซึ่งเลือกที่จะนำเสนอยุคสมัยที่สำคัญและควรแก่การศึกษา ประกอบด้วย มหายุทธศาสตร์ในสมัยจักรวรรดิโรมัน (Roman Empire) จักรวรรดิออตโตมัน (Ottoman Empire) สงครามโลกครั้งที่ 2 (World War II) และยุคสงครามเย็น (Cold War)

ความหมายของมหายุทธศาสตร์

คำว่า “มหายุทธศาสตร์” มิได้ปรากฏในยุคโบราณ แต่แท้จริงแล้วเพิ่งมาปรากฏในภายหลัง โดยเฉพาะช่วงศตวรรษที่ 18 และ 19 การศึกษามหายุทธศาสตร์เริ่มมีการรวบรวมแนวความคิดอย่างเป็นระบบ และมักพบในวงการทหาร เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการสงครามในการต่อสู้ว่าควรจะทำอย่างไรให้การสงครามเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล โดยพิจารณาถึงสิ่งที่จำเป็นเพื่อการใช้กำลังทางทหารให้ประสบผลสำเร็จทั้งในยามสงครามและยามสงบ ต่อมารวมถึงการไม่ใช้กำลัง เช่น การป้องปรามและการบังคับ ทั้งนี้การดำเนินการต่อยุทธศาสตร์ทหารนั้นจะต้องควบคุมการใช้ทรัพยากรของชาติอย่างระมัดระวัง ส่วนเครื่องมืออื่น ๆ นอกจากกำลังทางทหารแล้ว ยังมีการสร้างพันธมิตร การทูต นโยบายทางเศรษฐกิจ แรงจูงใจทางการเงิน การข่าว การทูตสาธารณะ/การโฆษณา และการสร้างเจตจำนงทางการเมืองของคนในชาติ

อย่างไรก็ตามความสนใจทางด้านยุทธศาสตร์ เริ่มมีความจริงจังและมีการศึกษาค้นหาตำราเพื่อใช้ในการศึกษายุทธศาสตร์การทหาร และได้พูดถึงตำราชัยสงครามของจีน ซึ่งเขียนขึ้น นักยุทธศาสตร์สงครามคนสำคัญของจีน ชื่อว่าซุนวู (ZUN WU) เป็นตำราพิชัยที่เขียนขึ้นเมื่อราวหกร้อยปีก่อนคริสตกาล เป็นที่รู้จักในชื่อตำราพิชัยสงครามของซุนวู ต่อมามีการนำมาแปลเป็นภาษาอังกฤษ ชื่อว่า **“ศิลปะของการทำสงคราม” (The Art of War)** และใช้เป็นตำราในการศึกษายุทธศาสตร์กันอย่างแพร่หลาย และมีการนำไปใช้เป็นตำราในการศึกษายุทธศาสตร์ของการบริหาร (Strategy Management) ในภาคธุรกิจด้วย เนื้อหาในตำราพิชัยสงครามฉบับนี้มี 13 บรรพ ได้แก่ 1) การประเมิน 2) การทำศึก 3) ยุทธวิธีโจมตี 4) รูปลักษณ์การรบ

5) พลานุภาพ 6) จุดอ่อนจุดแข็ง 7) การดำเนินกลยุทธ์ 8) สิ่งผันแปร 9 ประการ 9) การเดินทัพ 10) ภูมิประเทศ 11) พื้นที่ต่างกัน 9 อย่าง 12) โจมตีด้วยไฟ 13) การใช้สายลับ ซึ่งแต่ละบรรพเน้นถึงแต่ละแง่มุมของการสงคราม

ตำราพิชัยสงครามของซุนวูเป็นหนึ่งในตำรายุทธศาสตร์การทหารเล่มหนึ่งที่เก่าแก่ที่สุดในโลก โดยนับได้ว่าเป็นตำราเล่มแรกและเล่มหนึ่งที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงในเชิงยุทธศาสตร์ และมีอิทธิพลอย่างมหาศาลต่อแนวคิดทางการทหาร กลยุทธ์ทางธุรกิจ และแนวคิดเรื่องอื่นๆ ทั้งในโลกตะวันออกและโลกตะวันตก ซุนวูถือเป็นบุคคลแรกที่ตระหนักในความสำคัญของตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ ซึ่งจะได้รับผลกระทบทั้งจากเงื่อนไขเชิงรุกในด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และความคิดเชิงรับของฝ่ายคู่แข่งในสภาพแวดล้อมดังกล่าว ซุนวูได้สอนว่า ยุทธศาสตร์ไม่ใช่เพียงการวางแผนกำหนดสิ่งที่จะลงมือทำเท่านั้น แต่ยังต้องการการตอบสนองอย่างรวดเร็วและเหมาะสมในการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขในสถานการณ์ต่างๆ ด้วย (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2021: พิชัยสงครามซุนจื่อ)

วิวัฒนาการในการศึกษาเกี่ยวกับมหายุทธศาสตร์ มักจะมุ่งเน้นไปที่ความรุ่งเรืองและความเสื่อมถอยของมหาอำนาจ อาทิ สหรัฐอเมริกา (จากสงครามโลกครั้งที่ 1) สหราชอาณาจักรและฝรั่งเศส (จนถึงสงครามโลกครั้งที่ 2) จักรวรรดิสเปน สหภาพโซเวียต/รัสเซีย และสาธารณรัฐประชาชนจีน ห้วงระยะเวลาที่รุ่งเรือง เป็นต้น ทั้งนี้การศึกษามหายุทธศาสตร์จะเป็นการศึกษาความสามารถและความไร้สามารถที่จะปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทางยุทธศาสตร์ที่กำลังเปลี่ยนแปลง

ขณะที่การศึกษามหายุทธศาสตร์ในรัฐศาสตร์ จะเป็นการศึกษาถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างภัยคุกคามกับโอกาสของสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ และข้อจำกัดหรือกลไกขับเคลื่อนทางการเมืองภายในประเทศ ซึ่งก็มีความเข้าใจในสิ่งเหล่านี้ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ นักวิชาการด้านสัจนิยมจะมุ่งเน้นไปที่ภัยคุกคามหรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างภัยคุกคามกับโอกาส ขณะที่นักวิชาการด้านเสรีนิยมเน้นโอกาส ในลักษณะคล้ายคลึงกัน นักวิชาการด้านสัจนิยมพยายามที่จะให้ความหมายของจุดหมายปลายทาง (Ends) ที่แคบลงของมหายุทธศาสตร์ ว่าหมายถึงการให้เกิดความมั่นคง โดยรักษาสถานะที่เป็นอยู่ หรือแสวงหาความยิ่งใหญ่ และทำให้รัฐและผลประโยชน์ของชาติ อยู่อย่างไม่มีปัญหา

นักวิชาการด้านเสรีนิยมจะวางน้ำหนักไว้ที่อุดมการณ์ ผลประโยชน์ และความร่วมมือภายในประเทศ รวมถึงผลลัพธ์ทางยุทธศาสตร์ในภาพกว้าง เช่น การจัดระเบียบระหว่างประเทศที่ต้องการ

สำหรับการศึกษามหายุทธศาสตร์เชิงประจักษ์นั้น จะให้น้ำหนักไว้ที่ความซับซ้อนของสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ การเมืองภายในประเทศ และเครื่องมือหรือทรัพยากร (Means) ในการปกครองที่เกี่ยวข้อง

ในวงการทหาร มักจะแบ่งระดับตั้งแต่ยุทธวิธี ยุทธการ ยุทธศาสตร์ และมหายุทธศาสตร์ ซึ่งจะทำให้มองเห็นชัดระหว่างคำว่า “ยุทธศาสตร์” กับ “มหายุทธศาสตร์” อาจกล่าวได้ว่าการศึกษามหายุทธศาสตร์จะเกี่ยวข้องกับความซับซ้อนของสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ การเมืองภายในประเทศ และขอบเขตการใช้เครื่องมือในการปกครองประเทศที่มีอยู่ ด้วยเหตุนี้ นับว่าเป็นการศึกษารัฐเชิงลึก อย่างไรก็ตามนักวิเคราะห์บางท่าน มองว่านโยบายด้านความมั่นคงหรือนโยบายด้านการต่างประเทศ ก็สื่อไปในทำนองเดียวกันกับมหายุทธศาสตร์ ซึ่งในทางปฏิบัติก็ยากที่จะกำหนดให้มีความชัดเจนระหว่างมุมมองดังกล่าวกับมหายุทธศาสตร์

สำหรับความหมายของมหายุทธศาสตร์ Paul van Hooft ได้อธิบายถึงมหายุทธศาสตร์ว่า คือศิลปะในการปกครองประเทศระดับสูงที่สุด ในการที่รัฐ หรือหน่วยทางการเมืองอื่น ๆ จะลำดับความเร่งด่วนและระดมสรรพกำลังอย่างไร ทั้งทางทหาร การทูต การเมือง เศรษฐกิจ และพลังอำนาจอื่น ๆ เพื่อที่จะทำให้เกิดความมั่นใจในสิ่งที่จะได้รับอันเป็นผลประโยชน์ ซึ่งผลประโยชน์ที่จะได้รับเหล่านี้ อย่างน้อยที่สุด ก็มีเป้าประสงค์ที่จะทำให้เกิดความมั่นใจถึงความอยู่รอดของรัฐ ผลประโยชน์ภายในประเทศโดยเฉพาะ หรือแนวร่วมทางอุดมการณ์ หรือ การจัดระเบียบภูมิภาคโดยเฉพาะหรือระเบียบโลก

Paul van Hooft ยังได้อธิบายเพิ่มเติมว่า คำว่า Grand มักจะสับสนกับคำว่ายิ่งใหญ่ (Grandiose) หรือ ทะเยอทะยาน (Ambitious) อย่างไรก็ตาม มันมิได้มีเป้าประสงค์ที่จะขยายออกไป มากกว่าการจัดการทรัพยากรทั้งหมดของรัฐที่มุ่งต่อเครื่องมือ (Means) ของจุดหมายปลายทางของรัฐ (Ends) (Hooft, 2017)

ส่วน Strachan ได้ให้ข้อเสนอว่า มหายุทธศาสตร์เป็นขั้นต่อไปที่จะคิดให้ไกลออกไปจากยุทธศาสตร์ทหาร ไกลจากการต่อสู้ที่จะชนะในยุทธบริเวณเพื่อชัยชนะในสงคราม แต่มหายุทธศาสตร์จะถูกสร้างขึ้นบนแนวคิดที่จะดำเนินการให้ยุทธศาสตร์ทหาร ระมัดระวังในการใช้ทรัพยากรของชาติ การระดมสรรพกำลัง และการทูต นัยนี้ก็คือมหายุทธศาสตร์จะมีขอบเขตขยายออกไปจากสงครามถึงยามสงบสุข และควรที่จะรวมถึงการป้องกันไม่ให้เกิดสงครามด้วย (Strachan, 2006: 33-54)

คำว่า “มหายุทธศาสตร์” ถูกแนะนำอย่างเป็นทางการใน Liddell Hart 1967 โดย Sir Basil Liddell Hart ซึ่งเป็นนักวิเคราะห์ทางทหารและนักประวัติศาสตร์ ได้ย้ำให้เห็นถึงความสงบสุขของรัฐ และของประชาชน มากกว่าชัยชนะในสงคราม Liddell Hart มองว่า บทบาทของมหายุทธศาสตร์หรืออาจเรียกว่า “ยุทธศาสตร์ชั้นสูง” ต้องประสานและอำนวยการทรัพยากรของชาติทั้งมวล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางการเมืองในสงครามซึ่งเป็นเป้าประสงค์ที่ถูกกำหนดโดยนโยบายขั้นพื้นฐาน มหายุทธศาสตร์ควรที่จะคิดคำนวณและพัฒนาทรัพยากรทางเศรษฐกิจและกำลังคน เพื่อที่จะดำรงสถานะกำลังรบ เช่นเดียวกันกับ

ทรัพยากรด้านขวัญกำลังใจ สำหรับความยินยอมพร้อมใจของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญ เท่าๆกับพลังอำนาจของชาติด้านความมั่นคง พลังอำนาจในการต่อสู้ไม่ใช่เป็นเครื่องมือเดียวของมหายุทธศาสตร์ แต่ควรจะได้มีการประยุกต์ใช้พลังอำนาจในการกดดันทางด้านการเงิน เพื่อที่จะทำลายความตั้งใจของฝ่ายตรงข้าม มหายุทธศาสตร์จะต้องมองไปข้างหน้าให้ไกล ไม่ผูกติดเฉพาะการสงคราม แต่ให้ครอบคลุมถึงสันติภาพหรือความสงบสุขเป็นสิ่งที่จะตามมา มหายุทธศาสตร์มิควรที่จะเป็นเพียงการรวบรวมเครื่องมือต่าง ๆ เข้าด้วยกันเท่านั้น แต่ต้องเป็นการควบคุมการใช้เครื่องมือเหล่านั้น เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงการทำลายรัฐในอนาคต ทั้งสันติภาพหรือความสงบสุข ความมั่นคงและความเจริญรุ่งเรือง จะเห็นได้ว่า Liddell Hart เน้นการใช้ทรัพยากรของชาติหรือเครื่องมืออย่างระมัดระวัง การใช้จ่ายที่จะสร้างความเข้มแข็ง จะนำไปสู่จุดที่ล้มละลายได้ แนวคิดเหล่านี้ทำให้ Liddell Hart แนะนำว่า สหราชอาณาจักร ควรที่จะขึ้นอยู่กับพลังอำนาจทางทะเลใช้เป็นแนวทางโดยอ้อมของการออมกำลัง การป้องปราม การปิดล้อม และความคล่องแคล่ว ในการโจมตีโดยเร็วหากจำเป็น (Hart, 1967)

ต่อเรื่องดังกล่าว Sir Michael Howard มองว่า มหายุทธศาสตร์ในครึ่งแรกของศตวรรษที่ 20 มีพื้นฐานที่ประกอบไปด้วย การระดมสรรพกำลังและการใช้ทรัพยากรที่มั่งคั่งของชาติ กำลังคนและศักยภาพของอุตสาหกรรม ร่วมด้วยพันธมิตร ชาติเป็นกลาง เพื่อเป้าประสงค์ที่จะบรรลุเป้าหมายของนโยบายแห่งชาติในยามสงคราม (Howard, 2001)

สำหรับ Clausewitz มองว่าสงครามเป็นความต่อเนื่องทางการเมืองโดยเครื่องมืออื่น ๆ Clausewitz อธิบายนอกเหนือไปจากยุทธศาสตร์ทหารและยุทธวิธี เขามองว่า สงครามหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะประกอบไปด้วยองค์ประกอบทั้งที่มีเหตุผลและไม่มีเหตุผล (Clausewitz, 1976)

ส่วน Corbett พิจารณาประเด็นคล้าย ๆ กันโดยมุ่งเน้นการใช้กำลังร่วมระหว่างเหล่าทัพ และผสมผสานด้วยวิธีทางการทูตและการเมือง รวมถึงทรัพยากรของรัฐ Corbett มองว่า Minor strategy ประกอบด้วยแผนยุทธการ วัตถุประสงค์ และการมอบหมายกำลัง (Assignment of forces) ขณะที่ Major strategy จะรวมถึงทรัพยากรของรัฐในภาพรวม และการทำให้กองทัพบกและกองทัพเรือเป็นหนึ่งเดียวกัน (Corbett, 1988)

Raoul Castex นายพลเรือฝรั่งเศสและนักทฤษฎีทางการทหาร ได้เน้นย้ำถึงการใช้กำลังอย่างเป็นหนึ่งเดียวระหว่างกำลังอำนาจทางบกกับกำลังอำนาจทางเรือ Castex เป็นคนหนึ่งในนักคิดที่มองความเป็นศูนย์กลางของยุทธศาสตร์ทางเรือ (centrality of naval strategy) โดยมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ชาติและใหญ่กว่า ยุทธศาสตร์โดยทั่วไปนั้นเป็นการผสมผสานระหว่างพลังอำนาจทางบกและทางเรือ ความคิด

นี้ ได้รับมาจากที่ตั้งของทวีป ฝรั่งเศสไม่ได้มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะเน้นถึงพลังอำนาจทางเรือ (Castex, 1933)

ส่วนนักประวัติศาสตร์ Paul M. Kennedy ใน The Rise and Fall of the Great Powers ได้เน้นย้ำถึงมหายุทธศาสตร์มีความพยายามที่จะต้องใช้ทรัพยากรทางเศรษฐกิจด้วย มองว่ามหายุทธศาสตร์จะต้องคู่กับความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจและพลังอำนาจทางทหารซึ่งมีผลต่อความรุ่งเรืองและความเสื่อมถอยของรัฐ งานเขียนนี้ได้ออกมาในช่วงเวลาที่สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต เผชิญหน้ากันอย่างยืดเยื้อ ซึ่งก็คล้ายคลึงกับมหาอำนาจก่อนหน้านี้ อาทิ สเปน เนเธอร์แลนด์ ฝรั่งเศส และสหราชอาณาจักร ที่เผชิญหน้ากัน นอกจากนี้ Kennedy ยังมองว่ามหายุทธศาสตร์เป็นสิ่งที่มีชั้นของความซับซ้อนและหลากหลาย ซึ่งต้องทราบข้อมูลที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญของชาติ เพื่อที่จะบรรลุความต้องการทางการเมือง (Kennedy, 1991)

อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่า Grand Strategy มักใช้กันมากในกลุ่มของ Anglo-Americans หรือคนอเมริกันที่มีเชื้อสายมาจากอังกฤษ ขณะที่ฝรั่งเศส มองว่าเป็นระดับชั้นในยุทธศาสตร์ทหาร

Brands ได้เสนอภาพโดยรวมในประวัติศาสตร์ของมหายุทธศาสตร์สหรัฐฯว่า มีแง่มุมที่แตกต่างกันเกี่ยวกับมหายุทธศาสตร์โดยทั่วไป ได้แก่ 1) การบริหารงานสมัยประธานาธิบดี Harry S. Truman กับวิวัฒนาการของการปิดล้อม (ยุทธศาสตร์ Containment ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจาก George F. Kennan นักการทูตและเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านสหภาพโซเวียต) 2) มหายุทธศาสตร์เฉพาะบุคคลสมัยประธานาธิบดี Richard M. Nixon–Henry A. Kissinger รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ 3) แนวทางที่กล้าหาญและหยั่งรู้ของประธานาธิบดี Ronald W. Reagan และ 4) ความทะเยอทะยานที่อันตรายในสมัยประธานาธิบดี George W. Bush (Brands, 2014)

Strachan ได้นำเสนอภาพรวมได้กระชับและชัดเจนถึงพัฒนาการของยุทธศาสตร์จากศตวรรษที่ 18 ถึง 21 ซึ่งขนาดของสงครามโลกทั้ง 2 ครั้งและอิทธิพลของพลังอำนาจทางเรือ (Influence of maritime powers) อย่างเช่น สหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร ได้ทำให้เกิดพัฒนาการของมหายุทธศาสตร์อย่างรวดเร็ว เพื่อให้สามารถประสานความร่วมมือระหว่างพันธมิตรในยุทธบริเวณที่แตกต่างกัน และให้สามารถระดมทรัพยากรของชาติในการทำสงคราม คำว่า Grand จะคู่ขนานกับความซับซ้อนที่กำลังเติบโตของการส่งกำลังบำรุง เทคโนโลยี ความเร็ว และระบบราชการ อันเป็นส่วนหนึ่งของเหตุผลของนโยบาย Strachan มองว่าแนวคิดมหายุทธศาสตร์ เป็นสิ่งที่ยากจะอธิบาย และเร็วไปที่จะหมายถึงนโยบายหรือวัตถุประสงค์ใด ๆ มันเลือนลางมากในความหมายที่แท้จริง (Strachan, 2006: 33-54)

John Lewis Gaddis ได้อธิบาย มหายุทธศาสตร์ว่า เป็นความสัมพันธ์ที่ได้มีการคำนวณไว้แล้วของเครื่องมือที่มีอยู่ ต่อผลสุดท้ายอันกว้างใหญ่ มันเป็นวิธีการในการใช้อะไรก็ตามที่ต้องการได้ ที่ใดก็ตามที่ต้องการไป (Gaddis, 2018)

ในหนังสือ The Strategy Bridge, Colin Gray ได้ให้คำจำกัดความว่า มหายุทธศาสตร์ เป็นทิศทางและการใช้ที่เกิดจากทรัพยากรทั้งมวลของประชาคมความมั่นคง รวมถึงเครื่องมือทางทหาร เพื่อเป้าหมายของนโยบายที่ถูกกำหนดโดยการเมือง (Gray, 2013)

Peter Layton อธิบายว่า ความสำคัญของมหายุทธศาสตร์ คือ ธรรมชาติแห่งการบูรณาการ ในแง่ของกรอบความคิด มหายุทธศาสตร์ เป็นระบบซึ่งเป็นกลุ่มที่องค์ประกอบเป็นอิสระต่อกัน มีการเปลี่ยนแปลงในบางเรื่อง (Layton, 2018)

กล่าวโดยสรุป มหายุทธศาสตร์เป็นศิลป์ในการปกครองประเทศระดับสูงสุดที่รัฐจะต้องลำดับความเร่งด่วน และระดมสรรพกำลังทั้งด้านการทหาร การทูต การเมือง เศรษฐกิจ และพลังอำนาจอื่นๆ ที่จะบรรลุผลประโยชน์ของชาติ เป็นแนวคิดที่มองไปไกลกว่ายามสงคราม แต่มองไปถึงในยามสงบ รวมถึงการป้องกันสงครามไม่ให้เกิดขึ้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง แนวคิดเกี่ยวกับมหายุทธศาสตร์ ได้ขยายแนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์แบบดั้งเดิม เป็น 3 แนวทาง คือ 1) เป็นการมองยุทธศาสตร์ที่มากกว่าการใช้เครื่องมือทางทหาร แต่รวมถึงการทูต การเงิน เศรษฐกิจ และโครงสร้างพื้นฐาน 2) เป็นการตรวจสอบภายใน ยิ่งกว่ากำลังที่มาจากภายนอก และ 3) เป็นการคำนึงถึงเครื่องมือที่หลากหลายของพลังอำนาจ และนโยบายภายในที่จำเป็นต่อการนำไปปฏิบัติ เช่น การเกณฑ์ทหาร รวมถึงการพิจารณาห้วงเวลาของสันติภาพ ยิ่งกว่าห้วงเวลาของสงคราม

แนวคิดเกี่ยวกับมหายุทธศาสตร์ ได้ถูกขยายไปอธิบายในหลายมิติ ทั้งทางการเมือง และในภาคธุรกิจ ซึ่งเป็นการใช้ที่มุ่งจะบรรลุวัตถุประสงค์ในระยะยาว ตัวอย่างของมหายุทธศาสตร์ทางธุรกิจ สามารถที่จะถูกปรับแต่งเพื่อบริษัทเฉพาะ ที่ครอบคลุมถึงความตั้งใจ การพัฒนาตลาด การพัฒนาผลผลิต นวัตกรรม การบูรณาการแนวราบ การขายกิจการ และการชำระหนี้

วิวัฒนาการการศึกษามหายุทธศาสตร์(Evolution of Grand Strategy’s Study)

มหายุทธศาสตร์ยุคจักรวรรดิโรมัน (Roman Empire : ปี 625 ก่อนคริสต์ศักราช - ค.ศ.476)

ในแง่ยุทธศาสตร์ทหารที่จักรวรรดิโรมันใช้จะเป็นไปในลักษณะที่ให้เกิดความมั่นคง โดยสร้างแนวป้องกันรอบอาณาเขต ตัวอย่าง เช่น กำแพงฮาดริอานุส (Hadrian's Wall) ณ ดินแดนอังกฤษในปัจจุบัน

(เริ่มก่อสร้างในสมัยของจักรพรรดิฮาดริอานุส ในปี ค.ศ. 122) และมีกองทหารโรมันประจำการ ณ ป้อมปราการที่สำคัญ โดยพร้อมเพิ่มเติมกำลัง ด้วยการใช้เครือข่ายถนนของโรมัน เคลื่อนย้ายกองทหารจากแนวรบหนึ่งไปยังอีกแนวรบหนึ่ง รวมถึงใช้ในการส่งกำลังบำรุง การขนย้ายอาวุธยุทโธปกรณ์ และเสบียงอาหาร

หากพิจารณาในแง่ของมหายุทธศาสตร์ของจักรวรรดิโรมัน และจักรวรรดิคาร์เธจ (Carthaginian Empire ปี 825 ก่อนคริสต์ศักราช-ปี 146 ก่อนคริสต์ศักราช) จะปรากฏในช่วงสงครามพิวนิก (Punic) ทั้ง 3 ครั้ง โดยโรมใช้มหายุทธศาสตร์ด้วยการแผ่ขยายอิทธิพลโดยรุกเข้าไปในแอฟริกาเหนือซึ่งเป็นที่ตั้งของคาร์เธจ (ที่ตั้งของประเทศตูนิเซียในปัจจุบัน) เพื่อที่จะควบคุมยุทธบริเวณที่สำคัญ ขณะที่คาร์เธจใช้มหายุทธศาสตร์ด้วยการทำสงครามให้ห่างไกลจากใจกลางพื้นที่ (Heartland) การทำเกษตรในแอฟริกาพร้อมปกป้องทรัพย์สมบัติของเจ้าของที่ดินชาวคาร์เธจซึ่งเป็นผู้ควบคุมการเมือง โดยให้ฮันนิบาลเป็นแม่ทัพยกกองทัพเข้าตีกรุงโรม ด้วยกำลังพลประมาณ 40,000 คน ช้าง 37 เชือก ม้า 7,000 ตัว รุกเข้าทางตอนเหนือของกรุงโรม ข้ามเทือกเขาแอลป์ ใช้เวลาเดินทัพประมาณ 9 วัน ซึ่งถูกพันธมิตรของโรมขัดขวางและซุ่มโจมตีตามเส้นทางเดินทัพ แต่ฮันนิบาลก็รบชนะในหลายสมรภูมิรบที่สำคัญ อาทิ สมรภูมิเทรเบีย (Battle of the Trebia) ในปี 218 ก่อนคริสต์ศักราช สมรภูมิทะเลสาบแทรสิมีน (Battle of Lake Trasimene) ในปี 217 ก่อนคริสต์ศักราช และสมรภูมิแคนเน่ (Battle of Cannae) ทางตอนใต้ของกรุงโรม ในปี 216 ก่อนคริสต์ศักราช ทำให้กองทัพคาร์เธจเข้าใกล้ที่จะโอบล้อมกรุงโรม แต่ด้วยกำลังที่เหลือน้อยกว่าและขาดการสนับสนุนจากคาร์เธจ ส่งผลให้ฮันนิบาลไม่สามารถบุกเข้ากรุงโรมได้ ขณะเดียวกัน ฝ่ายโรมนำโดยซิปพิโอ แอฟริกานัสตี ได้นำกองทหารโรมันรุกกลับ ทำการตีโต้ตอบฝ่ายคาร์เธจ จนฮันนิบาล ต้องถอยทัพกลับไปยังไอบีเรียและแอฟริกาเหนือ

กองทัพช้างของฮันนิบาลข้ามเทือกเขาแอลป์ระหว่างสงครามพิวนิกครั้งที่ 2

(ภาพจาก Punic Wars, Wikipedia)

มหายุทธศาสตร์ยุคจักรวรรดิออตโตมัน (Ottoman Empire : ค.ศ.1453-ค.ศ.1923)

ถือกำเนิดขึ้นในปี พ.ศ. 1996 (ค.ศ. 1453) หลังการล่มสลายของจักรวรรดิไบแซนไทน์ (Byzantine Empire) ซึ่งมีคอนสแตนติโนเปิล เป็นเมืองหลวง สุลต่านเมห์เหม็ดที่ 2 เป็นผู้นำในการทำสงครามตอนแรกที่ยึดคอนสแตนติโนเปิล (Constantinople หรือ Istanbul ปัจจุบัน)ได้ พระองค์ทรงเปลี่ยนโบสถ์ฮาเจีย โซเฟีย ที่เป็นโบสถ์ในศาสนาคริสต์ เป็นมัสยิดในศาสนาอิสลาม จักรวรรดิออตโตมันมีอาณาเขตที่ครอบคลุมถึง 3 ทวีป ได้แก่ เอเชีย แอฟริกา และยุโรป ซึ่งขยายไปไกลสุดถึงช่องแคบยิบรอลตาร์ (Strait of Gibraltar) ทางตะวันตก นครเวียนนาทางทิศเหนือ ทะเลดำ (Black Sea) ทางทิศตะวันออก และอียิปต์ทางทิศใต้ จักรวรรดิออตโตมันล่มสลายในปี พ.ศ. 2466 (ค.ศ. 1923) มีจักรพรรดิเมห์เหม็ดที่ 6 เป็นจักรพรรดิองค์สุดท้าย และมีสาธารณรัฐตุรกี ขึ้นมาแทนที่ โดยมีมุสตาฟา เคมาล อตาเติร์ก เป็นประธานาธิบดีคนแรก

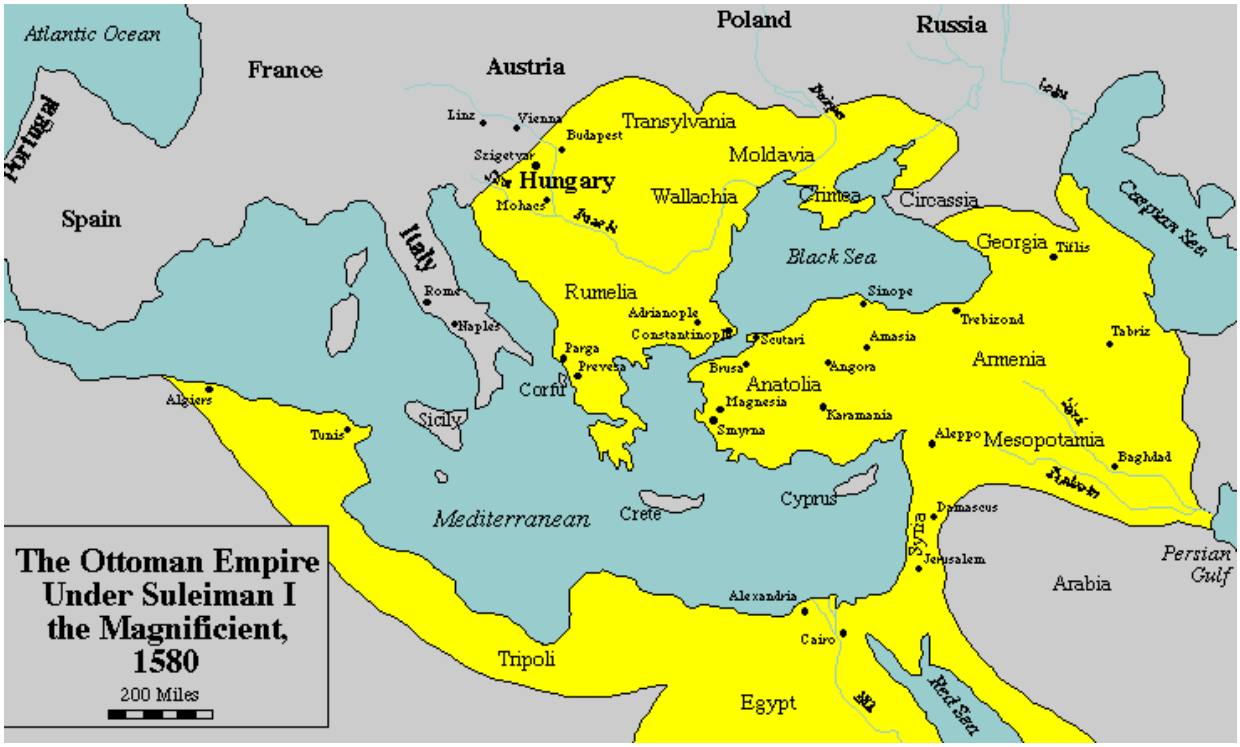

จักรวรรดิออตโตมันได้เจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุดในสมัยสุลต่านสุไลมาน ครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ. 2063 (ค.ศ. 1520) – พ.ศ. 2109 (ค.ศ. 1566) ในรัชสมัยของพระองค์ถือเป็นยุคทองของจักรวรรดิ อาณาเขตได้แผ่ขยายออกไปอย่างกว้างใหญ่ไพศาล ทิศตะวันตกจรดดินแดนออสเตรีย ทิศตะวันออกจรดคาบสมุทรอาราเบีย ทิศเหนือจรดคาบสมุทรไครเมีย ทิศใต้จรดซูดานในแอฟริกาเหนือ ชาวตะวันตกได้ขนานพระนามของพระองค์ว่า “สุไลมาน ผู้ยิ่งใหญ่” สำหรับชาวตุรกีพระองค์ได้รับสมัญญานามว่า “สุไลมาน ผู้พระราชทานกฎหมาย” เนื่องจากพระองค์ทรงมีบทบาทสำคัญในการปฏิรูประบบกฎหมาย สุลต่านสุไลมานสิ้นพระชนม์ในระหว่างทำสงครามที่ฮังการีในปี พ.ศ. 2109 (ค.ศ. 1566) สิริรวมพระชนมายุได้ 74 พรรษา ทรงครองราชย์ยาวนานถึง 46 ปี อดีตอันยิ่งใหญ่ของจักรวรรดิออตโตมันโดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยสุลต่านสุไลมานเป็นสิ่งที่ชาวตุรกีภาคภูมิใจเป็นอย่างมากเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชาติตน

มหายุทธศาสตร์ของจักรวรรดิออตโตมัน ถูกออกแบบและดำเนินการโดยสุลต่านและข้าราชบริพารเพื่อรองรับความท้าทายจากภายนอก ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับรัฐที่เป็นคริสเตียนในคาบสมุทรบอลข่าน ที่จะต้องสร้างพันธมิตรทางการทูต ความร่วมมือทางทหาร ข้อตกลงทางการค้ากับยุโรป และความท้าทายภายในของอาณาจักรอันกว้างใหญ่ไพศาลซึ่งประกอบไปด้วยชนกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งอาศัยอยู่ตามแนวแม่น้ำ Danube ในยุโรปตะวันออก จนถึงแม่น้ำ Tigris ในตะวันออกกลาง

อุดมคติทางวัฒนธรรมมีผลต่อวิสัยทัศน์ของผู้นำในจักรวรรดิออตโตมัน ซึ่งได้ดำเนินมหายุทธศาสตร์ในลักษณะแบบบูรณาการ มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จทั้งด้านกำลังและทรัพยากรทั้งในยามสงบและยามสงคราม

กล่าวคือ ใช้ยุทธศาสตร์ทหารในการป้องกันชายแดนจากศัตรูภายนอกและต่อสู้กับความไม่สงบภายใน มีการปฏิรูปและรวมศูนย์อำนาจที่จะสร้างความเข้มแข็งพลังอำนาจทางทหารและอำนาจของจักรวรรดิทั้งด้านการเมืองและสังคม ด้วยการยกเลิกกองทหาร Janissary (กองทหารที่อาจกล่าวได้ว่าแข็งแกร่งที่สุดของจักรวรรดิออตโตมัน เลื่องลือในความสามารถที่พิชิตยุโรปตะวันออกในคาบสมุทรบอลข่านได้ นักรบในกองทหารนี้ มาจากเชลยศึกชาวคริสเตียน ถูกนำมาเลี้ยงดูตั้งแต่เยาว์วัย ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม โดยได้รับการฝึกให้เป็นทหาร ทั้งการต่อสู้ด้วยมือเปล่า การใช้หอก ดาบ ธนู เป็นต้น) และปรับปรุงการทหารเป็น Tanzimat ให้ทันสมัยเหมือนยุโรป โดยใช้สงครามศาสนานำในการต่อสู้ขณะเดียวกันดำเนินนโยบายทั้งต่างประเทศและภายในประเทศ ซึ่งไม่สามารถแยกออกจากกันได้ด้วยการดำเนินนโยบายทางการทูตกับมหาอำนาจ และนโยบายภายในประเทศ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ การคลัง และอุตสาหกรรมไปพร้อมๆกัน

มหายุทธศาสตร์ในสงครามโลกครั้งที่ 1 (คศ. 1914 - 1918)

สงครามโลกครั้งที่ 1 หรือที่เรียกว่า Great War (มหาสงคราม) เกิดขึ้นช่วงระหว่างปี คศ. 1914-1918 มีศูนย์กลางอยู่ในทวีปยุโรป ซึ่งเป็นมหาอำนาจของโลกในขณะนั้นและล้วนแต่มีความพัวพันในสงครามครั้งนี้ ในขณะนั้นมหาอำนาจของโลกส่วนใหญ่จะเป็นประเทศในยุโรป แบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายได้แก่ ฝ่ายสัมพันธมิตร (The Allied Power) ประกอบไปด้วย อังกฤษ ฝรั่งเศส และรัสเซียเป็นศูนย์กลางของกลุ่ม กับอีกฝ่ายที่ใช้ชื่อว่ามหาอำนาจกลาง (The Central Power) เยอรมัน ออสเตรีย-ฮังการี เป็นศูนย์กลาง ทั้ง 2 ฝ่ายมีการจัดระเบียบโลกใหม่ทำให้มีประเทศอีกหลายประเทศเข้าสู่สงคราม เป็นสงครามขนาดใหญ่ที่สุดในยุโรปนับตั้งแต่สงครามโปเลียน และมีผู้เสียชีวิต บาดเจ็บ สูญหายไม่ต่ำกว่า 40 ล้านคน (กองยุทธศาสตร์การศึกษาทหารเรือ เอกสารประกอบการสอนวิชายุทธศาสตร์และนโยบาย,2555)

จุดกำเนิดเริ่มต้นของสงคราม มาจากเหตุการณ์การลอบปลงพระชนม์ Archduke Francis Ferdinand รัชทายาทแห่งจักรวรรดิออสเตรีย-ฮังการี โดย กาฟริลโล ปรินซิบ (Gravrilo Princip) นักชาตินิยมยูโกสลาฟ (ขณะนั้นอยู่ภายใต้เซอร์เบีย) และในวันที่ 28 กรกฎาคม 1914 ออสเตรีย-ฮังการีได้บุกประเทศเซอร์เบีย และประเทศเยอรมันที่อยู่ในกลุ่มมหาอำนาจกลางร่วมกับ ออสเตรีย-ฮังการีได้บุกประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรได้แก่ ฝรั่งเศส รัสเซียและตามมาอีกหลายประเทศ สงครามสิ้นสุดเมื่อปี 1918 โดยฝ่ายมหาอำนาจกลางได้แก่ออสเตรีย-ฮังการี และเยอรมันเป็นฝ่ายพ่ายแพ้

สาเหตุของการเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 กล่าวกันว่ามาจากหลายสาเหตุ เช่นลัทธิจักรวรรดินิยม (Imperialism) ที่แสวงหาความยิ่งใหญ่และการแย่งชิงผลประโยชน์ของชาติมหาอำนาจในยุโรป ลัทธนิยมทหาร

(Militarism) ลัทธิชาตินิยม (nationalism) อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในมุมของ มหายุทธศาสตร์ในจะเห็นมิติของมหายุทธศาสตร์ยากมาก เนื่องจากเป็นความขัดแย้งที่เกิดจากอารมณ์และความต้องการความยิ่งใหญ่และผลประโยชน์ โดยใช้อาวุธและกองกำลังทหารเป็นเครื่องมือ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการยุทธศาสตร์ใดๆ อย่างไรก็ตามมีการวิเคราะห์ถึงมหายุทธศาสตร์ของ Sir Winston Leonard Spencer Churchill นายกรัฐมนตรีของอังกฤษในขณะนั้น กล่าวว่า Churchill มีเป้าประสงค์ที่จะมีชัยชนะเหนือเยอรมนีและหลีกเลี่ยงการทำลายล้างประชาชนโดยไม่จำเป็น (Defeat the Germans, and avoid unnecessary carnage) มหายุทธศาสตร์ของ Churchill ต้องการทำให้เยอรมนีอ่อนแอลงด้วยการโจมตีบริเวณรอบนอกที่เป็นจุดอ่อน เปิดแนวรบใหม่ในสมรภูมิที่ห่างไกล (Vulnerable periphery, opening up new fronts in distant theaters) อันจะช่วยสนับสนุนข้อตกลงระหว่างอังกฤษ-ฝรั่งเศส-รัสเซีย Churchill พยายามทำให้การเมือง เศรษฐกิจ และสงคราม เป็นเอกภาพโดยการเมืองกับยุทธศาสตร์ต้องเป็นหนึ่งเดียว อย่างไรก็ตามด้วยสภาพแวดล้อมทางยุทธศาสตร์ในห้วงเวลานั้น ในข้อเท็จจริง Churchill ก็ยังให้ความสำคัญในระดับยุทธการและยุทธวิธี ด้วยการใช้กำลังอย่างมหาศาลและเข้าจู่โจมต่อบริเวณรอบนอกของข้าศึกที่เป็นจุดอ่อน อาทิ Gallipoli Campaign ที่ Turkey เป็นต้น (Silverstein, 2009) อาจกล่าวได้ว่าสงครามโลกครั้งที่ 1 ถูกขับเคลื่อนด้วยความคิดทางการทหารเป็นส่วนใหญ่ การพิจารณาด้วยมุมมองของมหายุทธศาสตร์ จึงทำให้ยากที่จะกล่าวว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีการใช้มหายุทธศาสตร์ในสงครามครั้งนี้

มหายุทธศาสตร์สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 (World War 2 (ค.ศ.1939-1945))

ในสงครามโลกครั้งที่ 2 พันธมิตรได้ใช้มหายุทธศาสตร์ ด้วยการระดมสรรพกำลังที่เป็นทรัพยากรของรัฐ อาทิ คน อุตสาหกรรม เทคโนโลยี และวิทยาศาสตร์ รวมถึงการโฆษณาชวนเชื่อและการข่าวสารตลอดจนการเลือกใช้ทรัพยากรในดินแดนที่เป็นของสหราชอาณาจักร และสหรัฐอเมริกา ขณะเดียวกันพันธมิตรได้พยายามทำให้คนอเมริกัน ได้คิดว่า ถึงเวลาแล้วที่จะต้องเข้าสู่สงคราม ถ้าหากเราได้พิจารณามหายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในสงครามโลกครั้งที่ 2 จะเห็นถึงเสาหลักแห่งความสำเร็จ 5 ประการ คือ 1) สหรัฐฯได้สร้างและดำรงความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่ของทหารกับพลเรือน ซึ่งเอื้ออำนวยต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ 2) การหาหนทางในการระดมสรรพกำลังทั้งคนและวัสดุอุปกรณ์ และหนทางที่จะต่อสู้ภายใต้วิถีประชาธิปไตยและทุนนิยม โดยที่จะต้องให้สอดคล้องกับการดำรงอยู่ของชาติ 3) การปลูกจิตสำนึกที่จะต้องต่อสู้กับข้าศึกและเจตจำนงของชาติซึ่งขึ้นกับรากเหง้าที่สร้างไว้อย่างดีในวัฒนธรรมของสังคมอเมริกัน 4) การใช้ความสัมพันธ์ที่มีอยู่กับสหราชอาณาจักร เพื่อสร้างทางเลือกทางยุทธศาสตร์ แทนที่สหรัฐฯจะดำเนินการแต่เพียงฝ่ายเดียว 5) การใช้การปรับตัวและความยืดหยุ่นเข้าด้วยกัน ทำให้เรียนรู้จากความผิดพลาดของตนและได้ประโยชน์จากความผิดพลาดของข้าศึก

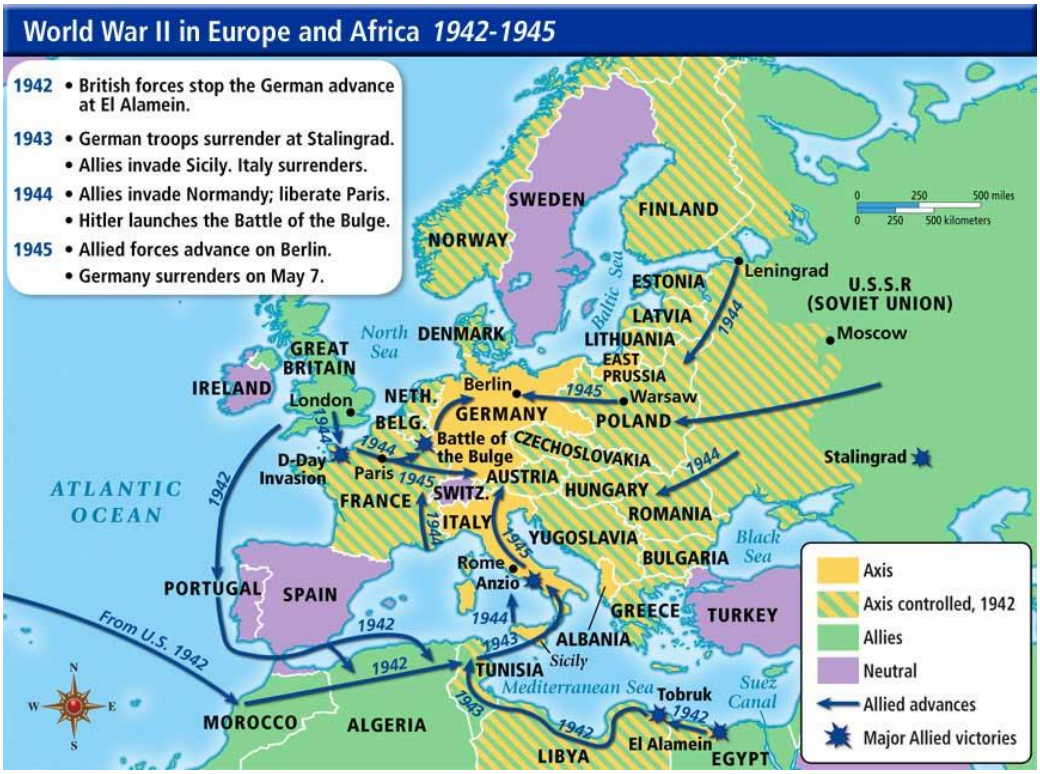

Source : https://pasarelapr.com/detail/world-war-2-maps-of-europe-3.html

สิ่งที่สำคัญ คือ สหรัฐฯ ได้พบความจำเป็นที่จะต้องพัฒนามหายุทธศาสตร์เพื่อพันธกรณีอย่างยั่งยืน โดยที่มิได้เป็นนัยของการสงครามแบบดั้งเดิมเท่านั้น ส่งผลต่อแนวคิดที่จะต้องหาคำตอบให้ได้ว่ามหายุทธศาสตร์ที่ต้องการคืออะไร และสภาพแวดล้อมที่ต้องการเป็นแบบไหน กรณี นิวเคลียร์อาจเรียกได้ว่าเป็นมหายุทธศาสตร์ใหม่ ด้วยการทิ้งระเบิดปรมาณู 2 ลูก ลงสู่ญี่ปุ่นที่ฮิโรชิมะและนางาซากิ เป็นแบบอย่างหนึ่งที่มิใช่การสงครามแบบดั้งเดิม แต่เน้นการหาวิธีการใหม่ๆ ที่ทำให้สงครามแปรเปลี่ยนไป อาจเป็นการใช้หลักคณิตศาสตร์และทฤษฎีความเป็นไปได้ในการคิด

US had dropped atomic bombs on two Japanese cities, Hiroshima and Nagasaki

Source : http://www.newstime.jp/news/world-war-ii-who-was-dropped-on-japan-2-us-atomic-bombs-cost-20-billion

มหายุทธศาสตร์สมัยสงครามเย็น (Cool War)

มหายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ที่จะเผชิญกับภัยคอมมิวนิสต์ในยุคสงครามเย็น คือ การปิดล้อม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของ George Kennan ผู้เชี่ยวชาญด้านสหภาพโซเวียต ที่จะจำกัดอิทธิพลของสหภาพโซเวียต โดยหลีกเลี่ยงการทำสงครามโดยตรง เพราะเชื่อว่า สหภาพโซเวียตจะล่มสลายเองเนื่องจากความไร้ประสิทธิภาพและความขัดแย้งภายในประเทศ

ทั้ง Kennan และ Nitze มองว่า มหายุทธศาสตร์ จะต้องพิจารณาถึงทรัพยากรที่หลากหลาย ทั้งเศรษฐกิจ การทูต และการทหาร แต่ในแง่วิสัยทัศน์ที่จะทำการปิดล้อมคอมมิวนิสต์ของ Nitze จะให้ความสำคัญต่อพลังอำนาจทางทหาร มากกว่า ซึ่งแตกต่างจาก Kennan ที่หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าด้วยการใช้กำลังทหารโดยตรง

People gather near a part of the Berlin Wall that has been broken down after the communist German Democratic Republic's (GDR) decision to open borders between East and West Berlin, circa November 1989. (Photo by Carol Guzy/The Washington Post/Getty Images)

กำแพงเบอร์ลินถูกทำลาย อันเป็นเครื่องหมายของการสิ้นสุดสงครามเย็นระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียต

มหายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในยุคสงครามเย็น(1945-1989) ก็เพื่อความมั่นคงและดำรงอิทธิพลของสหรัฐฯในโลก แม้ว่าบางครั้งสหรัฐฯ ก็ล้มเหลวในการกำหนดผลประโยชน์ที่สำคัญของตนเอง บางทีก็ไม่เลือกทั้งรูปแบบของสหรัฐฯและโซเวียต แต่สงครามเย็นที่เต็มไปด้วยเชื้อแห่งความหวาดกลัวและไม่ไว้เนื้อเชื่อใจ ใช้ตรรกะที่จะควบคุมอาวุธทำลายล้าง บรรยากาศในการที่จะร่วมกันทำลายต้องใช้ความอดทนทั้งความขัดแย้ง และโลกโดยรวม มีต้นทุนมหาศาลทั้งจิตวิทยาและการเงิน มีค่าใช้จ่ายในแต่ละโอกาสอย่างมหาศาล

บทสรุป

มหายุทธศาสตร์ : จากจักรวรรดิโรมัน สู่ยุคสงครามเย็น สะท้อนให้เห็นความแตกต่างของมหายุทธศาสตร์ในแต่ละยุคสมัย ซึ่งการระดมสรรพกำลังและบูรณาการทรัพยากรต่างๆ นั้น เป็นไปเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกอาณาจักร โดยจักรวรรดิโรมัน เน้นยุทธศาสตร์ทางการทหารเพื่อความมั่นคงของอาณาจักรเป็นหลัก ต่อมามหายุทธศาสตร์ในสมัยจักรวรรดิออตโตมันเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเป็นลักษณะบูรณาการ โดยใช้ทั้งยุทธศาสตร์ทางการทหารในการป้องกันชายแดนจากศัตรูภายนอก การดำเนินนโยบายทางการทูตกับมหาอำนาจ และการสร้างความเข้มแข็งพลังอำนาจทั้งด้านการทหาร การเมือง สังคม เศรษฐกิจ การคลัง และอุตสาหกรรมภายใน

ในยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ทำให้มหายุทธศาสตร์จึงเน้นการแสวงหาวิธีการใหม่ๆ ไม่ทำสงครามแบบดั้งเดิมอีกต่อไป แต่ผลกระทบที่รุนแรงของระเบิดนิวเคลียร์ทำให้นานาประเทศต่างหวาดกลัว ส่งผลให้มหายุทธศาสตร์ในยุคสงครามเย็น มีความพยายามที่จะควบคุมอาวุธทำลายล้าง และเน้นที่การปฏิบัติการจิตวิทยาและการใช้จ่ายงบประมาณในการช่วยเหลือและพัฒนาประเทศที่เป็นพันธมิตรของสองมหาอำนาจ (สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต) รวมถึงการสนับสนุนทุนการศึกษา เพื่อหวังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางอุดมการณ์ อันจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองต่อไป

คำถามท้ายบท

1. อธิบายวิวัฒนาการของมหายุทธศาสตร์และความหมายของมหายุทธศาสตร์พร้อมองค์ประกอบที่สำคัญ

2. อธิบายความแตกต่างของมหายุทธศาสตร์ในแต่ละยุคสมัยและปัจจุบันควรเป็นอย่างไร

บรรณานุกรม/เอกสารอ้างอิง

กองยุทธศาสตร์กองทัพเรือ 2555 ในเอกสารประกอบการสอนวิชายุทธศาสตร์และนโยบาย

All About Turkey © Burak Sansal 1996–2019. (2018). The Ottoman Empire. Retrived November 15, 2018, from http://www.allaboutturkey.com/ottoman.html

Brands, Hal (2015). American Grand Strategy: Lessons from the Cold War. Foreign Policy Research Institute).

Brands, Hal. (2014). What Good Is Grand Strategy? Power and Purpose in American Statecraft from Harry S. Truman to George W. Bush. Ithaca, NY: Cornell University Press, Retrived August 25, 2021, from https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0218.xml

Cambridge University Press. (2014). World War II and Grand Strategy, 7 March 2014, Fifteen Eighty Four, Academic Perspectives from Cambridge University Press. Retrived November 30, 2018, from http://www.cambridgeblog.org/2014/03/world-war-ii-and-grand-strategy/

Castex, Raoul. (1933). Théories stratégiques. Vol. 4. Paris: Société d'Éditions Géographiques, Maritimes et Coloniales, Retrived August 25, 2021, from https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0218.xml

Clausewitz, Carl von. (1976). On War. Edited and translated by Michael Howard and Peter Paret. Princeton, NJ: Princeton University Press, Retrived August 25, 2021, from https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0218.xml

Corbett, Julian S. (1988). Some Principles of Maritime Strategy. Edited by Eric J. Grove. Classics of Sea Power. Annapolis, MD: Naval Institute, Retrived August 25, 2021, from https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0218.xml

Gaddis, John Lewis. (2005). Strategies of Containment. Oxford University Press.

Gaddis, John Lewis. (2018). On Grand Strategy. New York, Penguin Press.

Gray, Colin S. (2013). The Strategy Bridge: Theory for Practice. Oxford University Press.

Gürkan, Emrah Safa. 2010. Christian Allies of the Ottoman Empire. Institut für Europäische Geschichte.

Hart, Liddell. (1967). B. H. Strategy London: Faber & Faber, 2nd rev. ed.

Hooft, Paul van. (2017). Grand Strategy. Reviewed June 03, 2019, Oxford Bibliographies. Oxford University Press. UK, from https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0218.xml

Howard, Michael. (2001). Grand Strategy in the Twentieth Century. Defence Studies. London: Frank Cass.

Kohut, Andrew. (2014). Berlin Wall's fall marked the end of the Cold War for the American public. Retrived November 15, 2018, from http://www.pewresearch.org/fact-tank/2014/11/03/berlin-walls-fall-marked-the-end-of-the-cold-war-for-the-american-public/

Kennedy, Paul M. (1991). Grand Strategies in War and Peace. Yale University Press.

Layton, Peter. (2018). Grand Strategy. USA, Columbia,SC.

Morton, Louis (1962). United States Army in World War 2: War in the Pacific, Strategy and Command: The First Two Years. Office of the Chief of Military History, Dept. of the Army; [for sale by the Superintendent of Documents, U.S. Govt. Print. Off.]

Newstime. (2016). World War II who was dropped on Japan 2 US atomic bombs cost $ 20 billion. Retrived November 15, 2018, from http://www.newstime.jp/news/world-war-ii-who-was-dropped-on-japan-2-us-atomic-bombs-cost-20-billion

Posen, Barry R. And Ross, Andrew L. (1996). "Competing Visions for U.S. Grand Strategy" International Security. (Winter 1996–1997) 21 (3): 5–53.

Silverstein, Joshua (2009). Grand Strategies of the Great Powers: Churchill in World War I. International Churchill Siciety. Retrived June 19, 2022, from https://winstonchurchill.org/uncategorised/finest-hour-online-student-papers/grand-strategies-of-the-great-powers-churchill-in-world-war-i/#:~:text=As%20the%20character%20of%20this%20%E2%80%9Ctotal%20war%E2%80%9D%20came,periphery%2C%20opening%20up%20new%20fronts%20in%20distant%20theaters.

Simsek, Veysel. (2015). The Grand Strategy of the Ottoman Empire, 1826-1841. A Thesis Submitted to the School of Graduate Studies in Partial Fulfilment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy, McMaster University.

Scarre, Chris. (1995). "The Wars with Carthage," The Penguin Histotirical Atlas of Ancient Rome. London: Penguin.

Strachan, Hew. (2006). The lost meaning of strategy. Published online. Jul 19: 33-54, from https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00396330500248102

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2021). พิชัยสงครามซุนจื่อ. Retrived August 22, 2021, from https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%9E%E0%B8%B4%E0%B8%8A%E0%B8%B1%E0%B8%A2%E0%B8%AA%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%8B%E0%B8%B8%E0%B8%99%E0%B8%88%E0%B8%B7%E0%B9%88%E0%B8%AD

Wikipedia Encyclopedia. (2018). Battle of Cannae. Retrived November 15, 2018, from https://en.wikipedia.org/wiki/Battle of Cannae

Wikipedia Encyclopedia. (2018). Hadrian. Retrived November 9, 2018, from https://en.wikipedia.org/wiki/Hadrian

Wikipedia Encyclopedia. (2018). Hannibal. Retrived November 13, 2018, from https://en.wikipedia.org/wiki/Hannibal

Wikipedia Encyclopedia. (2018). Punic Wars. Retrived November 9, 2018, https://en.wikipedia.org/wiki/Punic_Wars

Wikipedia Encyclopedia. (2018). จักรวรรดิไบแซนไทน์. Retrived November 15, 2018, from https://th.wikipedia.org/wiki/จักรวรรดิไบแซนไทน์

Wikipedia Encyclopedia. (2018). Korean War. Retrived November 15, 2018, https://en.wikipedia.org/wiki/Korean_War

Wikipedia Encyclopedia. (2018). Vietnam War. Retrived November 15, 2018, https://en.wikipedia.org/wiki/Vietnam_War

World Maps. (2018). World War 2. Retrived November 15, 2018, from https://pasarelapr.com/detail/world-war-2-maps-of-europe-3.html

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 2

หัวข้อเนื้อหาประจำบท

วิธีการศึกษามหายุทธศาสตร์ (Grand Strategy) ของ Yale University, Duke university, Harvard University, Massachusetts Institute of Technology และ King's College London
วิธีการศึกษามหายุทธศาสตร์ในวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรของไทย

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายวิธีการศึกษามหายุทธศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลก และในวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรของไทย
2. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสรุปความแตกต่างระหว่างวิธีการศึกษามหายุทธศาสตร์ในมหาวิทยาลัยต่างประเทศกับวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรของไทย

วิธีสอนและกิจกรรม

1. การบรรยาย
2. การยกกรณีศึกษาและอภิปราย
3. การตอบคำถาม
4. การทำแบบทดสอบประจำบท

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอน
2. กรณีศึกษาเกี่ยวกับมหายุทธศาสตร์
3. แบบทดสอบประจำบท

การวัดและการประเมินผล

1. การสังเกตพฤติกรรมการเรียน ความตั้งใจเรียน ความสนใจในการซักถามและอภิปราย
2. การทำแบบฝึกหัด และงานที่ได้รับมอบหมาย
3. การทดสอบโดยใช้แบบทดสอบประจำบท

บทที่ 2

วิธีการศึกษามหายุทธศาสตร์

การศึกษาว่าด้วย “มหายุทธศาสตร์” ในต่างประเทศมีในสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเสียงหลายแห่ง หากจะจำแนกตามวิธีการศึกษา พอจะพิจารณาได้ว่าโดยส่วนใหญ่จะมีความคล้ายกัน กล่าวคือ เป็นการศึกษาที่เน้นทักษะกระบวนการคิด (Thinking Based Learning) เพื่อให้ผู้เรียนมีแนวคิดทางมหายุทธศาสตร์ โดยผู้เรียนจะคิดเป็นลำดับขั้นภายหลังได้เรียนรู้ถึงหลักการ แนวคิด ทฤษฎี ประวัติศาสตร์ และปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วขยายความคิดต่อเนื่อง จนสามารถหาหนทางปฏิบัติ (Ends, Ways และ Means) นำไปใช้หรือแก้ไขปัญหาได้อย่างมีหลักการ สำหรับผลลัพธ์ของการศึกษาที่จะได้รับ บางสถาบันการศึกษาในสหรัฐอเมริกา จะเน้นให้ผู้เข้ารับการศึกษาสามารถหาหนทางปฏิบัติให้กับมหายุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะมีรายละเอียด ดังนี้

การศึกษามหายุทธศาสตร์ใน **Yale University สหรัฐอเมริกา** เปิดเป็นหลักสูตรระยะเวลา 1 ปี ให้กับผู้ที่จะเข้ารับการศึกษาทั้งต่ำกว่าปริญญาและระดับปริญญา โดยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจทั้งประวัติศาสตร์และประเด็นร่วมสมัยเกี่ยวกับความท้าทายที่เกิดขึ้นทั้งภายในและทั่วโลก ขณะเดียวกันก็จะพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในด้านการคิดทางยุทธศาสตร์และความเป็นผู้นำที่มีประสิทธิผลในสาขาต่าง ๆ โดยการศึกษา จะเริ่มด้วยประวัติศาสตร์จาก 300 ปี ก่อนคริสต์ศักราชถึงปัจจุบัน เน้นย้ำปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้บรรยายกับผู้เรียน หลักสูตรมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนมีแนวทางของตนเองซึ่งครอบคลุมในรายละเอียดที่จะให้บรรลุจุดหมายปลายทางด้วยทรัพยากรหรือเครื่องมือที่จำกัด หลักสูตรจะมีการตรวจสอบความเป็นไปได้ของมหายุทธศาสตร์ในประเด็นต่าง ๆ ทั้งเสถียรภาพทางการเมือง ความยุติธรรมทางเชื้อชาติ การพัฒนาเศรษฐกิจ การอพยพเข้าเมือง สุขภาพ ความยั่งยืนของสภาวะอากาศ สิทธิมนุษยชน และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ในหลักสูตรจะมีการเชิญทั้งนักการทูต นักการเมือง นักการทหาร นักข่าวและผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อ และนักกิจกรรมทางสังคม มาร่วมกิจกรรมในหลักสูตร อาทิ งานเลี้ยงอาหารเย็น การสัมมนา การนำเสนองานกลุ่มทางยุทธศาสตร์ต่อเจ้าหน้าที่ระดับสูง เป็นต้น (The Brady-Johnson Program in Grand Strategy, 2021)

ส่วนที่ **Duke University สหรัฐอเมริกา** มีโปรแกรมใน**การศึกษามหายุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาโดยเฉพาะ** การศึกษาจะครอบคลุมแผนและนโยบายที่ประกอบด้วยความพยายามที่จะควบคุมและใช้ประโยชน์จากเครื่องมือทางการเมือง การทหาร การทูต และเศรษฐกิจ เข้าด้วยกันเพื่อที่จะขับเคลื่อนผลประโยชน์ของชาติ รวมถึงศึกษาการผสมผสานระหว่างเป้าหมายปลายทางและการใช้ทรัพยากรเข้าด้วยกัน

ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ผู้นำคิดและต้องการ ภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณ และเครื่องมือที่มีอยู่ในการศึกษา มีทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ เริ่มด้วยทฤษฎีผู้นำเกี่ยวกับความเป็นไปของโลก และสิ่งที่ต้องหรือควรที่จะเป็นบทบาทของสหรัฐอเมริกาในโลกใบนี้ ไปปรากฏในนโยบายและการปฏิบัติ ในลักษณะการกระทำของรัฐบาลและการตอบสนองต่อภัยคุกคามที่แท้จริงและโอกาสที่จะเกิดขึ้น

นอกจากนี้ Duke University ยังให้มีการศึกษาที่ผสมผสานทั้งประวัติศาสตร์ (สิ่งที่เกิดขึ้นและทำไมจึงเกิด) รัฐศาสตร์ (สิ่งที่เป็นพื้นฐานและกลไกที่ไม่เป็นทางการในการทำงาน) นโยบายสาธารณะ (ทำงานให้ดีอย่างไรและผลที่ออกมาดีขึ้นอย่างไร) และเศรษฐกิจ (ทรัพยากรของชาติจะนำออกมาใช้และปกป้องอย่างไร) ซึ่งการศึกษาดังกล่าวจะนำไปสู่การศึกษามหายุทธศาสตร์เพราะว่าสามารถนำประวัติศาสตร์ไปใช้ได้ รัฐศาสตร์ก็จะทำให้เกิดเป็นรูปธรรม นโยบายสาธารณะจะช่วยให้เป็นไปตามที่ควรจะเป็น และเศรษฐกิจก็จะเน้นถึงความมั่นคงมากขึ้น และเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเกิดประสิทธิผล Duke University ยังได้เชิญบุคคลที่มีชื่อเสียงโดดเด่นมาพบกับผู้เรียนในกลุ่มเล็ก ๆ รวมทั้งจัดให้มีทัศนศึกษาการจำลองสถานการณ์ **การทำแบบฝึกหัดในพื้นที่ที่ให้เป็นสมรภูมิรบ (Battlefield staff rides) และการเรียนรู้จากการทดลองอื่น ๆ (Experimental learning)** ตลอดจนใช้เครือข่ายทางนโยบาย ความมั่นคง ศิษย์เก่ารัฐศาสตร์และผู้เชี่ยวชาญ มาช่วยเสริมในการจัดการเรียนการสอน (The Duke University Program in American Grand Strategy, 2021)

ใน **Harvard University สหรัฐอเมริกา** มีการศึกษามหายุทธศาสตร์ควบคู่ไปกับความมั่นคงแห่งชาติ **เป็นการศึกษามหายุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาโดยเฉพาะเช่นเดียวกัน** โดยศึกษากิจการที่เป็นความมั่นคงแห่งชาติของสหรัฐอเมริกาผ่านมุมมองของมหายุทธศาสตร์ ด้วยมหายุทธศาสตร์นั้นอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จึงถูกใช้ในการวางแผนเพื่อชาติจะได้ใช้ในการบรรลุเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ด้วยพลังอำนาจที่มีอยู่ เพื่อเผชิญกับภัยคุกคามและความท้าทายที่จะเกิดขึ้นทั้งในระหว่างสงครามและยามสงบ

การวางมหายุทธศาสตร์ใน Harvard University จะต้องวิเคราะห์ด้วยความระมัดระวัง และเข้าใจสภาพแวดล้อมทางความมั่นคงพร้อมกับความเสี่ยงที่จะต้องเผชิญซึ่งรวมถึงงบประมาณด้วย ความชัดเจนของเป้าประสงค์(จุดหมายปลายทาง) จะทำให้ได้เครื่องมือหรือทรัพยากรที่เหมาะสมในการบรรลุจุดหมายปลายทางเหล่านั้น สามารถกำหนดได้ภายในหนทางที่มีความเป็นไปได้ การวางยุทธศาสตร์ให้สำเร็จจะต้องเป็นพลวัตมากกว่าติดตรึงอยู่กับที่ ด้วยการประเมินยุทธศาสตร์อย่างต่อเนื่อง เพื่อที่จะจัดการกับองค์ประกอบต่างๆ ได้อย่างสมดุล หลักสูตรจะเริ่มด้วยการพิจารณาถึงทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและ

การใช้มหายุทธศาสตร์เป็นเครื่องมือในการวางแผน จากนั้นจะเป็นการประเมินทางยุทธศาสตร์ในแต่ละองค์ประกอบ กล่าวคือ การประเมินสภาพแวดล้อมทางยุทธศาสตร์ ความเสี่ยงกับภัยคุกคาม และการพิจารณามหายุทธศาสตร์หลักที่ใช้ในปัจจุบัน เป้าประสงค์ของหลักสูตร คือ 1) ให้ผู้เรียนคุ้นเคยกับคำศัพท์ แนวคิด สิ่งพิมพ์ที่สำคัญซึ่งเกี่ยวข้องกับพัฒนาการของการศึกษาด้านความมั่นคง 2) ประเมินสภาพแวดล้อมที่กำลังเปลี่ยนแปลงอันมีผลกระทบต่อทางเลือกนโยบายด้านความมั่นคงอย่างไร (Course Syllabus, Harvard Extension School, 2021)

ส่วนการศึกษามหายุทธศาสตร์ใน **Massachusetts Institute of Technology สหรัฐอเมริกา** จะเป็น**การศึกษามหายุทธศาสตร์เปรียบเทียบ (Comparative Study)** ระหว่างมหาอำนาจ ได้แก่ สหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส เยอรมนี และรัสเซีย ที่มีการแข่งขันกันในยุโรป จากปลายศตวรรษที่ 19 ถึงกลางศตวรรษที่ 20 ในหลักสูตรพิจารณาว่ามหายุทธศาสตร์เป็นการรวบรวมเครื่องมือทางการทหารกับการเมืองและจุดหมายปลายทางที่จะให้รัฐบรรลุผลสำเร็จด้านความมั่นคง โดยจะมีการศึกษาถึงพัฒนาการทางยุทธศาสตร์ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2 รวมถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อยุทธศาสตร์ของแต่ละประเทศที่นำมาศึกษา ตลอดจนศึกษามหายุทธศาสตร์ที่มีคุณภาพควรเป็นอย่างไร และผลที่เกิดขึ้นจากมหายุทธศาสตร์ที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างมหายุทธศาสตร์และหลักนิยมทางทหาร (Military Doctrine) ในช่วงกำลังอำนาจทางบก ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 รวมถึงหลักนิยมทางทหาร การสงครามทางบก (Land Warfare) และวิกฤติในช่วงปลาย ค.ศ.1930 (Crises of the Late 1930s) (MITOPENCOURSEWARE, 2021)

ใน **King's College London** นั้น การศึกษามหายุทธศาสตร์ ใช้เวลาตลอดทั้งปี และมีตรรกะของมหายุทธศาสตร์ คือมองว่าเป็นการคิดในภาพใหญ่หรือระยะยาว จุดเน้นหลักของมหายุทธศาสตร์ คือ ต้องให้เกิดความมั่นคงในระยะยาว รวมทั้งสันติภาพและความเจริญรุ่งเรืองของชาติ มหายุทธศาสตร์เป็นการผสมผสานองค์ประกอบแบบดั้งเดิมในการศึกษาเรื่องสงคราม ซึ่งได้แก่ ประวัติศาสตร์ ยุทธศาสตร์ ศิลปะในการปกครองประเทศ การสงครามและการทูต หลักสูตรยังได้ใช้**วิธีการศึกษาแบบกรณีศึกษา (Analyze case studies)** โดยเน้นถึงบทบาทของรัฐบุรุษที่สำคัญ หรือนักยุทธศาสตร์ อาทิ Winston Churchill หรือ Henry Kissinger การศึกษามหายุทธศาสตร์ใน King's College London ยังมองว่านักการเมืองในโลกตะวันตก บ่อยครั้งที่จะได้ยินการพูดถึงความต้องการมหายุทธศาสตร์ใหม่ที่ต้องเผชิญหน้ากับภัยคุกคามใหม่ อาทิ การหวนกลับมาสู่การแข่งขันของมหาอำนาจ ความรุ่งโรจน์ของจีน การยึดครองไครเมียของรัสเซีย การลุกขึ้นมาต่อสู้ในตะวันออกกลาง ความหวาดกลัวต่อการก่อการร้ายทั่วโลก ทั้งนี้โปรแกรมการศึกษามหายุทธศาสตร์ยังคงมีอยู่ที่มหาวิทยาลัย Yale, Duke, and Columbia แต่การคิดเกี่ยวกับมหายุทธศาสตร์ในบางสิ่งดังกล่าวข้างต้น จะปรากฏที่ King's College London หลักสูตรยังให้มีการศึกษาโดยเฉพาะในเรื่อง

พื้นฐานของมหายุทธศาสตร์ของ Anglo-American (ชาวอเมริกันที่สืบเชื้อสายมาจากอังกฤษ) ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต เริ่มด้วยการปฏิวัติฝรั่งเศสซึ่งมักจะมองว่าเป็นจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์สมัยใหม่ ต่อด้วยสหราชอาณาจักรซึ่งเป็นมหาอำนาจนำในศตวรรษที่ 19 และอเมริกาในศตวรรษที่ 20 ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1940 ทั้ง 2 ประเทศได้ทำงานร่วมกันที่จะดำรงไว้ซึ่งแบบของ Anglo-American ในการจัดระเบียบโลก หลักสูตรยังได้มีศึกษานโยบายต่างประเทศของทั้ง 2 ประเทศ ซึ่งขึ้นอยู่กับสิ่งที่เป็นพื้นฐานทางยุทธศาสตร์และอุดมการณ์ นอกจากนี้ ยังได้ศึกษาระเบียบโลก (World Order) ภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitics) และ Realpolitik โดยหลักสูตรมีการประยุกต์ใช้**การสอนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning)** ด้วยการออกแบบให้ผู้เข้ารับการศึกษาได้มีการคิดเชิงลึกและอ่านประวัติศาสตร์อย่างกว้างขวาง แต่ต้องประยุกต์ใช้ความรู้ต่อแบบของปัญหาที่นายกรัฐมนตรีและประธานาธิบดีทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต เผชิญอยู่

ผลที่ผู้เข้ารับการศึกษาจะได้รับจากหลักสูตร ได้แก่ 1) มีความรู้ความเข้าใจในความหมายของมหายุทธศาสตร์และองค์ประกอบของมหายุทธศาสตร์ 2) เข้าใจในบทบาทของประวัติศาสตร์ ยุทธศาสตร์ และศิลปะในการปกครองประเทศ ซึ่งปรากฏอยู่ในกิจการต่างประเทศร่วมสมัย 3) เข้าใจบริบทแบบดั้งเดิมและทฤษฎีของศิลปะในการปกครองแบบตะวันตก พร้อมเหตุผล เช่น Machiavelli, Mill, Mahan, และ Makinder 4) ได้ศึกษาบุคลสำคัญและรัฐบุรุษในระหว่างอภิปรายมหายุทธศาสตร์ของสหราชอาณาจักรและอเมริกา เช่น Lord Castlereagh, Viscount Palmerston, Winston Churchill, Theodore Roosevelt, George Kennan และ Henry Kissinger 5) มีความรู้ความเข้าใจรากเหง้าของมุมมองโลกแบบ Anglo-American โดยดูจาก สหราชอาณาจักร ซึ่งเป็นมหาอำนาจในศตวรรษที่ 19 และอเมริกาในศตวรรษที่ 20 และ 6) มีทักษะในการประยุกต์ใช้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ต่อปัญหานโยบายต่างประเทศร่วมสมัย (King’s College London, 2021)

สำหรับประเทศไทย การศึกษามหายุทธศาสตร์ได้นำมาในการเรียนหลักสูตรของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรของไทย ซึ่งเป็นหลักสูตรสำหรับผู้บริหารระดับสูงของกองทัพ และของหน่วยงานภาครัฐรวมถึงผู้บริหารระดับสูงขององค์กรภาคเอกชน ที่ต้องรับผิดชอบในการกำหนดและการตะดสินใจทางยุทธศาสตร์ของประเทศและขององค์กร แม้ว่าจะเป็นการศึกษาที่เน้นทักษะกระบวนการคิด (Thinking Based Learning) แต่วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรของไทย ก็ได้มีตัวแบบในการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรในศตวรรษ ที่ 21 โดยพิจารณากำหนดขึ้นจากหลักการสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. หลักวิชาการว่าด้วยยุทธศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 โดยพิจารณา 1) หลักการพื้นฐาน 15 ประการของยุทธศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 2) หลักวิชาการว่าด้วยยุทธศาสตร์ ว่าด้วยหัวใจสำคัญของยุทธศาสตร์ในศตวรรษ

ที่ 21 ซึ่งประกอบด้วย (1) เป้าหมาย (Ends) (2) วิธีการ (Ways) (3) ทรัพยากร (Means) (4) การทดสอบยุทธศาสตร์ (Strategic Test) และ (5) การประเมิน/การจัดการกับความเสี่ยง (Risk Assessment /Management) 3) หลักการในการจัดลำดับชั้นของยุทธศาสตร์ (Hierarchy of Strategy) ประกอบยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งประกอบด้วย (1) มหายุทธศาสตร์ (Grand Strategy) (2) ยุทธศาสตร์ระดับกลุ่ม กระทรวง (ยุทธศาสตร์ด้านต่าง ๆ) (3) ยุทธศาสตร์ในระดับกระทรวง และ (4) ยุทธศาสตร์ ในระดับต่ำกว่ากระทรวง (รวมทั้งแผนงาน/โครงการประกอบยุทธศาสตร์)

2. หลักการว่าด้วยกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ประกอบด้วย 1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 2) พระราชบัญญัติการจัดทายุทธศาสตร์ ชาติ พ.ศ.2560 และ 3) พระราชบัญญัติแผนและขั้นตอนการดำเนินการปฏิรูปประเทศ พ.ศ.2560 ซึ่งกฎหมายทั้ง 3 ฉบับดังกล่าวทำให้เกิดองค์ประกอบของตัวแบบในการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติใหม่ดังต่อไปนี้ (1) ความมุ่งประสงค์แห่งชาติ (National Purpose) (2) ผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interests) (3) การตรวจสอบสภาพแวดล้อม (Environment Scanning) (4) วิสัยทัศน์ทางยุทธศาสตร์ (Strategic Vision) (5) ยุทธศาสตร์ด้านต่าง ๆ (ยุทธศาสตร์ระดับกลุ่มกระทรวง) (6) ยุทธศาสตร์ระดับต่ำกว่ากระทรวง (รวมทั้งแผนงาน/โครงการ) (7) การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) (8) นโยบายแห่งชาติ (National Policy) (9) การจัดทำเป้าหมาย ตัวชี้วัด และการจัดทำแผนแม่บท (Master Plan) (10) การนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ (Implementation /Execution) (11) การประเมินผล (Evaluation) (12) การย้อนกลับ (Feedback) เพื่อปรับปรุงแก้ไขยุทธศาสตร์

3. ตัวแบบการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติดั้งเดิมของ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (Classic Model) โดยพิจารณาองค์ประกอบตัว แบบยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องและหลักวิชาการว่าด้วยยุทธศาสตร์เป็นสำคัญ ได้แก่ 1) ผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interests) 2) การตรวจสอบสภาพแวดล้อม (Environment Scanning) 3) วัตถุประสงค์แห่งชาติ (National Objectives) (ทั้งนี้รวมถึงวัตถุประสงค์มูลฐานแห่งชาติ และวัตถุประสงค์เฉพาะแห่งชาติรวมเป็นวัตถุประสงค์แห่งชาติ) 4) นโยบายแห่งชาติ (National Policy) (ทั้งนี้ให้รวมถึงนโยบายความมั่นคงแห่งชาติด้วย) 5) มาตรการเฉพาะ (Specific Measures) แผนงาน/โครงการ (Projects/Plans)

ภาพที่ 1 องค์ประกอบสำคัญและแหล่งที่มาในการกำหนดตัวแบบการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ ในศตวรรษที่ 21 ของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

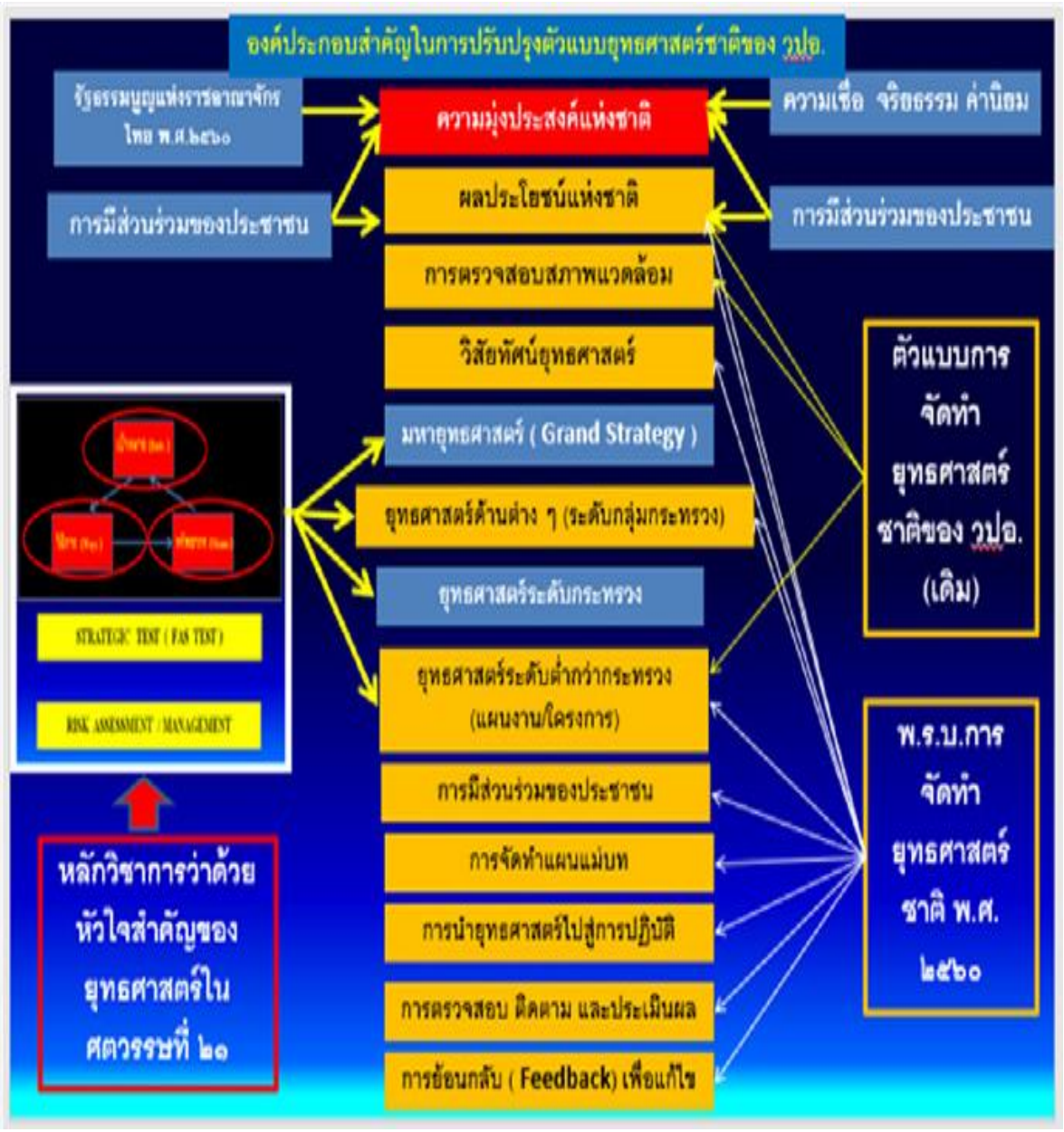

ภาพที่ 2.1 ตัวแบบการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติในศตวรรษที่ 21 ของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

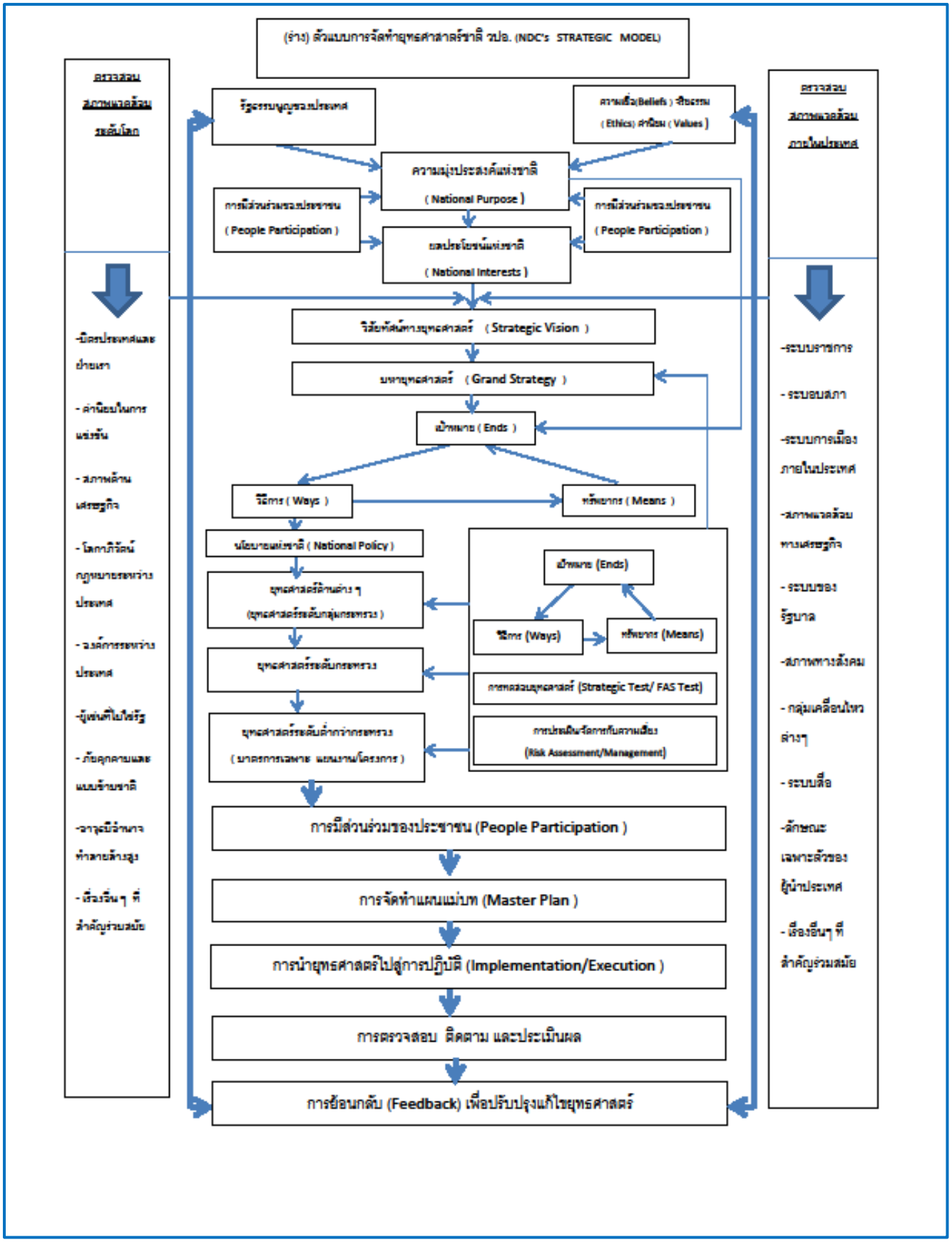

ภาพที่ 2.2 แสดงตัวแบบการจัดการยุทธศาสตร์ของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

จากองค์ประกอบสำคัญในการกำหนดตัวแบบการจัดทายุทธศาสตร์ชาติในศตวรรษที่ 21 ของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ตามแผนภาพเมื่อนำมาจัดลำดับและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ แล้ว ทำให้ได้ตัวแบบใหม่ในการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 17 ขั้นตอนดังนี้ 1) ความมุ่งประสงค์แห่งชาติ (National Purpose) 2) ผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interests) 3) การตรวจสอบสภาพแวดล้อม (Environment Scanning) 4) วิสัยทัศน์ทางยุทธศาสตร์ (Strategic Vision) 5) มหายุทธศาสตร์ (Grand Strategy) 6) นโยบาย แห่งชาติ (National Policy) 7) วัตถุประสงค์แห่งชาติ (National Objectives) 8) แนวความคิดทางยุทธศาสตร์ (Strategic Concept) 9) พลังอำนาจแห่งชาติ (National Power) 10) มาตรการเฉพาะ (Specific Measures) แผนงาน/โครงการ (Projects/ Plans) 11) การทดสอบสำหรับยุทธศาสตร์ (Strategic / Validity Test) 12) การประเมินความเสี่ยง และการจัดการกับความเสี่ยง (Risk Assessment /Management) 13) การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) 14) การจัดทำแผนแม่บท (Master Plan) 15) การนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ (Implementation) 16) การประเมินผล (Evaluation) 17) การย้อนกลับ (Feedback) เพื่อปรับปรุงแก้ไขยุทธศาสตร์

ทั้งนี้ ตัวแบบการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติในศตวรรษที่ 21 ของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ได้รับการแก้ไขปรับปรุงใหม่เพื่อให้สามารถกำหนดยุทธศาสตร์ชาติให้ได้ โดยมีรายละเอียดขั้นตอนอย่างเหมาะสมสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม และสามารถบรรลุต่อเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติที่กำหนดได้ตามที่กำหนด นั่นก็คือ การกำหนดตัวแบบยุทธศาสตร์ขึ้นครั้งนี้เพื่อที่จะให้สามารถกำหนดยุทธศาสตร์ได้อย่างสอดคล้องกับหลักการทางยุทธศาสตร์ที่มีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งถึงยุคแห่งศตวรรษที่ 21 ในขณะเดียวกันก็ยังต้องสอดคล้องกับกฎหมายที่สำคัญของประเทศไทยที่บัญญัติขึ้น ใหม่ทั้ง 3 ฉบับ ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินการจัดทำและขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ มีกฎหมายรองรับอย่างถูกต้องอีกด้วย อย่างไรก็ตามตัวแบบนี้ก็ยังคงนำแนวทางดั้งเดิม บางส่วนของตัวแบบยุทธศาสตร์ชาติของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (Classic Model) มาเป็นส่วนประกอบในส่วนที่ยังสามารถประยุกต์ใช้กับตัวแบบยุทธศาสตร์ใหม่นี้ (วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, 2018)

บทสรุป

วิธีการศึกษามหายุทธศาสตร์ในสถาบันการศึกษาดังกล่าวข้างต้น นอกจากจะนำแนวทางการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning มาประยุกต์ใช้ อาทิ การศึกษาที่เน้นทักษะกระบวนการคิด (Thinking Based Learning) ในทุกสถาบันแล้ว บางสถาบันได้นำรูปแบบอื่น ๆ ของ Active Learning มาประยุกต์ใช้ในหลักสูตรด้วย ได้แก่ 1) Duke University สหรัฐอเมริกา มีการทำแบบฝึกหัดในพื้นที่ที่ให้เป็น

สมรภูมิรบ (Battlefield staff rides) และใช้การเรียนรู้จากการทดลองอื่น ๆ (Experimental learning) 2) King's College London ได้ใช้วิธีการศึกษาแบบกรณีศึกษา (Analyze case studies) และมีการประยุกต์ใช้การสอนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning) ด้วย ส่วน Massachusetts Institute of Technology (MIT) สหรัฐอเมริกา ในภาพรวมจะเป็นการศึกษามหายุทธศาสตร์เปรียบเทียบ (Comparative Study) อย่างไรก็ตาม หากจะพิจารณาตามสาระของหลักสูตร ก็สามารถจำแนกได้ 5 กลุ่ม ดังนี้ 1) History and Contemporary issues ได้แก่ Yale University & King's College London

2) Leadership and Roles ได้แก่ Duke University & King's College London

3) Public Policy Formulation & Implementation ได้แก่ Duke University

4) National security affairs และ International relations ได้แก่ Harvard University

5) Comparison Study ได้แก่ MIT

สถาบันการศึกษา	สาระของหลักสูตร	จุดเน้น	จุดร่วม
Yale	ความรู้ความเข้าใจทั้งประวัติศาสตร์และประเด็นร่วมสมัยเกี่ยวกับความท้าทายที่เกิดขึ้นทั้งภายในและทั่วโลก	History and Contemporary issues	The face of new threats – King's College
Duke	ทฤษฎีผู้นำเกี่ยวกับความเป็นไปของโลกและสิ่งที่ต้องหรือควรที่จะเป็นบทบาทของอเมริกาในโลกใบนี้ไปปรากฏในนโยบายและการปฏิบัติ	Leadership and Roles Policy and practice: government action and reaction in response to real (or perceived) threats and opportunities	Duke & King's College = leadership and roles
Harvard	ศึกษากิจการที่เป็นความมั่นคงแห่งชาติของสหรัฐอเมริกาผ่านมุมมองของมหายุทธศาสตร์ ด้วยมหายุทธศาสตร์นั้นอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ	National security affairs and International relations	
MIT	การศึกษามหายุทธศาสตร์เปรียบเทียบ ระหว่างมหาอำนาจ ได้แก่ สหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส เยอรมนี และรัสเซีย	Comparison Study	

King’s College London	มหายุทธศาสตร์เป็นการผสมผสานองค์ประกอบแบบดั้งเดิมในการศึกษาเรื่องสงคราม ซึ่งได้แก่ ประวัติศาสตร์ ยุทธศาสตร์ ศิลปะในการปกครองประเทศ กาสงครามและการทูต หลักสูตรยังได้เน้นถึงบทบาทของรัฐบุรุษที่สำคัญ หรือนักยุทธศาสตร์	Combine all the traditional elements of War Studies – history, strategy, statecraft, warfare, and diplomacy. Emphasise the role play played by key statesman or strategists.	

ตารางที่ 2.1 แสดงกลุ่มจุดเน้น 5 กลุ่ม ที่มีการศึกษามหายุทธศาสตร์ ของสถาบันการศึกษาระดับโลก

คำถามท้ายบท

วิธีการศึกษามหายุทธศาสตร์ ใน Yale University, Duke university, Harvard University, Massachusetts Institute of Technology, King’s College London และในวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรของไทย แตกต่างกันอย่างไร

บรรณานุกรม/เอกสารอ้างอิง

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ. ตัวแบบการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติในศตวรรษที่ 21 ของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (NDC's Strategic Model in the 21th Century). NDC Security Review ฉบับที่ 6/2561 Vol.6/2018

The Brady-Johnson Program in Grand Strategy. Retrived August 22, 2021, from https://grandstrategy.yale.edu/

Course Syllabus, Harvard Extension School. Retrived August 22, 2021 from https://canvas.harvard.edu/courses/94470/assignments/syllabus

The Duke University Program in American Grand Strategy. Retrived August 22, 2021 from https://ags.duke.edu/about/

King's College London. Grand Strategy and the Foundations of Anglo-American Statecraft (Module). Retrived August 23, 2021 from https://www.kcl.ac.uk/study/courses-data/modules/5/grand-strategy-and-the-foundations-of-anglo-american-statecraft-5ssw2004

MITOPENCOURSEWARE, Massachusetts Institute of Technology. Comparative Grand Strategy and Military Doctrine. Retrived August 22, 2021 from https://ocw.mit.edu/courses/political-science/17-484-comparative-grand-strategy-and-military-doctrine-fall-2004/index.htm

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 3

หัวข้อเนื้อหาประจำบท

มหายุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาหลังยุคสงครามเย็น
มหายุทธศาสตร์ภายใต้การบริหารของประธานาธิบดี Joseph Robinette Biden

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายมหายุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาหลังยุคสงครามเย็น
2. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ของโลกภายใต้มหายุทธศาสตร์ภายใต้การบริหารของประธานาธิบดี Joseph Robinette Biden

วิธีสอนและกิจกรรม

1. การบรรยาย
2. การยกกรณีศึกษาและอภิปราย
3. การตอบคำถาม
4. การทำแบบทดสอบประจำบท

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอน
2. กรณีศึกษาเกี่ยวกับมหายุทธศาสตร์
3. แบบทดสอบประจำบท

การวัดและการประเมินผล

1. การสังเกตพฤติกรรมการเรียน ความตั้งใจเรียน ความสนใจในการซักถามและอภิปราย
2. การทำแบบฝึกหัด และงานที่ได้รับมอบหมาย
3. การทดสอบโดยใช้แบบทดสอบประจำบท

บทที่ 3

มหายุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา

บทนำ

ในบทนี้ จะเป็นการศึกษามหายุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา ยุคหลังสงครามเย็นภายหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต เมื่อปี ค.ศ.1991 โดยจะศึกษามหายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ สมัยประธานาธิบดี Bill Clinton, George W. Bush, Barack Obama, Donald Trump และ Joe Biden ผลจากการศึกษาพบว่า มหายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ หลังสงครามเย็น ยังคงให้ความสำคัญที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับระบอบทุนนิยมสหรัฐฯที่แพร่กระจายออกไปทั่วโลก ด้วยแนวคิดโลกาภิวัฒน์เสรีนิยมใหม่ (Neoliberal globalization) ที่เปิดเสรีทางเศรษฐกิจอย่างกว้างขวาง สมัยประธานาธิบดี Bill Clinton ส่วนสมัยประธานาธิบดี George W. Bush ภายหลังเกิดเหตุการณ์ 9/11 จึงดำเนินมหายุทธศาสตร์ด้วยการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้าย (War on Terror) ครั้นมาถึงสมัยประธานาธิบดี Barack Obama ได้ให้ความสำคัญกับการดำรงรักษาไว้ซึ่งความเป็นอันดับหนึ่ง (US Primacy) ในขณะที่เศรษฐกิจถดถอยและการเติบโตของเอเชีย ในปี ค.ศ.2017 ภายหลังการขึ้นดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี Donald Trump มหายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ นักวิเคราะห์ต่างคาดเดาได้ยากมากด้วยบุคลิกส่วนตัวของประธานาธิบดี Donald Trump ทำให้เกิดความไม่ชัดเจนในมหายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ว่าจะดำเนินไปในทิศทางใด จนในปี ค.ศ.2021 มหายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ภายใต้การบริหารของประธานาธิบดี Joe Biden มีความชัดเจนขึ้น ที่สหรัฐฯ จะทำงานอย่างใกล้ชิดกับชาติพันธมิตรและชาติประชาธิปไตยอื่นๆ และดำเนินมหายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิค (Indo-Pacific) เพื่อจำกัดการขยายอิทธิพลของจีน รวมถึงมีความชัดเจนที่จะยุติสงครามยืดเยื้อในอัฟกานิสถานและตะวันออกกลาง ตลอดจนเข้าไปมีส่วนร่วมกับนานาประเทศในข้อตกลงเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศและสานต่อมหายุทธศาสตร์สมัยประธานาธิบดีโอบามาในการลดและจำกัดอาวุธนิวเคลียร์

มหายุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาสมัยประธานาธิบดี Bill Clinton

ตั้งแต่สิ้นสุดศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา มหายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯได้เผยแพร่ความเป็นเสรีนิยมเพื่อที่จะครองความเป็นเจ้าโลก (Global Hegemony) ด้วยการเปิดตลาดเสรีตามทุนนิยมโลก สหรัฐฯ ใช้การเปิดประตู (Open Door) เพื่อที่จะขยายทุนนิยมสหรัฐฯ ซึ่งสนับสนุนผลประโยชน์ของกลุ่มชนชั้นนำของสหรัฐฯ จากการศึกษาพบว่าความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มชนชั้นนำกับรัฐยังคงมีอยู่ และเจ้าหน้าที่ของ

รัฐบ่อยครั้งที่ถูกสรรหาโดยกลุ่มชนชั้นนำกลุ่มเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ สมัยประธานาธิบดีคลินตัน (1993-2001) จึงเป็นมหายุทธศาสตร์โลกาภิวัฒน์เสรีนิยมใหม่ (Neoliberal Globalization) ใช้การเปิดประตู ขยายทุนนิยมออกไป แม้ในดินแดนของศัตรูเดิม (Former enemy territory) หรืออีกนัยหนึ่งอาจเรียกว่า “การขยายประชาคมของเศรษฐกิจการตลาด” (Enlarge the community of market economies) ซึ่งต้องเกี่ยวข้องกับการผสมผสานเครื่องมือทั้งการบริหารปกครองและเพิ่มเติมด้วยการใช้กำลัง (Apeldoorn & Graaff, 2015, p.336)

มหายุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาสมัยประธานาธิบดี George W. Bush

ต่อมาเมื่อเกิดเหตุวินาศกรรม 11 กันยายน พ.ศ.2544 หรือ 9/11 ซึ่งเป็นการการโจมตีพลีชีพต่อสหรัฐอเมริกา มหายุทธศาสตร์ภายใต้การบริหารงานของประธานาธิบดีบุช (2001-2009) จึงมุ่งไปที่สงครามการต่อต้านการก่อการร้าย (War on Terror) พร้อมกับการทำสงครามในอัฟกานิสถานและอิรัค ขณะเดียวกันก็ยังคงนโยบายทางเศรษฐกิจด้วยแนวทางทุนนิยมเสรี หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง สมัยประธานาธิบดีบุช ยังคงดำรงไว้ซึ่งการครองความเป็นเจ้าโลก ด้วยพลังอำนาจทางทหารของสหรัฐฯ เพื่อให้โลกเกิดความมั่นคงและยังคงสนับสนุนการเปิดตลาดไปพร้อมกัน (Apeldoorn & Graaff, 2015, p.336)

มหายุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาสมัยประธานาธิบดี Barack Obama

ครั้นมาถึงสมัยประธานาธิบดีโอบามา (2009-2017) การดำเนินมหายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ภายหลังประธานาธิบดีบุช ยังคงเสาะแสวงหาที่จะดำรงรักษาความเป็นผู้นำของโลกหรือความเป็นอันดับหนึ่ง (US Primacy) และการจัดระเบียบระหว่างประเทศแบบเสรีนิยม (Liberal international order) ที่สะท้อนทั้งค่านิยมและผลประโยชน์ของอเมริกัน (American interests and values) แม้จะมีปัญหาในการนำไปปฏิบัติในรายละเอียด อย่างเช่น ในตะวันออกกลาง

ประธานาธิบดีโอบามายังสนับสนุนโลกาภิวัฒน์แบบยืนยาว/วาระการค้าเสรี (Longstanding globalization/free trade agenda) โดยติดตามข้อตกลงระหว่างประเทศ เช่น TPP (Trans-Pacific Partnership) ซึ่งเป็นความตกลงที่ต่อยอดมาจากความตกลง Trans-Pacific Strategic Economic Partnership Agreement ระหว่าง 4 ประเทศสมาชิก ได้แก่ บรูไน ชิลี นิวซีแลนด์และสิงคโปร์ หรือที่เรียกว่าความตกลง P4 ซึ่งเริ่มมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ปี 2549 ต่อมาในปี 2551สหรัฐฯ ออสเตรเลีย เปรู และเวียดนามได้เข้าร่วมการเจรจา P4 และขยายกรอบการเจรจาออกมาเป็นความตกลง TPP ดังกล่าว ปัจจุบันความตกลง TPP มีสมาชิกรวม 12 ประเทศ ได้แก่ สหรัฐฯ ออสเตรเลีย บรูไน แคนาดา ชิลี มาเลเซีย เม็กซิโก นิวซีแลนด์ เปรู สิงคโปร์ เวียดนาม และญี่ปุ่น ทั้งนี้ TPP ไม่เพียงแต่จะเน้นในการสร้างเศรษฐกิจซึ่งเป็นพลังอำนาจ

ของอเมริกาในช่วงวิกฤตทางการเงินของโลก แต่ยังรวมถึงการสร้างความสมดุลของมหายุทธศาสตร์สหรัฐฯ ที่มุ่งต่อเอเชีย เพราะมองการเข้ามาของจีนจากการเปิดประตูของสหรัฐฯ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ยุทธศาสตร์ของโอบามา ก็คือการฟื้นฟูความเป็นจักรวรรดินิยมประตูเปิดของอเมริกา (America's Open Door Imperialism) (Apeldoorn & Graaff, 2015, p 336)

นอกจากนี้ ประธานาธิบดีโอบามายังดำเนินมหายุทธศาสตร์ด้วยข้ออ้างว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และประชาธิปไตย โดยใช้กำลังทหารเข้าไปแทรกแซงในประเทศลิเบีย เมื่อปี ค.ศ.2011 ที่จะปกป้องพลเรือนและสนับสนุนการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ประกอบด้วยหลายฝ่าย (Pluralistic governance) (Brands, 2021)

มหายุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาสมัยประธานาธิบดี Donald Trump

ในสมัยประธานาธิบดีทรัมป์ แบรนด์ส ได้อธิบาย แม้ทรัมป์จะใช้วาทะกรรมด้วยคำว่า "อเมริกาต้องมาก่อน (America First)" แต่ด้วยบุคลิกของทรัมป์ ก็ยากที่จะชี้ชัดได้ว่าอะไรคือมหายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในช่วงที่ทรัมป์ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี แบรนด์ส ยังได้วิพากษ์วิจารณ์ทรัมป์ถึงการทำให้มหายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ไม่เหมือนเดิม ส่งผลต่อชื่อเสียงของสหรัฐฯในต่างแดน และความเป็นผู้นำโลกของสหรัฐฯ ซึ่งก่อให้เกิดความไม่มีเสถียรภาพของโลก และเกิดความบาดหมางกับพันธมิตรประชาธิปไตยในยุโรป แบรนด์มองว่าทรัมป์ได้ทำลายความเป็นผู้นำโลกของสหรัฐฯที่ผ่านมา 70 ปี เป็นประธานาธิบดีคนแรกในยุคทันสมัยซึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์จากชาติพันธมิตรประชาธิปไตยในยุโรป แต่กลับไปใกล้ชิดกับประเทศที่เป็นเผด็จการและไม่เป็นเสรี อย่างเช่น รัสเซียและจีน ยิ่งกว่านั้น พฤติกรรมการบริหารงานของทรัมป์และการนำนโยบายไปปฏิบัติ ได้ก่อให้เกิดคำถามต่อภาพลักษณ์ของอเมริกา

อย่างไรก็ตามผู้ที่สนับสนุนทรัมป์ ต่างพยายามให้เหตุผลผ่านทฤษฎีคนบ้า (Mad man Theory) ว่าความเอาแน่เอานอนไม่ได้และพฤติกรรมที่ยากจะคาดเดาของทรัมป์ต่อคู่แข่งทางการเมือง คือความเป็นผู้นำอย่างชาญฉลาด

ดังได้กล่าวมาแล้ว การกระทำของทรัมป์ ได้สร้างความกังวลเกี่ยวกับศักยภาพของสหรัฐฯในอนาคตต่อการสร้างพันธมิตร ด้วยการยกเลิกข้อตกลงพหุภาคี เช่น TPP (Trans-Pacific Partnership) และ Paris Accord (ความตกลงตามกรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเพื่อกำหนดมาตรการลดการปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์) (Brands, 2018, p.256)

มหายุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาสมัยประธานาธิบดี Joe Biden

มหายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในสมัยของประธานาธิบดีไบเดนนั้น ว่าตามความเป็นจริงจะต่อเนื่องมาจากมหายุทธศาสตร์สมัยประธานาธิบดีโอบามา ช่วงเวลานั้น ไบเดน เป็นรองประธานาธิบดี จึงมีความเข้าใจในการดำเนินมหายุทธศาสตร์ว่าจะไปในทิศทางใด โดยประธานาธิบดีไบเดน ต้องการที่จะรื้อฟื้นในการทำงานอย่างใกล้ชิดกับชาติพันธมิตรเหมือนแต่ก่อน และชาติประชาธิปไตยอื่นๆ เพื่อให้พร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาหรือภัยคุกคามในปัจจุบัน อาทิ การหลั่งไหลของผู้อพยพ การเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ ผลกระทบอันเกิดจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ ภัยคุกคามจากนิวเคลียร์ การก่อการร้ายข้ามชาติ สงครามไซเบอร์ และความก้าวร้าวของชาติมหาอำนาจอื่นๆ

ทั้งนี้ประธานาธิบดีไบเดนได้สัญญาว่า ไม่เพียงแต่การผูกสัมพันธ์กับ NATO แต่จะขยายความสามารถทางการทหารของชาติพันธมิตร และจะสร้างความเข้มแข็งในการทำงานร่วมกันกับพันธมิตรที่เป็นประชาธิปไตยในทุกภูมิภาค อีกนัยหนึ่งก็คือการเสริมสร้างความสามารถร่วม (Collective capabilities) ในเอเชีย และสร้างความเข้มแข็งกับพันธมิตรดั้งเดิมของสหรัฐฯ ได้แก่ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และออสเตรเลีย รวมถึงชาติประชาธิปไตยอื่น ๆ ในเอเชีย (Kumar, 2020)

สำหรับนโยบายปักหมุดเอเชีย (Pivot to Asia) สมัยประธานาธิบดีโอบามา ได้มีการสานต่อในสมัยประธานาธิบดีไบเดน ดังจะเห็นได้จากรองประธานาธิบดี คามาลา แฮร์ริสของสหรัฐฯ เดินทางเยือนสิงคโปร์-เวียดนาม ช่วงปลาย สิงหาคม พ.ศ.2564 ที่ผ่านมา (สำนักข่าวไทย, 2564) หากพิจารณาถึงมหายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิค(Indo-Pacific) การเสริมสร้างความสามารถร่วม (Collective capabilities) ในเอเชีย อาจมีนัยเชื่อมต่อไปยัง Quad (Quadrilateral Security Dialogue) ซึ่งเป็นกรอบความร่วมมือที่ช่วยส่งเสริมเสรีภาพ ความรุ่งเรืองในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก รวมถึงการเปิดกว้างมากขึ้นทั้งในด้านเศรษฐกิจ ด้านประชาธิปไตย ประกอบด้วยภาคี 4 ฝ่าย ได้แก่ สหรัฐฯ ญี่ปุ่น อินเดีย และออสเตรเลีย การเกิด Quad นี้ โดยข้อเท็จจริงเป็นการต่อต้านการขยายอิทธิพลของจีนหรือถ่วงดุลจีนในภูมิภาคนี้ (Parichat, 2020)

ประธานาธิบดีไบเดน ได้ประกาศอย่างชัดเจนที่จะยุติสงครามยืดเยื้อในอัฟกานิสถานและตะวันออกกลาง และได้ถอนกำลังทหารกลับจากอัฟกานิสถาน ด้วยภารกิจการปฏิบัติต่อกลุ่ม Al-Qaeda และ ISIS เสร็จสิ้นลงแล้ว

นอกจากการดำเนินมหายุทธศาสตร์ดังกล่าวข้างต้น ประธานาธิบดีไบเดน ยังมีความชัดเจนในการเข้าร่วมการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศและควบคุมอาวุธ งบประมาณเกี่ยวกับสภาพอากาศจะมุ่งต่อการเปลี่ยนแปลงยานพาหนะ การก่อสร้าง ที่อยู่อาศัย การเกษตร และพลังงาน ให้เป็นไป

ตามระบบนิเวศที่ปราศจากมลพิษ (Emission-free eco-system) ทั้งนี้ ประธานาธิบดีไบเดน ยังมีแผนที่จะเข้าร่วม Paris Accord หลังจากที่ประธานาธิบดีทรัมป์ ไม่ได้ดำเนินการในเรื่องนี้

นอกจากนี้ ประธานาธิบดีไบเดน ยังดำเนินมหายุทธศาสตร์ เพื่อเติมเต็มภารกิจของประธานาธิบดีโอบามาที่ยังไม่แล้วเสร็จ ในการลดและจำกัดอาวุธนิวเคลียร์ เพื่อป้องปรามและตอบโต้การโจมตีด้วยอาวุธนิวเคลียร์ (Kumar, 2020)

บทสรุป

จะเห็นได้ว่ามหายุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่ประธานาธิบดี Clinton, Bush, Obama, Trump และ Biden จะมีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมทางยุทธศาสตร์ และวิธีดำเนินมหายุทธศาสตร์ของประธานาธิบดีที่มาจาก Democratic Party และ Republican Party จะมีความแตกต่างกัน นักวิเคราะห์บางท่าน อาจมองเป็นสายนกพิราบ และสายเหยี่ยว ตามลำดับ แต่จุดหมายปลายทาง (Ends) ไปสู่ที่เดียวกัน อาจด้วยกลุ่มทุนที่มีอิทธิพลต่อพรรคการเมืองใหญ่ทั้ง 2 พรรค ยึดอยู่บนผลประโยชน์ที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลง ทั้งการค้าอาวุธ กิจการพลังงาน ยารักษาโรค เป็นต้น เป็นแหล่งรายได้มหาศาล ดังนั้น การเติบโตของจีน หรือชาติมหาอำนาจอื่น ๆ ต่างถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามของสหรัฐฯ ที่จะมีผลกระทบต่อผลประโยชน์ดังกล่าว การดำเนินมหายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในตะวันออกกลาง ภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก ที่พยายามปิดล้อมจีนและขัดขวาง Belt and Road Initiative (BRI) หรือโครงการเส้นทางสายไหมแห่งศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์หลักของจีนในการขยายอิทธิพลบนเวทีโลกผ่านการเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมขนส่งกับนานาประเทศ หรือความร่วมมือกับพันธมิตรในยุโรปเพื่อจำกัดการขยายอิทธิพลของรัสเซีย หรือการคงความเป็นผู้นำโลกของสหรัฐฯ หากใช้องค์ประกอบที่สำคัญของมหายุทธศาสตร์ ได้แก่ Ends, Ways และ Means และพิจารณาว่าเป็นมหายุทธศาสตร์ของผู้ใด ถ้าเป็นของกลุ่มทุน ก็อาจมองได้ว่าการดำเนินมหายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ เป็นหนทางปฏิบัติ ที่มุ่งสู่ปลายทางที่แท้จริงก็คือปกป้องและรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มทุนที่มีอิทธิพลในสหรัฐอเมริกาดังกล่าว

คำถามท้ายบท

มหายุทธศาสตร์สมัยประธานาธิบดี Clinton, Bush, Obama, Trump และ Biden แตกต่างกันอย่างไร

บรรณานุกรม/เอกสารอ้างอิง

สำนักข่าวไทย.(2564). “แฮร์ริส” ให้คำมั่นต่อการมีส่วนร่วมที่ยั่งยืนในเอเชีย. 9 กันยายน 2564, วันที่ค้นข้อมูล 9 กันยายน 2564, เข้าถึงได้จาก https://tna.mcot.net/world-764318

Apeldoorn, Bastiaan Van & Graaff, Naná de. (2015). American Grand Strategy and Corporate Elite Networks: The Open Door since the End of the Cold War. 12 November 2015, 1st Edition, Routledge London, Retrived September 7, 2021, from https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9780203745304/american-grand-strategy-corporate-elite-networks-bastiaan-van-apeldoorn-nan%C3%A1-de-graaff

Brands, Hal. (2017). Barack Obama and the Dilemmas of American Grand Strategy. Retrived September 8, 2021, from https://halbrands.org/wp-content/uploads/2017/06/TWQ_Winter2017_Brands-for-Tim-Exec-Ed.pdf

Brands, Hal. (2018). American Grand Strategy in the Age of Trump: A Report. Brookings Institution Press, Retrived September 7, 2021, from https://www.jstor.org/stable/10.7864/j.ctt1vjqnvw

Kumar, A. Vinod. (2020). Realigning America’s Grand Strategy: Biden Will Have His Hands Full. DSA Issue Briefs, 27 November 2020, Manohar Parrikar Institute for Defence Studies and Analyses, Retrived September 9, 2021, from https://www.idsa.in/issuebrief/realigning-america-grand-strategy-271120

Parichat Chk. (2020). ทำความรู้จัก “Quad” ภาคี 4 ฝ่ายต้านจีน: สหรัฐฯ ญี่ปุ่น อินเดีย และออสเตรเลีย. 9 กันยายน 2563, วันที่ค้นข้อมูล 9 กันยายน 2564, เข้าถึงได้จากhttps://brandinside.asia/quad-indo-pacific-framework-counter-china/

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 4

หัวข้อเนื้อหาประจำบท

สำนักคิดที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดมหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย
มหายุทธศาสตร์ภายใต้การปกครองของประธานาธิบดี ปูติน
ความท้าทายที่สำคัญต่อมหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย
กระบวนการคิดของประธานาธิบดี ปูติน เกี่ยวกับมหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย
ยุทธวิธีและเครื่องมือที่ประธานาธิบดี ปูติน ใช้ในการดำเนินมหายุทธศาสตร์
ยุทธศาสตร์ของรัสเซียในสงครามกลางเมืองซีเรีย
มุมมองของนักวิเคราะห์ในประเด็นเป้าหมายของมหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายสำนักคิดที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดมหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย
2. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์มหายุทธศาสตร์ภายใต้การปกครองของประธานาธิบดี ปูติน รวมถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการคิดของประธานาธิบดี ปูติน ตลอดจนยุทธวิธีและเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินมหายุทธศาสตร์
3. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายยุทธศาสตร์ของรัสเซียในสงครามกลางเมืองซีเรีย

วิธีสอนและกิจกรรม

1. การบรรยาย
2. การยกกรณีศึกษาและอภิปราย
3. การตอบคำถาม
4. การทำแบบทดสอบประจำบท

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอน
2. กรณีศึกษาเกี่ยวกับมหายุทธศาสตร์
3. แบบทดสอบประจำบท

การวัดและการประเมินผล

1. การสังเกตพฤติกรรมการเรียน ความตั้งใจเรียน ความสนใจในการซักถามและอภิปราย
2. การทำแบบฝึกหัด และงานที่ได้รับมอบหมาย การทดสอบโดยใช้แบบทดสอบประจำบท

บทที่ 4

มหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย

บทนำ

มหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย เป็นมหายุทธศาสตร์ของชาติมหาอำนาจหนึ่ง ที่ควรแก่การศึกษาก็ด้วยเหตุผลที่ว่า ครั้งหนึ่ง สหภาพสาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียต (Union of Soviet Socialist Republics – USSR) หรือมักเรียกกันโดยทั่วไปว่า สหภาพโซเวียต (Soviet Union) ก็คืออภิมหาอำนาจหนึ่งที่ขับเคี่ยวกันมากับสหรัฐอเมริกาและพันธมิตร ในยุคสงครามเย็น จนกระทั่งการล่มสลายของสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ.1991 กลายมาเป็นสหพันธรัฐรัสเซีย (Russian Federation) โดยเฉพาะภายใต้การนำของประธานาธิบดี วลาดีมีร์ วลาดีมีโรวิช ปูติน (Vladimir Vladimirovich Putin) บทบาทหรืออิทธิพลของรัสเซียหรือความเคลื่อนไหวใดๆ ก็ยังมีผลต่อประชาคมระหว่างประเทศที่ต้องจับตามอง กรณีตัวอย่าง การซ้อมรบร่วมกันระหว่างรัสเซียกับสาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อวันที่ 9 - 13 ส.ค. 2564 ซึ่งเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ ที่เขตปกครองตนเองหนิงเซี่ยหุย มีทหารเข้าร่วมการฝึกซ้อมกว่า 10,000 นาย โดยรัสเซียส่งเครื่องบินรบขับไล่ SU-30 จำนวน 5 ลำ เข้าร่วมการฝึก วัตถุประสงค์ของการฝึกก็เพื่อสันติภาพในเอเชียกลาง ท่ามกลางความตึงเครียดระหว่าง 2 ชาติมหาอำนาจกับสหรัฐอเมริกา (ผู้จัดการออนไลน์, 2021) อีกทั้งรัสเซียเองก็ยังเป็นสมาชิกถาวรในคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (United Nations Security Council; UNSC) ซึ่งเป็นองค์กรที่มีอำนาจในการเรียกระดมพลจากรัฐสมาชิกในสหประชาชาติเพื่อจัดตั้งเป็นกองกำลังรักษาสันติภาพเข้าไปปฏิบัติหน้าที่รักษาสันติภาพในภูมิภาคของโลก รวมถึงยังเป็นองค์กรที่มีอำนาจในการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจต่อประเทศต่าง ๆ อีกด้วย

สำหรับบทนี้เฉกเช่นเดียวกันกับบทที่ 1 ข้อมูลที่ศึกษาเป็นข้อมูลจากนักวิชาการตะวันตก ผู้เขียนจึงต้องระมัดระวังในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ มิใช่เอนเอียงไปทางโลกตะวันตกแต่ฝ่ายเดียว แต่พยายามทำความเข้าใจว่าเหตุหรือปัจจัยใด ทำไมรัสเซียจึงต้องวางและดำเนินมหายุทธศาสตร์อย่างนั้น ในบทนี้ ผู้อ่านจะได้รับทราบเกี่ยวกับ สำนักคิดที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดมหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย มหายุทธศาสตร์ภายใต้การปกครองของประธานาธิบดี ปูตินในภาพกว้าง ความท้าทายที่สำคัญต่อมหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย กระบวนการคิดของประธานาธิบดี ปูติน เกี่ยวกับมหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย ยุทธวิธีและเครื่องมือที่ประธานาธิบดี ปูติน ใช้ในการดำเนินมหายุทธศาสตร์ ยุทธศาสตร์ของรัสเซียในสงครามกลางเมืองซีเรีย และมุมมองของนักวิเคราะห์ในประเด็นเป้าหมายของมหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย

สำนักคิดที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดมหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย

สำนักคิด 2 สำนักที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดมหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย คือ ฮาร์ดไลน์ (Hard-line school) ของฟรุ้นซ์ (Frunze) ซึ่งส่งผลให้รัสเซียใช้มหายุทธศาสตร์เชิงรุกในช่วงแรก อันเป็นที่มาของวอร์ซอ แพค (Warsaw Pact) ซึ่ง John le Donne มองมหายุทธศาสตร์เชิงรุกของรัสเซีย ว่าเป็นยุทธศาสตร์

ของความน่ากลัว ซึ่งจะสำเร็จด้วยกำลังอำนาจทางทหารอย่างสูงสุด ในทางอุดมคติ กำลังทางยุทธศาสตร์ควรที่จะอยู่ภายในดินแดนใจกลางสำคัญ (Heartland) สามารถที่เคลื่อนไปในทิศทางใด ๆ ก็ได้ถ้าต้องการแม้ว่าจะเป็นการเพิ่มความยากลำบากในการขยายอิทธิพลของรัสเซีย แต่ความน่ากลัวและการเจาะลึกทางยุทธศาสตร์เชิงลึกของรัสเซีย ดูเหมือนจะเป็นการดำรงรักษารัฐบริวาร ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ตามผลประโยชน์ของรัสเซีย (Donne, 2004, หน้า 85) และอีกสำนัก คือ เรียลลิส (Realist school) ของอเล็กซานเดอร์ ซเวชิน (Alexander Svechin) ส่งผลให้รัสเซียใช้มหายุทธศาสตร์เชิงป้องกัน ในเวลาต่อมาอันนำไปสู่การยุติสงครามเย็น (Cold War) และการยกเลิกวอร์ซอ แพคในท้ายที่สุด (Heikka, 2000, p.3)

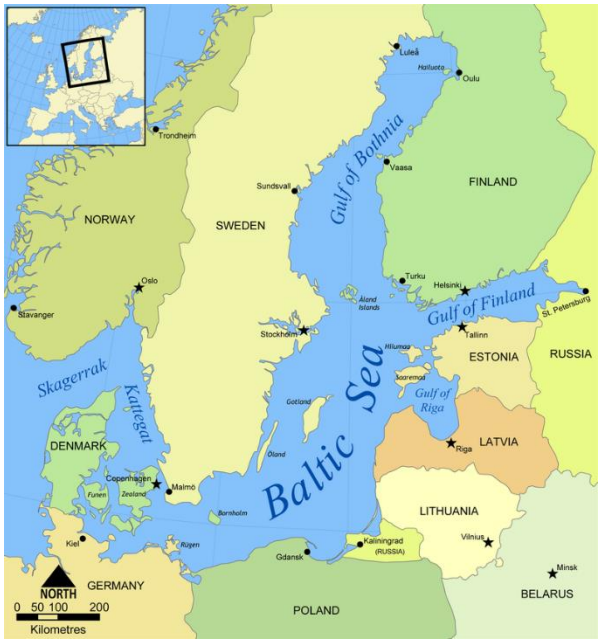

ภาพที่ 1 : ทะเลบอลติกและประเทศโดยรอบ

ที่มา : Wikipedia Encyclopedia , 2019

จากภาพที่ 1 ในช่วงแรกของมหายุทธศาสตร์เชิงรุก รัสเซียให้ความสำคัญกับภูมิภาคนอร์ดิก บอลติก (Nordic-Baltic) โดยที่ให้รัฐริมทะเลบอลติกเป็นพื้นที่กันชนทางเหนือของกลุ่มประเทศใน NATO (North Atlantic Treaty Organization) และระบบป้องกันภัยทางอากาศจะต้องสามารถตั้งอยู่ที่ชายทะเลบอลติก รวมทั้งจะต้องมีจุดเติมน้ำมันที่ใกล้กับทะเลแบเร็นตส์ (Barents) (ดูภาพที่ 2) ให้กับเครื่องบินทิ้งระเบิดทางยุทธศาสตร์ ก่อนที่จะบินตรงไปที่สหรัฐอเมริกา (Heikka, 2000, p.9)

ภาพที่ 2 : ทะเลบอลติก และทะเลแบเร็นตส์,

ที่มา : Wikipedia Excyclopedia, 2019

มหายุทธศาสตร์เชิงรุกของรัสเซียได้มีการพัฒนาการไปสู่ยุคนิวเคลียร์ พบการจารกรรมข้อมูลจากโครงการแมนฮัตตันของสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นโครงการสร้างระเบิดนิวเคลียร์ โดยธีโอดอร์ ฮอลล์ (Theodore Hall) เจ้าหน้าที่รัฐชาวอเมริกัน ผู้อัจฉริยะทางด้านคณิตศาสตร์และฟิสิกส์ สำเร็จปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard) ปริญญาโทและเอกจากมหาวิทยาลัยชิคาโก (Chicago) เขาเป็นผู้ฝักใฝ่ลัทธิมาร์กซิสต์ และเป็นผู้นำข้อมูลลับจากห้องทดลองของโครงการนี้ ไปเปิดเผยแก่สหภาพโซเวียต และช่วยให้สหภาพโซเวียตกลายเป็นชาติที่สร้างระเบิดนิวเคลียร์ได้ในที่สุดเมื่อกว่า 70 ปีที่แล้ว โดยทำการทดสอบระเบิดนิวเคลียร์ลูกแรกในเขตชนบทของคาซัคสถาน (Kazakhstan) ทำให้สหภาพโซเวียตกลายเป็นชาติมหาอำนาจนิวเคลียร์ ชาติที่ 2 รองจากสหรัฐอเมริกา โดยที่รัสเซียมองว่าอาวุธนิวเคลียร์สามารถใช้เป็นเครื่องมือบังคับทางการเมือง และช่วยในการยับยั้งมหาอำนาจอื่น โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ไม่ให้เข้ามาคุกคามหรือยุ่งเกี่ยวกับผลประโยชน์ของรัสเซีย รวมทั้งอาวุธนิวเคลียร์ยังเป็นอาวุธเพื่อป้องกันรัสเซียได้อีกด้วย (Heikka, 2000, p.14)

มหายุทธศาสตร์ภายใต้การปกครองของประธานาธิบดีวลาดิเมียร ปูติน

ปัจจุบัน มหายุทธศาสตร์ของรัสเซียภายใต้การปกครองของประธานาธิบดีวลาดิเมียร ปูติน ได้มีการปรับเปลี่ยน มุ่งไปสู่การมีหลายขั้วอำนาจ เพื่อต่อต้านสหรัฐอเมริกาและประเทศกลุ่มตะวันตก โดยให้มีความร่วมมือกับประเทศอื่น ๆ โดยเฉพาะสาธารณรัฐประชาชนจีน และประเทศที่ต่อต้านตะวันตก ผ่านทางงานวิจัยและพัฒนาการทางทหาร และการค้าขายอาวุธ (Heikka, 2000, p. 36-38)

หลักฐานเชิงประจักษ์เกี่ยวกับมหายุทธศาสตร์ของรัสเซียภายใต้การปกครองของประธานาธิบดี วลาดีมีร์ ปูติน เห็นได้จากสุนทรพจน์ของประธานาธิบดี ปูติน ในการประชุมด้านความมั่นคงที่เมืองมิวนิค (Munich) ซึ่งตั้งอยู่ทางใต้ของประเทศเยอรมนี ในปี 2007 ประธานาธิบดี ปูติน ได้ส่งสัญญาณว่า รัสเซียจะสร้างมหายุทธศาสตร์ที่สะท้อนถึงสภาวะแวดล้อมใหม่ของการที่โลกมีหลายขั้วอำนาจ และตระหนักถึงการคงความเป็นชาตินิยมรัสเซีย ซึ่งหมายถึงประชาชนรัสเซียในดินแดนอื่นด้วย

นอกจากนี้ มอสโคว์ยังให้ความสำคัญด้านพลังงาน โดยมอสโคว์ให้พลังงานเป็นหัวใจของยุทธศาสตร์ความมั่นคงของชาติ และเป็นความมั่นคงทางเศรษฐกิจด้วย (Giles, 2009, p.1) โดยพิจารณาถึงความมั่นคงของรัฐชายทะเลแคสเปียนที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพลังงาน ทั้ง 3 แห่ง ดังภาพที่ 3 ได้แก่ อาเซอร์ไบจาน คาซัคสถาน และเติร์กเมนิสถาน ว่าเป็นผลประโยชน์ของรัสเซียที่สำคัญยิ่ง เนื่องจาก ทั้ง 3 รัฐชายทะเลแคสเปียนนี้ มีน้ำมันสำรองประมาณ 37.6 พันล้านบาร์เรล และก๊าซธรรมชาติเกือบ 385 ล้านล้านลูกบาศก์ฟุต เปรียบเทียบกับรัสเซีย มีน้ำมันประมาณ 80 พันล้านบาร์เรล และก๊าซธรรมชาติสำรอง 1,688 ล้านล้านล้านลูกบาศก์ฟุต

ภาพที่ 3 : อาเซอร์ไบจาน คาซัคสถาน และเติร์กเมนิสถาน

ที่มา : Researchgate, 2019

การเข้าถึงแหล่งพลังงานของรัฐชายฝั่งทั้ง 3 ดังกล่าว นับว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งของพลังอำนาจของรัสเซีย เหมือนกับการควบคุมการเข้าถึงแหล่งพลังงานในอ่าวเปอร์เซีย ก็เป็นองค์ประกอบสำคัญของพลังอำนาจของสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ รัฐในเอเชียกลาง ได้แก่ อุซเบกิสถาน คีร์กีซสถาน และทาจิกิสถาน นับว่ามีความสำคัญทางภูมิยุทธศาสตร์ด้วย เพราะได้ช่วยรัสเซียในการเข้าถึงแหล่งพลังงานในรัฐชายทะเลแคสเปียน ซึ่งในอุซเบกิสถาน รัสเซียมีกำลังทหารในรูปแบบศูนย์ต่อต้านการก่อการร้ายภูมิภาค SCO (Shanghai

Cooperation Organization) ในคีร์กีซสถาน รัสเซียตั้งฐานทัพอากาศภายใต้ CSTO (Collective Security Treaty Organization) ในทาจิกิสถาน รัสเซียมีการติดตั้งอุปกรณ์ทางอวกาศและวางกำลังทหารจำนวนหนึ่ง บริเวณชายแดนที่ติดกับอัฟกานิสถาน (Muzalevsky, 2009 : 30)

ความท้าทายที่สำคัญต่อมหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย

ความท้าทายที่สำคัญต่อมหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย พบว่าอยู่ทางชายแดนตอนใต้ ตอนเหนือ และตะวันตกของรัสเซีย โดยเฉพาะ ทางตะวันตก เขตแดนที่ติดกับรัฐที่เป็นสมาชิกนาโต้ทั้งที่เคยเป็นพันธมิตรใน Warsaw Pact หรือเคยเป็นส่วนหนึ่งของสหภาพโซเวียต รัฐเหล่านี้รวมถึงโปแลนด์ที่ชายแดนตอนเหนือและลิทัวเนียที่ชายแดนตอนใต้ติดกับคาลินินกราดของรัสเซียที่แทรกเข้ามาระหว่างรัฐทั้งสอง ดังนั้นจึงเป็นอุปสรรคการเข้าถึงส่วนที่เหลือของรัสเซีย คือ คาลินินกราด ทั้งทางบกและทางอากาศ ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 : คาลินินกราด (Kaliningrad)

ที่มา : Enclycopedia Britannica, 2019

รัสเซียยังพบด้วยว่าตัวเองยังเผชิญหน้ากับสมาชิกนาโต้หลายประเทศในภูมิภาคมหาสมุทรอาร์คติคที่สำคัญที่สุด คือ สหรัฐอเมริกา รัสเซียจึงประกาศการขยายการตั้งฐานทหารทางตอนเหนือ นี้รวมถึงการตั้งกองบัญชาการทางทหารอาร์คติคใหม่ซึ่งรับผิดชอบความมั่นคงชายแดนจากทะเลแบเร็นตส์ถึงช่องแคบเบริง ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 : ทะเลแบเร็นตส์ ถึงช่องแคบเบริง

ที่มา : Geology, 2019

รัสเซียมองว่าการปกปักษ์รักษาฝั่งทางใต้ มีจุดอ่อนอย่างมากที่จะต่อต้านการรุกเข้ามาของนาโต้เข้าสู่ภูมิประเทศตรงกลางของมหายุทธศาสตร์ คือ มอสโคว์ ดังนั้น มอสโคว์จึงพยายามที่จะขยายอิทธิพลให้ครอบคลุมถึง เบลารุสด้านตะวันตกเฉียงใต้ ยูเครนด้านใต้ และจอร์เจียและอาร์มาเนียด้านตะวันออกเฉียงใต้ ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 : มอสโคว์พยายามขยายอิทธิพลให้ครอบคลุมถึง เบลารุส ยูเครน จอร์เจียและอาร์มาเนีย

ที่มา : Worldatlas, 2019

ด้วยเหตุนี้ รัสเซียจึงได้ผนวกไครเมียและสนับสนุนกบฏในภาคตะวันออกของยูเครน ซึ่งสามารถมองได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งในความพยายามที่จะรวมเข้ากับสหพันธรัฐรัสเซีย เพื่อดำรงไว้ซึ่งความลึกทางยุทธศาสตร์ก่อนที่ฝ่ายตรงข้ามจะเข้าถึงมอสโคว์ กล่าวอีกนัยหนึ่ง รัสเซียมีความมั่นใจว่า ฐานทัพเรือที่เซวาสโตโปลในไครเมียซึ่งเป็นที่ตั้งของกองเรือทะเลดำ (Russian Black Sea fleet) ภาพที่ 7 จะทำให้นาโต้ห่างไกลออกไปก่อนที่จะเข้าถึงมอสโคว์ (Center for Security Studies, 2014: 1-3)

ภาพที่ 7 : ฐานทัพเรือที่เซวาสโตโปล ที่ตั้งของกองเรือทะเลดำ

ที่มา : BBC, 2014

กระบวนการคิดของประธานาธิบดี ปูติน เกี่ยวกับมหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย

การที่ประธานาธิบดี ปูติน เคยทำงานในหน่วย KGB (Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti) ซึ่งเป็นหน่วยสืบราชการลับของรัสเซียมาก่อน ย่อมส่งผลต่อกระบวนการคิดเกี่ยวกับมหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย กล่าวคือ ประธานาธิบดี ปูติน เชื่อว่า ถ้ารัสเซียยังคงต้องการเป็นมหาอำนาจ จะต้องรวบรวมดินแดนที่เคยเป็นสหภาพโซเวียตเดิม จึงจำเป็นต้องรุกเข้ายูเครนและผนวกไครเมียดังกล่าว ขณะเดียวกันต้องใช้การทูตเชิงบังคับให้ประเทศเพื่อนบ้านเข้าเป็น Eurasian Economic Union and Customs Union

นอกจากนี้ รัสเซียยังมีความอดทนต่อความอ่อนแอทางเศรษฐกิจและความไม่มีเสถียรภาพในประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อที่จะเป็นโอกาสให้สามารถเพิ่มอิทธิพลของตนเองเข้าไปในประเทศเหล่านั้น (Starr and Cornell, 2014: 18-19) ดังภาพที่ 8 รัสเซียรุกเข้าเขตมารินนิฟก้า (Marynivka) เมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ 2014 และภาพที่ 9 ปรากฏขบวนปืนใหญ่อัตตาจรของรัสเซียในพื้นที่ Krasnodon ของยูเครน ซึ่งเป็นพื้นที่ควบคุมของกลุ่มแบ่งแยกดินแดนเชื้อสายรัสเซีย

ภาพที่ 8 : รัสเซียรุกเข้าเขตมารินนิฟก้า (Marynivka)

ที่มา : Euromaidan Press, 2016

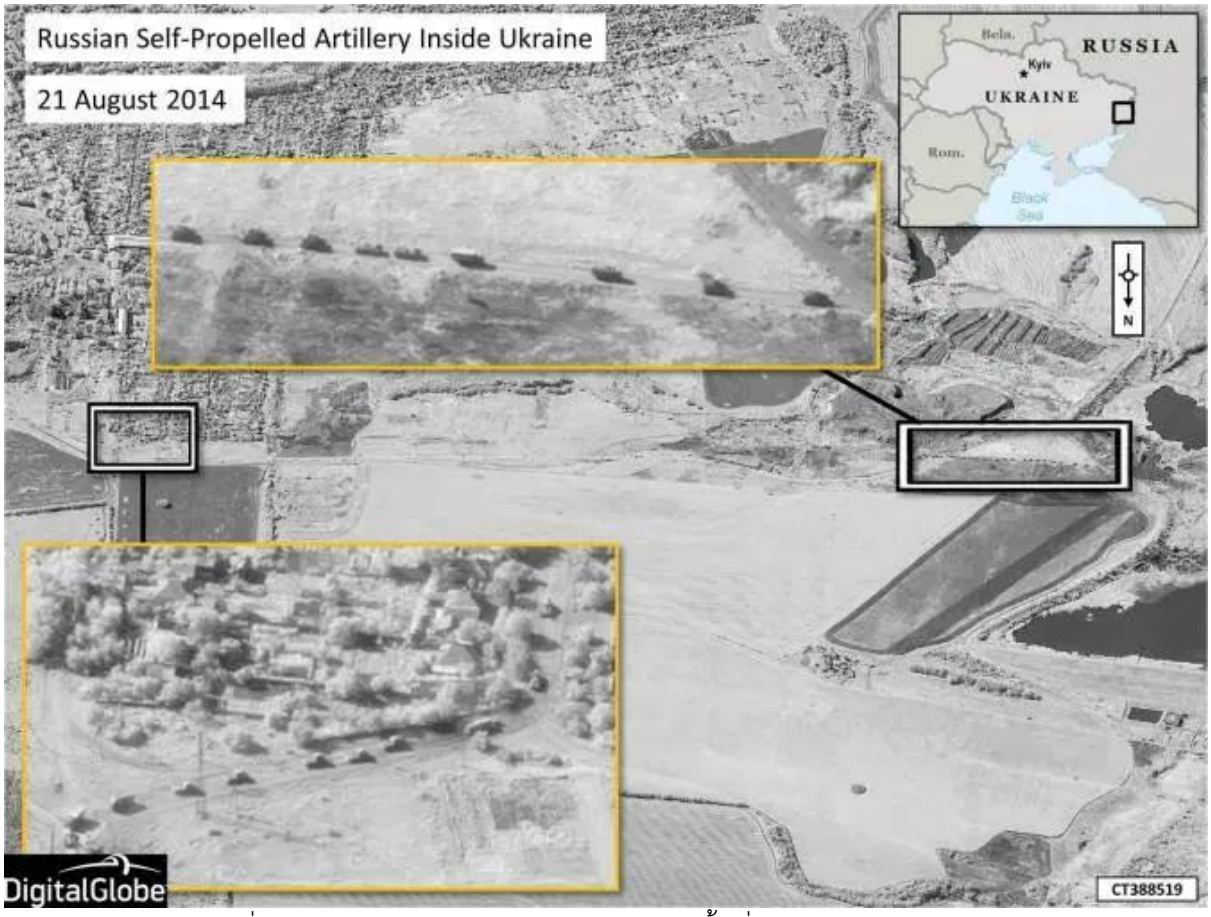

ภาพที่ 9 : ขบวนปืนใหญ่อัตตาจรของรัสเซียในพื้นที่ Krasnodon ของยูเครน

ที่มา: Global News, 2014

ยุทธวิธีและเครื่องมือที่ประธานาธิบดี ปูติน ใช้ในการดำเนินมหายุทธศาสตร์

สำหรับยุทธวิธีและเครื่องมือที่ประธานาธิบดี ปูติน ใช้ในการดำเนินมหายุทธศาสตร์นั้น มีทั้งแบบใหม่และเก่า โดยเฉพาะการบ่อนทำลายรัฐบาลเป้าหมายด้วยการทำให้ผู้นำเสียเครดิต และประยุกต์การกดดันทางเศรษฐกิจ รวมทั้งด้านอื่น ๆ อาทิ การใช้สงครามพลังงาน และสื่อทันสมัยเพื่อการโฆษณาชวนเชื่อ การผสมผสานเครื่องมือเหล่านี้ ถูกใช้ในสมัยสหภาพโซเวียตมาก่อน ในการต่อต้านประเทศตะวันตก ทั้งนี้ มอสโคว์ได้ใช้สงครามไซเบอร์ต่อสหภาพยุโรป (European Union) และสมาชิกนาโต้ เอสโตเนีย (Estonia) แล้วต่อด้วย จอร์เจีย (Georgia) ตามด้วยการรุกด้วยกำลังทหารในปี 2008 (Starr and Cornell, 2014: 60) สงครามระหว่างรัสเซียกับจอร์เจียใช้เวลา 5 วัน คือ 7-12 สิงหาคม 2008 ดังภาพที่ 10 แต่ทำให้จอร์เจียต้องสูญเสียการควบคุมเหนือบางส่วนของอับฮาเซีย (Abkhazia) ร้อยละ 25 และอดีตมณฑลปกครองตนเองออสซีเซียใต้ (South Ossetia) ร้อยละ 40 จากที่ถือครองอยู่เดิม พื้นที่ประมาณร้อยละ 20 ของจอร์เจียไม่อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลจอร์เจียอีกต่อไป (Wikipedia, 2019) ซึ่งเป็นไปตามความเชื่อของประธานาธิบดี ปูติน ที่ต้องการให้รัสเซียคงความเป็นมหาอำนาจ ด้วยการรวบรวมดินแดนที่เคยเป็นสหภาพโซเวียตเดิม ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

ภาพที่ 10 : สงคราม ระหว่างรัสเซีย กับ จอร์เจีย และฐานทัพรัสเซียยังคงตั้งอยู่ใน Abkhazia และ South Ossetia

ที่มา : Wikipedia, 2019

ประธานาธิบดี ปูติน ได้ประยุกต์ใช้เครื่องมือต่าง ๆ เพื่อที่จะรวมสถานะของรัสเซีย ให้เป็นมหาอำนาจเป็นลำดับความเร่งด่วนสูงสุด สูงกว่าการพัฒนาภายในประเทศ นอกจากนี้ ยังใช้สื่อรัสเซียเผยแพร่ความเป็นผู้นำของตนเอง ว่าเป็นผู้มีหลักการ มีความแข็งแรง และทันสมัย ไปยังผู้ฟังในสหภาพโซเวียตเดิม (Starr and Cornell, 2014: 63) ดังภาพที่ 11 ประธานาธิบดี ปูติน ในปฏิทิน ปี 2018

ภาพที่ 11 : ประธานาธิบดี ปูติน ในปฏิทินปี 2018,

ที่มา : Unilad, 2017

การบ่อนทำลาย ก็ถือว่าเป็นส่วนสำคัญของยุทธศาสตร์ของประธาธิบดี ปูติน ที่จะทำให้รัฐอิสระอ่อนแอ และส่งเสริมกองกำลังที่นิยมรัสเซียในดินแดนที่เคยเป็นของสหภาพโซเวียตมาก่อน การบ่อนทำลายนี้ตั้งแต่สนับสนุนนักการเมืองฝ่ายตรงข้าม และแทรกซึมเข้าไปในสถาบันของรัฐนั้น ๆ จนถึงทำให้เกิดการรณรงค์ที่ใช้ความรุนแรง ซึ่งมีทั้งการวางระเบิดและการลอบสังหาร (Starr and Cornell, 2014: 64)

ยุทธศาสตร์ของรัสเซียในสงครามกลางเมืองซีเรีย

นอกจากการดำเนินมหายุทธศาสตร์ของรัสเซียดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ในสงครามกลางเมืองซีเรีย ยุทธศาสตร์ของประธานิบดี ปูติน ไม่ใช่แค่สนับสนุนพันธมิตรที่สำคัญซึ่งคือประธานาธิบดีอัสซาดของซีเรีย รัสเซียได้ใช้ความขัดแย้งในสงครามนี้ ที่จะหยุดอิทธิพลของกลุ่มพันธมิตรตะวันตกในภูมิภาค และผูกมิตรกับสมาชิกนาโต้ คือ ตุรกีอย่างใกล้ชิด จะเห็นได้ว่า รัสเซียไม่เคยละทิ้งยุทธศาสตร์สงครามเย็นในการเข้าไปเพิ่มความตึงเครียดระหว่างกลุ่มพันธมิตรนาโต้ด้วยกัน

ภาพที่ 12 : แผนที่ซีเรียแสดงการควบคุมในพื้นที่ของฝ่ายต่าง ๆ

ที่มา : Aljazeera, 2019

ในเรื่องนี้เซนจิซ แคนดา (Cengiz Candar) นักข่าวตุรกีมองว่าประธานาธิบดี ปูติน ได้วางความเร่งด่วนที่จะให้พันธมิตรตะวันตกแตกแยกในการสนับสนุนรัฐบาลซีเรีย บริบทนี้ การประชุมสุดยอดที่เมืองโซชิ (Sochi) ของรัสเซีย เมื่อเดือน กุมภาพันธ์ 2019 ระหว่างประธานาธิบดี เรเจป ไตยิป แอร์โดอัน (Recep Tayyip Erdogan) ของตุรกี ปูติน ของรัสเซีย และฮัสซาน รูฮานี (Hassan Rouhani) ของอิหร่าน เพื่อหาหนทางแก้ไขความขัดแย้งในซีเรีย จะเห็นได้ว่า ประธานาธิบดี ปูติน ได้ทำให้ประธานาธิบดี เรเจป ไตยิป แอร์โดอัน ของตุรกี ใกล้ชิดกับรัสเซียมากขึ้น สิ่งนี้ ก็คือ มหายุทธศาสตร์ของประธานาธิบดี ปูติน ดังภาพการประชุม ภาพที่ 13

ภาพที่ 13 : ประธานาธิบดีของอิหร่าน รัสเซีย และตุรกี ในการประชุมสุดยอดที่เมืองโซชิของรัสเซีย

ที่มา : Seta, 2019

แม้ว่าผลประโยชน์ของตุรกีในซีเรีย ปรากฏว่าสอดคล้องกับชาติตะวันตกและนาโต้ แต่การพึ่งพิงรัสเซียที่เพิ่มขึ้น ทำให้ประธานาธิบดี เรเจป ไตยิป แอร์โดอัน ต้องหันมาร่วมมือกับรัสเซียในหลายระดับ ตั้งแต่ด้านความมั่นคงจนถึงด้านเศรษฐกิจ เมื่อเร็ว ๆนี้ ตุรกีได้ซื้อขีปนาวุธป้องกันภัยทางอากาศ S 400 จากรัสเซียก็เป็นตัวอย่างหนึ่งที่ต้องพึ่งพิงรัสเซีย เส้นทางเดินของตุรกีที่ต้องพึ่งพิงรัสเซียนี้ หากตุรกีซึ่งเป็นสมาชิกนาโต้ เป็นตัวแทนของรัสเซียจริง ก็มองได้ว่าเป็นความต้องการของรัสเซียที่จะเพิ่มความคัดง้างในโลกของการการแข่งขันกับสหรัฐอเมริกาและนาโต้

มุมมองของนักวิเคราะห์ในประเด็นเป้าหมายของมหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย

อย่างไรก็ตาม ยังมีมุมมองของนักวิเคราะห์ มองว่า เป้าหมายของมหายุทธศาสตร์ของรัสเซียมี 3 องค์ประกอบ คือ 1) สร้างสรรค์สมดุลแห่งอำนาจที่ดีกว่าและใหม่ในระบบระหว่างประเทศ 2) เปิดกว้างในการเข้าถึงตลาดใหม่เพื่อการระดมทุนและการส่งออก และ 3) ส่งเสริมอิทธิพลเข้าไปในภูมิภาคที่เป็นสหภาพโซเวียตเดิม กล่าวคือ

การสร้างสรรค์สมดุลแห่งอำนาจที่ดีกว่าและใหม่ในระบบระหว่างประเทศ หรือสร้างสรรค์โลกที่มีหลายขั้วอำนาจ ในประเด็นนี้ หมายความว่า รัสเซียไม่ได้ต้องการที่จะเป็นมหาอำนาจโลก แต่หวังที่จะจัดระเบียบระบบระหว่างประเทศที่เป็นแบบตะวันตกในปัจจุบัน เป้าประสงค์ของรัสเซียต้องการเห็นตัวแสดงที่เป็นมหาอำนาจอื่น ๆ เคารพต่อผลประโยชน์ของรัสเซีย แทนการเห็นเป้าประสงค์ของรัสเซียว่าเป็นปรปักษ์

ส่วนการเปิดกว้างในการเข้าถึงตลาดใหม่เพื่อการระดมทุนและการส่งออก หรือเปิดตลาด และขจัดการคว่ำบาตร (Sanction) เป็นจุดเน้นที่ 2 ของมหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย ต้องการที่จะทำให้เงินไหลเข้าคลังของรัฐโดยเข้าถึงตลาดส่งออกอาวุธ น้ำมันและแก๊ส เป้าประสงค์ระยะสั้น คือลดหรือกำจัดการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจที่มีต่อรัสเซีย อาทิ บริษัททางการเงินของรัสเซียที่สำคัญ และเจ้าหน้าที่ระดับสูง อันเนื่องมาจากการผนวกไครเมียเมื่อปี 2014 การคว่ำบาตรที่ทำให้ราคาแก๊สและน้ำมันลงต่ำ ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการปกครองของประธานาธิบดี ปูติน และหลาย ๆ บริษัทส่งออกภายในรัสเซีย ตราบเท่าที่การคว่ำบาตรยังคงอยู่ ความพยายามที่จะขยายตลาดสำหรับการส่งออกอาวุธ น้ำมัน และแก๊สของรัสเซีย ก็จะถูกขัดขวาง

สำหรับการส่งเสริมอิทธิพลเข้าไปในภูมิภาคที่เป็นสหภาพโซเวียตเดิม คือ เข้าไปมีอิทธิพลและอำนาจในพื้นที่อิทธิพลเดิมและใหม่ รัสเซียแสวงหาที่จะสร้างรูปแบบนโยบายต่างประเทศต่อรัฐเพื่อนบ้าน และมีอิทธิพลอย่างมากต่อรัฐบาลผสม (Akin, 2017)

บทสรุป

หากพิจารณาการกำหนดมหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย นับตั้งแต่สงครามเย็นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็จะพบว่า สำนักคิด Hard-line school นั้น ก็น่าจะมีมุมมองว่า ประเทศกลุ่มตะวันตกนำโดยสหรัฐอเมริกาเป็นภัยคุกคาม จึงส่งผลให้รัสเซียจำเป็นต้องวางมหายุทธศาสตร์เชิงรุกในช่วงแรก โดยจัดตั้ง Warsaw Pact และให้ความสำคัญต่อรัฐริมทะเลบอลติก เพื่อเป็นพื้นที่กันชนกับกลุ่มประเทศใน NATO ขณะเดียวกัน

ก็ได้มีการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ในห้วงเวลาที่ใช้มหายุทธศาสตร์เชิงรุกนี้ แต่ในเวลาต่อมา สำนักคิด Realist school ก็ได้ทำให้รัสเซียเปลี่ยนมาใช้มหายุทธศาสตร์เชิงป้องกัน จนสงครามเย็นยุติ และไม่มี Warsaw Pact อีกต่อไป ขณะเดียวกันองค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ (North Atlantic Treaty Organzation : NATO) ของประเทศค่ายเสรีประชาธิปไตยยังคงอยู่ ซึ่งเป็นข้อสังเกตว่าสำนักคิดนี้ มีสหรัฐอเมริกาและประเทศกลุ่มตะวันตกอยู่เบื้องหลังหรือไม่ ทั้งนี้ในช่วงปี 1985-1991 ที่ มิฮาอิล กอร์บาชอฟ ได้นำนโยบายกาสนอสท์ - เปเรสทรอยก้า มาใช้ปฏิรูปประเทศ ซึ่งการปฏิรูปดังกล่าวได้ทำให้ประชาชนในสหภาพโซเวียตเริ่มตระหนักถึงเสรีภาพในการดำรงชีวิต และในที่สุดก็นำไปสู่การล่มสลายของสหภาพโซเวียตในปี 1991

ครั้นมาถึง มหายุทธศาสตร์ของรัสเซียภายใต้การปกครองของประธานาธิบดี ปูติน แม้ว่า รัสเซียจะไม่สามารถกลับไปเป็นมหาอำนาจได้เหมือนแต่ก่อน แต่ประธานาธิบดี ปูติน ก็ได้พยายามที่จะปรับเปลี่ยนสร้างสภาวะแวดล้อม ให้มุ่งไปสู่การมีหลายขั้วอำนาจ เพื่อต่อต้านสหรัฐอเมริกาและประเทศกลุ่มตะวันตก รวมถึงตระหนักถึงการคงความเป็นชาตินิยมรัสเซีย ตลอดจนให้ความสำคัญด้านพลังงานซึ่งเป็นพลังอำนาจที่สำคัญยิ่งของรัสเซีย ดังนั้น รัสเซียจึงให้ความสำคัญต่อประเทศในเอเชียกลางที่มีประชาชนเชื้อชาติรัสเซียและแหล่งพลังงาน

อย่างไรก็ตาม รัสเซียภายใต้การปกครองของประธานาธิบดี ปูติน ได้ตระหนักถึงจุดอ่อนที่ต้องเผชิญหน้ากับประเทศที่เป็นสมาชิกนาโต้ และการดำรงไว้ซึ่งความเป็นมหาอำนาจ จึงพยายามที่จะดำเนินมหายุทธศาสตร์ ด้วยการรวบรวมดินแดนที่เคยเป็นสหภาพโซเวียตเดิม อาทิ การรุกเข้ายูเครนและผนวกไครเมีย เพื่อเพิ่มความลึกทางยุทธศาสตร์ หากฝ่ายตรงข้ามจะรุกเข้าถึงมอสโคว์

สำหรับยุทธวิธีและเครื่องมือที่ประธานาธิบดี ปูติน ใช้ในการดำเนินมหายุทธศาสตร์นั้น มีทั้งแบบใหม่และเก่า ด้วยการที่ ประธานาธิบดี ปูติน เคยทำงานในหน่วย KGB มาก่อน จึงมีทั้งการบ่อนทำลายรัฐบาล การกดดันทางเศรษฐกิจ การโฆษณาชวนเชื่อ การใช้สงครามไซเบอร์ รวมถึงการรุกเข้าไปในประเทศเพื่อนบ้าน

ส่วนสงครามกลางเมืองในซีเรีย เป็นตัวอย่างในการดำเนินมหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย ที่สามารถคานอำนาจกับสหรัฐอเมริกา และเพิ่มความไม่สบายใจระหว่างกลุ่มพันธมิตรนาโต้ด้วยกัน โดยพยายามดึงตุรกีให้มาร่วมมือกับรัสเซียมากขึ้น

ในส่วนที่นักวิเคราะห์ มีมุมมองว่า เป้าหมายของมหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย คือ สร้างสรรค์โลกที่มีหลายขั้ว และส่งเสริมอิทธิพลเข้าไปในภูมิภาคที่เป็นสหภาพโซเวียตเดิม เป็นมุมมองที่คล้ายคลึงกัน แต่ที่น่าสนใจ คือ เป้าหมายที่จะเปิดกว้างในการเข้าถึงตลาดใหม่เพื่อการระดมทุนและการส่งออก ก็เพื่อต้องการที่จะเข้าถึงตลาดส่งออกอาวุธ น้ำมันและแก๊ส และกำจัดการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจที่มีต่อรัสเซีย มุมมองนี้ อาจกล่าวได้ว่า เป็นความพยายามของประธานาธิบดี ปูติน ในการดำเนินมหายุทธศาสตร์เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศ

คำถามท้ายบท

1. สำนักคิด Hard-line school และ Realist school มีอิทธิพลต่อการกำหนดมหายุทธศาสตร์ของรัสเซียอย่างไร

2. อธิบายมหายุทธศาสตร์ภายใต้การปกครองของประธานาธิบดี ปูติน กับสถานการณ์ในปัจจุบัน

รายการอ้างอิง

กระปุก. (2556, 9 ตุลาคม). สงครามเย็น ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ของ 2 ขั้วมหาอำนาจ. วันที่ค้นข้อมูล 3 กันยายน 2562, เข้าถึงได้จาก https://hilight.kapook.com/view/92088.

ผู้จัดการออนไลน์. (2564, 4 สิงหาคม). “จีน-รัสเซีย” ซ้อมรบร่วมครั้งแรก ส่งบินรบขับไล่ SU-30 ร่วม บวก ทหารกว่าหมื่นนาย หลังพันธมิตรสหรัฐฯล้อมจีน. วันที่ค้นข้อมูล 30 สิงหาคม 2564, เข้าถึงได้จาก https://mgronline.com/around/detail/9640000076503

Akin, Andy. (2017, May 2). *What do we know about Russia’s ‘Grand Strategy?*. Retrived September 6, 2019, from https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2017/05/02/what-do-we-know-about-russias-grand-strategy/.

Aljazeera. (2019). *Syria's war: Who controls what?.* Retrived September 3, 2019, from https://www.aljazeera.com/indepth/interactive/2015/05/syria-country-divided-150529144229467.html.

BBC. (2014). *Why Crimea is so dangerous”* Retrived September 3, 2019, from https://www.bbc.com/news/world-europe-26367786.

Demir, Mustafa. (2018, October). *Russia’s grand strategy: how Putin is using Syria conflict to turn Turkey into Moscow’s proxy*. Retrived September 4, 2019, from https://www.researchgate.net/publication/329416224_Russia's_grand_strategy_how_Putin_is_using_Syria_conflict_to_turn_Turkey_into_Moscow's_proxy.

Donne, John le. (2004). *The Grand Strategy of the Russian Empire, 1650-1831*. UK: Oxford University Press.

Encyclopedia Britannica. (2019). *Kaliningrad.* Retrived September 3, 2019, from https://www.britannica.com/place/Kaliningrad-oblast-Russia.

Euromaidanpress. (2016). *Google Earth imagery reveals major Russian invasion in summer 2014*. Retrived September 3, 2019, from http://euromaidanpress.com/2016/03/16/evidence-confirms-major-russian-invasion-in-summer-2014.

Geology. (2019). *Arctic Ocean Map and Bathymetric Chart.* Retrived September 4, 2019. from https://geology.com/world/arctic-ocean-map.shtml.

Giles, Keir. (2009). *Russia’s National Security Strategy to 2020.* NATO Defense College : Research Division.

Global News. (2014). *The Russian ‘invasion’ of Ukraine in maps and numbers*. Retrived September 3, 2019, from http://globalnews.ca/news/1532578/the-russian-invasion-of-ukraine-in-maps-and-numbers.

Heikka, Henrikki. (2000), *The Evolution of Russian Grand Strategy- Implication for Europe's North.* POLSIS, University of Birmingham, Programme on the Northern Dimension of the CFSP, Ulkopoliittinen Instituutti & Institut für Europäische Politik.

Muzalevsky, Roman. (2009). "*Russia's Strategy in Central Asia: An Analysis of Key Trends",* Yale Journal of International Affairs, Winter 2009, p. 26-42. Retrived September 6, 2019, from http://yalejournal.org/wp-content/uploads/2011/01/094103muzalevsky.pdf.

Researchgate. (2019). *"ap of Central Asia.* Retrived September 3, 2019, from https://www.researchgate.net/figure/Map-of-Central-Asia-downloaded-from-http-wwwsairamtourismcom-ca-today-on_fig8_308522990.

Starr, S. Frederick and Cornell, Svante E. (2014). *"Putin's Grand Strategy: The Eurasian Union and Its Discontents",* Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program , Johns Hopkins University.

Seta. (2019). *Reflections on the Sochi summit*. Retrived September 3, 2019, from https://www.setav.org/en/reflections-on-the-sochi-summit.

Tata, Samir. (2014). *"Kremlinology 2.0: Deconstructing Russian Grand Strategy".* Center for Security Studies. Retrived September 4, 2019, from https://css.ethz.ch/en/services/digital-library/articles/article.html/185686/pdf.

Unilad. (2017). The 'Action Putin' 2018 Calendar Is Out In Time For Xmas Retrived September 3, 2019, from https://www.unilad.co.uk/news/the-action-putin-2018-calendar-is-out-in-time-for-xmas.

Wikipedia. (2019). *Baltic Sea map.* Retrived September 3, 2019, from https://en.wikipedia.org/wiki/Baltic_region#/media/File:Baltic_Sea_map.png,

Worldatlas. (2019). *"Commonwealth Of Independent States – Map & History"*. Retrived September 3, 2019, from https://www.worldatlas.com/aatlas/infopage/cis.htm,

Wikipedia. (2019). Russo-Georgian War. Retrived September 3, 2019, from https://en.wikipedia.org/wiki/Russo-Georgian_War.

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 5

หัวข้อเนื้อหาประจำบท

มหายุทธศาสตร์ในมิติของภาคธุรกิจ
มหายุทธศาสตร์ของธุรกิจญี่ปุ่น
ผลกระทบและการปรับตัวในสถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรน่า หรือ COVID-19

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายมหายุทธศาสตร์ในมิติของภาคธุรกิจ และมหายุทธศาสตร์ของธุรกิจญี่ปุ่น
2. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบผลกระทบและการปรับตัวในสถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรน่า หรือ COVID-19 ของญี่ปุ่นกับสถานการณ์ในปัจจุบัน

วิธีสอนและกิจกรรม

1. การบรรยาย
2. การยกกรณีศึกษาและอภิปราย
3. การตอบคำถาม
4. การทำแบบทดสอบประจำบท

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอน
2. กรณีศึกษาเกี่ยวกับโครงการสาธารณะในปัจจุบัน
3. แบบทดสอบประจำบท

การวัดและการประเมินผล

1. การสังเกตพฤติกรรมการเรียน ความตั้งใจเรียน ความสนใจในการซักถามและอภิปราย
2. การทำแบบฝึกหัด และงานที่ได้รับมอบหมาย
3. การทดสอบโดยใช้แบบทดสอบประจำบท

บทที่ 5

บทนำ

จากบทที่ 1 มหายุทธศาสตร์จากจักรวรรดิโรมัน ถึงยุคสงครามเย็น บทที่ 3 มหายุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา และบทที่ 4 มหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย เป็นการนำเสนอมหายุทธศาสตร์ที่แสดงถึงพัฒนาการจากยุทธศาสตร์ทางการทหารจนถึงมหายุทธศาสตร์ของชาติมหาอำนาจที่ครอบคลุมทั้งมิติทางการทหาร เศรษฐกิจ และการต่างประเทศ เป็นต้น แต่ในบทนี้ เป็นการนำเสนอมหายุทธศาสตร์ของธุรกิจญี่ปุ่น ซึ่งจะกล่าวถึงการประยุกต์ใช้มหายุทธศาสตร์ในมิติของภาคธุรกิจของญี่ปุ่น ด้วยเหตุผล 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก จากการรายงานของธนาคารแห่งเกาหลีในปี ค.ศ. 2008 (Lufkin, 2020) มีบริษัทจำนวน 5,586 แห่งที่มีอายุมากกว่า 200 ปีตั้งอยู่ใน 41 ประเทศ ซึ่งร้อยละ 56 เป็นสัญชาติญี่ปุ่น ในปี ค.ศ. 2019 ธุรกิจญี่ปุ่นมีจำนวน 33,000 รายที่มีการดำเนินธุรกิจยาวนานกว่าหนึ่งศตวรรษ ส่วนเหตุผลประการที่สอง ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 บริษัทญี่ปุ่นได้ย้ายฐานการผลิตไปยังต่างประเทศและได้รับผลประโยชน์เพิ่มขึ้นจากเศรษฐกิจในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งบริษัทข้ามชาติจำเป็นต้องมีมหายุทธศาสตร์ในการดำเนินธุรกิจนอกประเทศ (Khanna, 2015) ดังนั้น ผู้เขียนจึงทำการศึกษาว่า ธุรกิจญี่ปุ่นมีมหายุทธศาสตร์อย่างไรจึงสามารถดำเนินกิจการได้อย่างยาวนานกว่าหนึ่งศตวรรษ และในสถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรน่า หรือ COVID-19 ที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ.2019 ธุรกิจได้รับผลกระทบอย่างไรบ้าง ตลอดจนมีการปรับตัวอย่างไร

ในส่วนแรกของบทนี้ กล่าวถึง มหายุทธศาสตร์ในมิติของภาคธุรกิจ จากนั้นเป็นการนำเสนอมหายุทธศาสตร์ของธุรกิจญี่ปุ่น ผลกระทบและการปรับตัวในสถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรน่า หรือ COVID-19 และบทสรุป ตามลำดับ

มหายุทธศาสตร์ในมิติของภาคธุรกิจ

มหายุทธศาสตร์ในมิติของภาคธุรกิจ หมายถึง วิสัยทัศน์สำหรับบทบาทในโลกธุรกิจ รวมทั้งแนวทางของวิธีการและเป้าหมายเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์นั้น (Khanna, 2015) ซึ่งมหายุทธศาสตร์ในมิติของภาคธุรกิจ คือ กลยุทธ์ระดับองค์กร (Corporate Strategy) เป็นทิศทางรวมของธุรกิจซึ่งเป็นทิศทางที่ใช้อธิบายแนวทางร่วมกันในการพัฒนาธุรกิจบนพื้นฐานความหลากหลายของสายผลิตภัณฑ์และอุตสาหกรรมหรือการบริการ เป็นการกำหนดทิศทางที่เป็นเอกภาพของธุรกิจโดยรวมของบริษัท และแสดงถึงแนวทางการดำเนินธุรกิจทุกอย่างในอนาคตขององค์กร

การดำเนินมหายุทธศาสตร์ที่เหมาะสมจะช่วยให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ ดังการศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลของมหายุทธศาสตร์ต่อการเติบโตของสถาบันการเงินขนาดย่อม (microfinance) ของเคนยา” (Kavale, Mugambiet, and Namusonge, 2016) พบว่า มหายุทธศาสตร์ส่งผลทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อการเติบโตของสถาบันการเงินขนาดย่อม โดยการเพิ่มช่องทางการสื่อสารมหายุทธศาสตร์และติดตามผลอย่างต่อเนื่องซึ่งส่งผลมากที่สุด และควรผสมผสานปัจจัยย่อยของมหายุทธศาสตร์กับการปฏิบัติที่

เป็นจริง ดังปรากฏได้ว่า บทบาทของมหายุทธศาสตร์ คือ การประสานและจัดสรรทรัพยากรทั้งหมดของสถาบันการเงินขนาดย่อมเพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์

ทั้งนี้ ภาคธุรกิจมีเหตุผลในการเลือกมหายุทธศาสตร์ 4 ประการ (CFI Education Inc. , 2021) ได้แก่ 1) เพื่อให้ธุรกิจได้รับประโยชน์จากความประหยัดจากขนาด (economies of scale) และการเงิน 2) เพื่อหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอนและความไม่มีประสิทธิภาพ 3) เพื่อเพิ่มทักษะทางการบริหารซึ่งช่วยให้องค์การมีความได้เปรียบทางการแข่งขัน และ 4) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ศักยภาพทางการตลาด และการทำกำไรในระยะยาวของธุรกิจ

มหายุทธศาสตร์ในมิติของภาคธุรกิจ จำแนกได้ 4 เป้าหมาย (ends) ประกอบด้วย การเติบโต ความมั่นคง การหดตัว และการผสมผสาน โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ยุทธศาสตร์เน้นการเติบโต (Growth Strategies) เพื่อให้ธุรกิจมีการขยายตัว มีส่วนแบ่งการตลาดมากขึ้น หาตลาดใหม่หรือกลุ่มเป้าหมายใหม่ โดย The Ansoff Matrix สรุปว่า กลยุทธ์การเติบโตของธุรกิจจำแนกได้เป็น 4 ระดับ (Izquierdo, 2021) ได้แก่

ระดับแรก คือ การขยายตัวทางการตลาด (Market Penetration) เป็นการเพิ่มส่วนแบ่งตลาดจากตลาดเดิมที่มีอยู่ โดยวิธีการ (ways) ได้แก่ 1) การเติบโตทั่วไป (General Growth) หมายถึง การเพิ่มขนาดองค์การเพื่อให้เกิดความประหยัดจากขนาด (economies of scale) การขยายตลาด การสร้างมูลค่าส่วนเกิน (surpluses) หรือการขยายกิจการด้วยเหตุผลที่กล่าวมา (Sterling and Selesnick, 2008) 2) การเติบโตแบบมุ่งเน้น (Concentrated Growth) เป็นการมุ่งเน้นและเพิ่มความสามารถในการเข้าแทรกแซงตลาดในสินค้าหรือบริการที่องค์การประสบความสำเร็จอยู่แล้ว 3) การขยายกิจการโดยเพิ่มจำนวน (Expansion of Volume) เป็นการเพิ่มรายรับจากแหล่งรายได้ หรือตลาดใหม่แห่งเดียว หรือจากแหล่งรายได้หรือตลาดที่มีอยู่แล้ว 4) นวัตกรรมหรือความเป็นผู้นำด้านความแตกต่าง (Innovation/Differentiation Leadership) เป็นการสร้างสินค้าหรือบริการใหม่ ที่แตกต่าง เหนือกว่า ซึ่งเป็นการขยายขอบเขตความสามารถเดิมที่ทำให้สินค้า/บริการล้าสมัย และ 5) การปฏิบัติการยอดเยี่ยม (Operational Excellence) คือ การเป็นผู้นำด้านต้นทุนและความสะดวก โดยใช้ความพยายามในการผลิตสินค้าต้นทุนต่ำที่สุดและเข้าถึงสินค้า/บริการได้สะดวก มักเน้นความได้เปรียบหรือกลยุทธ์ของแหล่งที่มา (sourcing)

ระดับที่สอง คือ การพัฒนาตลาด (Market Development) เป็นกลยุทธ์การเข้าตลาดใหม่โดยสินค้าที่มีอยู่แล้ว ซึ่งตลาดใหม่ครอบคลุมทั้งภูมิศาสตร์ที่ต่างกัน อาทิ การขยายตลาดไปยังต่างประเทศ ลูกค้าจากการแบ่งส่วนตลาดใหม่ หรือช่องทางใหม่ในการเข้าถึงลูกค้า เช่น การเพิ่มช่องทางร้านค้าออนไลน์ เป็นต้น

ระดับที่สาม คือ การพัฒนาสินค้า/บริการ (Product/Service Development) เป็นการสร้างสินค้าหรือบริการใหม่ที่เกี่ยวข้องกับสินค้า/บริการเดิม เพื่อขายในการตลาดเดิม ตัวอย่างเช่น การเพิ่มไอศกรีมรสชาติใหม่ในร้านค้าเดิม หรือการขายขนมปังในร้านไอศกรีมเดิม เป็นต้น

ระดับที่สี่ คือ การสร้างความหลากหลาย (Diversification) เป็นการสร้างสินค้าใหม่สำหรับตลาดใหม่ ตัวอย่างเช่น Apple นำเสนอ แท็บเล็ตซึ่งเป็นสายผลิตภัณฑ์ใหม่ เพื่อให้ใช้ร่วมกับแล็บท็อปและสมาร์ทโฟน เป็นต้น การสร้างความหลากหลายอาจใช้การสร้างพันธมิตรเชิงกลยุทธ์ (Strategic Alliance) พัฒนาทีมงาน

หุ้นส่วน ผู้ร่วมลงทุน ผู้ร่วมบริการ หรือโปรแกรมความร่วมมือกับผู้จัดหาวัตถุดิบ ลูกค้า หรือบริษัท เพื่อร่วมกันพัฒนาสินค้าใหม่ รวมทั้งตลาดใหม่ บริการใหม่ และการเพิ่มประสิทธิภาพ

ยุทธศาสตร์เน้นความมั่นคง (Stability Strategies) เป็นกลยุทธ์ที่ตลาดและสินค้าไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลง ไม่มีการลงทุนเพิ่มเติม และยังคงโครงสร้างบริหารไว้ดั้งเดิม โดยใช้วิธีการ (ways) ได้แก่ 1) การมุ่งเน้นหรือความเชี่ยวชาญ (Focus/Specialization) เป็นการจำกัดและเน้นเฉพาะบางกิจกรรมขององค์การที่ทำได้ดี ซึ่งเป็นตลาดเฉพาะ เน้นเฉพาะลูกค้าบางกลุ่ม บางกลุ่มสินค้าหรือบริการ หรือตลาดบางทำเลเท่านั้น 2) ความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้า (Customer Intimacy) เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีเพื่อพัฒนาและรักษาระดับความรู้ความเข้าใจในความต้องการของลูกค้า อุตสาหกรรม หรือตลาดทั้งในปัจจุบัน ลูกค้าอุตสาหกรรม หรือตลาดใหม่ และลูกค้า อุตสาหกรรม หรือตลาดที่คาดหวัง 3) การปรับปรุงคุณภาพ (Quality Improvement) เป็นการปรับปรุงสถานะ ความสามารถ ทรัพยากร และอิทธิพลขององค์การ โดยการยกระดับสินค้า/บริการ และความสามารถในการแข่งขันให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง และ 4) การใช้ประโยชน์ทดแทน (Piggybacking) เป็นการชดเชยรายรับที่ลดลงจากหนึ่งกิจกรรมหรือมากกว่า หรือเพื่อทดแทนกิจกรรมหนึ่งหรือมากกว่า ด้วยการหารายได้จากกิจกรรมอื่นๆ

ยุทธศาสตร์เน้นการหดตัว (Retrenchment Strategies) เป็นกลยุทธ์การตัดลดกิจการ เนื่องจากแรงกดดันจากสิ่งแวดล้อมภายในและสิ่งแวดล้อมภายนอก เช่น เทคโนโลยีที่ล้าสมัย จึงมีความต้องการในตลาดลดลง ดังนั้นควรจะพิจารณาว่า ควรดำเนินงานต่อไปได้หรือไม่ โดยอาจใช้วิธีการ คือ 1) การตัดทอน (Retrenchment) เป็นการพิจารณาหรือหักล้างแนวโน้มทางลบด้านการทำกำไร โดยวิธีการตัดลดต้นทุนทั้งทางตรงและทางอ้อม 2) การลดขนาดองค์การ (Downsizing) เป็นการลดขอบเขตหรือขนาดของสินค้าหรือบริการ เพื่อให้เหมาะสมกับข้อจำกัดด้านการเงินและสภาพแวดล้อมด้านอื่นๆ 3) ความเป็นอิสระด้านกฎระเบียบ (Legal Independence) เป็นความพยายามที่จะหลีกเลี่ยง หรือยุติการมีเจ้าของหรือถูกบังคับโดยส่วนหนึ่งหรือองค์การอื่น ทั้งนี้ เพื่อให้องค์การมีการดำเนินงานด้วยตนเอง และมีอิสระ 4) การถอนกิจการ (Divestiture) เป็นการขายทิ้ง หรือปิดกิจการ เนื่องจากประสบภาวะขาดทุน และ 5) การชำระหนี้ (Liquidation) เป็นการออกจากธุรกิจเมื่อองค์การไม่สามารถดำเนินต่อได้ หรือเมื่อพันธกิจสำเร็จลุล่วง มักทำการขายทรัพย์สินที่จับต้องได้ทิ้งและปิดกิจการ

ยุทธศาสตร์เน้นการผสมผสาน (Combination Strategies) เป็นการผสมผสานกลยุทธ์ตามแนวทางทั้งสามข้างต้น มีการใช้กลยุทธ์ที่คู่ขนานกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับองค์กรที่มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายต้องมีการผสมผสานกัน โดยมีวิธีการ (ways) ได้แก่ 1) การกระจายความเสี่ยงค่าตอบแทน (Compensating Diversification) เป็นการควบรวมกับหน่วยอื่นเพื่อให้เกิดความสมดุลกับจุดแข็งและจุดอ่อนขององค์การ 2) การกระจายความเสี่ยงแบบเน้นศูนย์กลาง (Concentric Diversification) คือ การควบรวมกับหน่วยอื่นที่เข้ากันได้กับเทคโนโลยี ตลาด และสินค้าหรือบริการขององค์การ 3) การกระจายความเสี่ยงในสินค้า/บริการ (Product/Service Diversification) เป็นการเคลื่อนตัวเข้าสู่จุดเน้นใหม่ หรือกิจกรรมใหม่เพื่อใช้ทรัพยากรขององค์การให้คุ้มค่า มักเป็นช่วงที่ตลาดเริ่มอิ่มตัวหรือถดถอย 4) การกระจายสินค้าตามภูมิศาสตร์ (Geographic Dispersion) เป็นการสร้างหลายหน่วยงานไว้ในพื้นที่เดียวกัน แต่แตกต่างกัน

ในแต่ละที่ตั้ง 5) การรวมกิจการ (Integration) เป็นการรวบรวมระบบหรือกระบวนการหลักเข้าไว้ด้วยกัน ผ่านการควบรวมรวมกิจการ (mergers) หรือการเข้ายึดกิจการ (acquisitions) 6) การรวมกิจการตามแนวนอน (Horizontal Integration) เป็นการรวมกิจการที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันเข้าด้วยกัน เพื่อลดการแข่งขันลง 7) การรวมกิจการแนวดิ่ง (Vertical Integration) เป็นการพัฒนาเครือข่ายอุปทานภายในซึ่งทำให้องค์การใกล้ชิดกับผู้ผลิตหรือผู้จัดหาวัตถุดิบมากขึ้น หรือเพื่อพัฒนาระบบการกระจายสินค้าภายในทำให้องค์การใกล้ชิดกับผู้ใช้สินค้ามากขึ้น และ 8) ความเป็นอิสระทางการเงิน (Financial Independence) เป็นความพยายามในการกระจายความเสี่ยงของแหล่งเงินทุน

มหายุทธศาสตร์ในมิติของภาคธุรกิจ หรือกลยุทธ์ระดับองค์กร (Corporate Strategy) เป็นทิศทางรวมของธุรกิจ ที่ใช้อธิบายแนวทางร่วมกันในการพัฒนาธุรกิจบนพื้นฐานความหลากหลายของสายผลิตภัณฑ์หรือการบริการ และแสดงถึงแนวทางการดำเนินธุรกิจในอนาคตขององค์กร โดยจำแนกได้เป็น 4 เป้าหมาย (ends) ประกอบด้วย การเติบโต ความมั่นคง การหดตัว และการผสมผสาน

มหายุทธศาสตร์ของธุรกิจญี่ปุ่น

จากการรายงานของธนาคารแห่งเกาหลีในปี ค.ศ. 2008 (Lufkin, 2020) ว่ามีบริษัท 5,586 แห่งที่มีอายุมากกว่า 200 ปีซึ่งร้อยละ 56 เป็นสัญชาติญี่ปุ่น ประมาณ 30 แห่งมีอายุนานกว่า 500 ปี และ 7 แห่งที่มีอายุกว่า 1,000 ปี (Haruo, 2013) และในปี ค.ศ. 2019 ธุรกิจญี่ปุ่นจำนวน 33,000 รายที่มีการดำเนินธุรกิจยาวนานกว่าหนึ่งศตวรรษ ซึ่งส่วนใหญ่ดำเนินธุรกิจใน 3 กลุ่ม (Haruo, 2013) ได้แก่ 1) สินค้าสำหรับชีวิตประจำวัน อาหารและยา รวมถึงสาเก ขนมโบราณ ซอสถั่วเหลือง ซอสปรุงรสดั้งเดิม (Miso) และยาสมุนไพร 2) ธุรกิจจากทักษะพิเศษของครอบครัว เช่น การทำกระดาษ การทำงานโลหะ และการหลอมโลหะ เป็นต้น และ 3) ธุรกิจที่ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม อาทิ พิธีชงชา การจัดดอกไม้ และการแสดง บทความนี้ ศึกษามหายุทธศาสตร์ของธุรกิจญี่ปุ่นโดยการรวบรวมข้อมูลของธุรกิจที่ดำเนินมายาวนานกว่า 100 ปี และได้ทำการศึกษาปัจจัยที่ทำให้ธุรกิจเหล่านั้นดำเนินกิจการยาวนาน พบว่าปัจจัยสำคัญ (Lufkin, 2020) ได้แก่ 1) การเคารพความดั้งเดิม (Respecting Tradition) 2) การยึดมั่นในทักษะหลักและการบริการลูกค้า (Core Skills and Customer Service) 3) การผสมผสานนวัตกรรม (Good or Bad Innovation?) 4) การมุ่งเน้นเป้าหมายระยะยาว (Long-term Focus) (Suekane, 2009) 5) การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจกับลูกค้า (Customer Intimacy) และ 6) การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน (Community Relationship)

ปัจจัยแรก คือ **การเคารพความดั้งเดิม (Respecting Tradition)** นั้น บริษัทญี่ปุ่นเน้นความยั่งยืนมากกว่าการทำกำไรสูงสุด (Suekane, 2009) ให้ความสำคัญกับการสานต่อคุณค่าและปรัชญาดั้งเดิมจากรุ่นสู่รุ่น (Haruo, 2013) ตัวอย่างเช่น ซุนที (Tsuen Tea) ร้านขายชาที่เก่าแก่ที่สุดในญี่ปุ่น ดังภาพที่ 1 เป็นร้านซุนทีที่สร้างขึ้นในปี ค.ศ.1672 โดยซุนทีก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ.1160 ตั้งอยู่ระหว่างเกียวโต (Kyoto) และยามาโทจิ (Yamatoji) ปัจจุบันบริหารธุรกิจโดยทายาทรุ่นที่ 24 และในปี ค.ศ.2003 ได้มีการตั้งสำนักงานในต่างประเทศแห่งแรกขึ้นที่แวนคูเวอร์ (Vancouver) ประเทศแคนาดา (T**Error! Hyperlink**

reference not valid.ทีดำเนินธุรกิจโดยให้ความสำคัญกับการสานต่อธุรกิจครอบครัว มีวัฒนธรรมการเคารพความดั้งเดิมและบรรพบุรุษ โดยที่ในอดีต ญี่ปุ่นตระหนักถึงข้อจำกัดในการเป็นเกาะที่ไม่มีปฏิสัมพันธ์กับต่างประเทศ ดังนั้น จึงให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวเป็นหลัก ส่วนใหญ่บริษัทที่เก่าแก่ที่สุดเป็นธุรกิจครอบครัวที่มีขนาดกลางและเล็ก ซึ่งเป็นธุรกิจอาหารและสถานบริการ

ภาพที่ 1 : ซุนที สร้างขึ้นในปี ค.ศ.1672

ที่มา : https://en.wikipedia.org/wiki/Tsuen_Tea#/media/File:Tea_restrant_Tuu-en_01.jpg., 2021

ปัจจัยที่สอง ได้แก่ **การยึดมั่นในทักษะหลักและการบริการลูกค้า (Core Skills and Customer Service)** (Suekane, 2009) มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการประกอบธุรกิจ (Haruo, 2013) ตัวอย่างเช่น นินเทนโด (Nintendo) ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1889 เป็นผู้ผลิตการ์ดสำหรับเกมฮานาฟุดะ (Hanafuda) ดังตัวอย่างการ์ดในภาพที่ 2 โดยช่วงแรกนำเข้าจากโปรตุเกสในศตวรรษที่ 16 เป็นเกมสะสมการ์ดที่มีการพิมพ์ลายดอกไม้หลากชนิดซึ่งมีคะแนนแตกต่างกัน นินเทนโดเป็นตัวอย่างที่ดีในการรักษาสมรรถนะหลัก (Core Competency) คือ การสร้างสรรค์ความสนุก (How to Create Fun) ตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง จวบจนมาถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 2 : การ์ดเกม “ฮานาฟุดะ” (Hanafuda)

ที่มา: MGR Online, 2549

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ โฮซู (Hosoo) ผู้ผลิตกิโมโน ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1688 ผลิตผ้าไหมและขยายกิจการสู่การผลิตเส้นใยคาร์บอนสำหรับการตกแต่งภายในระดับไฮเอ็น และการออกแบบแฟชั่น (Hosoo, 2021) ซึ่งมีสมรรถนะหลัก คือ การทอแบบ 3 มิติ หากย้อนกลับไปในอุตสาหกรรมไหมของเกียวโตในศตวรรษที่ 6 บริษัทปัจจุบันเป็นที่รู้จักอย่างดีในทักษะการทอโดยใช้เทคนิคแบบ 3 มิติ และผสมผสานกับการทอแบบนิชิจิน (Nishijin) ซึ่งเป็นการย้อมเส้นด้ายและเทคนิคการทอที่พัฒนาขึ้นนานกว่า 1,200 ปี เพื่อใช้เป็นผ้าสำหรับกิโมโน ในปัจจุบัน ผ้าของโฮซู ตัวอย่างดังภาพที่ 3 ถูกนำไปใช้ทั่วโลกเพื่อผลิตเฟอร์นิเจอร์ งานด้านสถาปนิก และการออกแบบภายในของแบรนด์ดัง เช่น ดิออร์ (Dior) หลุยส์ วิตตอง (Louis Vuitton) ชาแนล (Chanel) บุลการี (Bvlgari) และร้านมิกิโมโตในญี่ปุ่นและจีน เป็นต้น

ภาพที่ 3 : ผ้าจากผู้ผลิตโฮซู (Hosoo)
ที่มา : Hosoo Co., Ltd., 2021

ส่วนเรียวกัน (Ryokan) หรือธุรกิจที่พักแบบดั้งเดิมของญี่ปุ่นในเกียวโต เน้นความพยายามในการทำนายหรือคาดการณ์ความต้องการของลูกค้า ตัวอย่างเช่น ฮิจิราจิยะ (Hijiragiya) ดังภาพที่ 4 ดำเนินธุรกิจที่พักดั้งเดิมมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1818 ซึ่งปัจจุบันเป็นรุ่นที่ 6 มีอายุมากกว่า 200 ปี ให้ความสำคัญกับการบริการลูกค้าเหมือนคนในครอบครัว เป็นที่พักสำหรับผู้มีชื่อเสียงระดับโลกหลายคน อาทิ ชาร์ลี แชปลิน (Charlie Chaplin) หลุยส์ วิตตอง (Louis Vuitton) และคาวาบาตะ (Kawabata) นักเขียนนิยายรางวัลโนเบล อีกทั้งนักเขียนชื่อดัง ทานิซากิ (Tanizaki) ยังยกย่องว่า ฮิจิราจิยะเปรียบเสมือนบ้านของพวกเขาอีกหลัง นอกจากนี้ เรียวกันยังใช้การสื่อสารแบบใจส่งถึงใจ (heart-to-heart) โดยให้ความสำคัญกับคำสัญญาที่ให้ไว้กับธุรกิจครอบครัว ความต่อเนื่อง คุณภาพ ชุมชน และความดั้งเดิม มากกว่าตรรกะทางด้านการเงินหรือการทำกำไรเพียงอย่างเดียว

ภาพที่ 4 : ฮิจิราจิยะ (Hijiragiya)
ที่มา : Hiiragiya, 2020

นอกจากนี้ บริษัทเหล่านี้ยังวางกลยุทธ์เพื่อหลีกเลี่ยงการแข่งขันอย่างถึงที่สุด (Blue Ocean Strategy) กรณีกลุ่มอิเล็กทรอนิคส์ อย่างเคียวเซร่านั้น กลยุทธ์ คือ เลือกสินค้าหนึ่งมา แล้วทำให้ดีที่สุด พัฒนาให้ดีที่สุด ไม่พยายามทำสินค้าหลายชนิด หลายแขนงจนเกินไป หากทุ่มเทคิดค้นสินค้าชนิดเดียวนั้นให้ดีจริง ๆ คู่แข่งก็ยากที่จะเลียนแบบได้ในทันที อีกตัวอย่าง คือ บริษัทมูราตะ ผู้จำหน่ายอะไหล่คุณภาพดีให้กับไอโฟน (Iphone) ผู้ผลิตจากจีนไม่สามารถเลียนแบบได้ มูราตะจึงกลายเป็นผู้กำหนดราคาในตลาด เพราะไม่มีบริษัทใดสามารถเลียนแบบสินค้าของมูราตะได้ (ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน, 2564)

แนวคิดนี้ คล้ายกับการทำกิโมโนในสมัยก่อน ในเมืองเกียวโต จะมีร้านที่ทำกิโมโนแต่ละขั้นตอน เช่น ร้านย้อมด้าย ร้านทอผ้า ร้านออกแบบไลน์ ร้านตัดเย็บ ซึ่งแต่ละร้าน ก็ทุ่มเทฝีมือในการทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด เพื่อส่งต่อสินค้าคุณภาพดีให้กับร้านอื่น ๆ ที่ทำขั้นตอนถัดจากตนได้

ปัจจัยที่สาม คือ **การผสมผสานนวัตกรรม (Good or Bad Innovation)** นวัตกรรมมีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังที่ญี่ปุ่นเรียกธุรกิจที่ก่อตั้งมายาวนานว่า ไชนิส (Shinise) หมายถึง ธุรกิจที่ดำเนินอย่างราบรื่นด้วยการผสมผสานความดั้งเดิมและนวัตกรรม มีปรัชญาในการก่อตั้งและการสืบทอดธุรกิจ รวมทั้งมีการจ้างงานระยะยาว การตอบแทนสังคมซึ่งเป็นแรงสำคัญที่ทำให้ธุรกิจยั่งยืน (Spirit of Shinise, 2021) โดยที่ไชนิสมีความแข็งแกร่งด้านทรัพยากร ความมีชื่อเสียงในอุตสาหกรรม และเครือข่าย ซึ่งต้องผสมผสานกับเทคโนโลยีใหม่และการตัดสินใจที่รวดเร็ว โดยสตาร์ท อัพส์ (Start-ups) จะกลายเป็นอาวุธสำคัญในอนาคตของญี่ปุ่น

การสร้างนวัตกรรมนั้น ไม่เพียงกลุ่มธุรกิจอิเล็กทรอนิคส์ที่ทำยอดขายได้สูงสุดในจังหวัดเกียวโต อาทิ กลุ่มนินเทนโด้ และเคียวเซร่าเท่านั้นที่ให้ความสำคัญในการลงทุนนวัตกรรมมากถึงร้อยละ 5.7 ของรายได้ซึ่งมากกว่าธุรกิจอื่นๆ ที่มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 3.2 แม้แต่ บริษัทผลิตผ้าขนหนูและผ้าเอนกประสงค์ที่ก่อตั้งนานกว่า 400 ปี ก็สร้างนวัตกรรมโดยใช้เทคนิคการผสมสีที่ติดทนนาน และย้อมด้ายได้สีสวยกว่าที่อื่น

บริษัทตระหนักว่า หากไม่คิดค้นเทคโนโลยีใหม่ ๆ เมื่อสภาพแวดล้อมเกิดการเปลี่ยนแปลง ธุรกิจจะไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ หรือคู่แข่งอาจไล่แซงได้ ดังนั้น จึงควรให้ความสำคัญต่อการคิดค้นนวัตกรรมเพื่อสร้างคุณค่าบริษัทเสมอ โดยการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี (ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน), 2564)

ตัวอย่างของการผสมผสานความดั้งเดิมและนวัตกรรม คือ เกะเกะคัน (Gekkeikan) มีตราสินค้าดังภาพที่ 5 ดำเนินธุรกิจผลิตสาเก (sake) และไวน์บ๊วย (plum wine) ตั้งแต่ปี ค.ศ.1637 ที่ฟูชิมิ (Fushimi) เกียวโต บริหารงานมา 14 รุ่นโดยตระกูลโอกุระ (Okura) มีปรัชญาการบริหาร คือ คุณภาพของสินค้า ความริเริ่มสร้างสรรค์ และมนุษยธรรม “Quality, Creativity and Humanity” โดยคุณภาพ หมายถึง ความยอดเยี่ยมของสินค้าที่รับประกันความพึงพอใจของลูกค้า ความริเริ่มสร้างสรรค์ คือ การมีความสามารถในการประดิษฐ์และวิสัยทัศน์เพื่อให้เกิดนวัตกรรม และมนุษยธรรม คือ การบ่มเพาะให้พนักงานมีทั้งทักษะที่จำเป็นและมีคุณค่า เพื่อมั่นใจได้ว่าลูกค้าจะพึงพอใจเสมอ (Gekkeikan Sake Co.,Ltd., 2021) เดิมในช่วง 250 ปีแรก เกะเกะคันเป็นธุรกิจขนาดเล็ก และเติบโตเป็นหนึ่งในผู้ผลิตรายใหญ่ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ด้วยเทคโนโลยีการเก็บรักษาสาเกให้สดใหม่ปราศจากเคมี ทำให้ได้รับความนิยมเหนือคู่แข่งขัน นอกจากนี้ยังมีการสร้างความสมดุลระหว่างความเก่าและใหม่ โดยมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาตลาดใหม่ พนักงานได้รับการส่งเสริมให้ใช้ชีวิตตามปกติ ขับรถสปอร์ต และมีชีวิตตามแบบฉบับของตน แทนที่จะไปเป็นอาสาสมัครกวาดถนนซึ่งเป็นการปฏิบัติของชุมชนแบบดั้งเดิม ทั้งนี้ ทายาทมีความมุ่งมั่นในการรักษาธุรกิจครอบครัวไว้แม้จะไม่ใช่ความตั้งใจเดิมของลูกหลานผู้สืบทอดกิจการก็ตาม

ภาพที่ 5 : ตราสินค้าของเกะเกะคัน (Gekkeikan)

ที่มา : Gekkeikan Sake Co.,Ltd., 2021

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ ซาซายา ไอโอริ (Sasaya Iori) ร้านขายขนมหวานโบราณ (traditional Japanese confectionery) ดังตัวอย่างในภาพที่ 6 เป็นขนมเค้กดังเดิม “โดรายากิ” (Dorayaki) ซาซายา ไอโอริก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1716 ที่เกียวโต และดำเนินธุรกิจต่อเนื่องยาวมามาถึงปัจจุบันโดยทายาทรุ่นที่ 10 ซาซายา ไอโอริมีบทบาทสำคัญในการให้บริการขนมหวานโบราณแก่ราชวงศ์และงานพิธีน้ำชาที่สำคัญ ในขณะเดียวกันยังตอบสนองความต้องการของลูกค้าทั่วไปโดยผลิตขนมที่สะท้อนถึงความงดงามของฤดูทั้ง 4 ฤดูของเกียวโต ซึ่งเป็นการผสมผสานความดั้งเดิมและนวัตกรรมอย่างลงตัว (Sasaya Iori, 2018)

ภาพที่ 6 : ขนมเค้กดังเดิม “โดรายากิ” (Dorayaki)
ที่มา : Sasaya Iori, 2021

ปัจจัยที่สี่ คือ **การมุ่งเน้นเป้าหมายระยะยาว (Long-term Focus)** (Suekane, 2009) เป็นการเน้นย้ำอย่างจริงจังถึงความคงอยู่ยาวนานและความดั้งเดิมของธุรกิจ ดังที่ประธานบริษัท อันโซโด (Unsoudon/Unsodo) ซึ่งก่อตั้งในปี ค.ศ.1891 (Unsodo Co., Ltd., 2021) ผู้ผลิตสิ่งพิมพ์จากบล็อคไม้และผู้ผลิตหนังสือศิลปะ โดยมีตราสินค้าดังภาพที่ 7 ได้กล่าวว่า ทางบริษัทไม่ได้หวังผลกำไรระยะสั้นเหมือนบริษัทอื่นๆ ที่ผู้บริหารอยู่ในตำแหน่งคราวละ 2-4 ปี ซึ่งต้องเร่งสร้างผลงานให้ผู้ถือหุ้นพึงพอใจโดยทำกำไรระยะสั้น

ภาพที่ 7 : ตราสินค้าของอันโซโด
ที่มา : Unsodo Co., Ltd., 2021

การมุ่งเน้นเป้าหมายระยะยาวยังปรากฏในผลการศึกษา บทเรียนจากบริษัทญี่ปุ่นที่ประกอบการยาวนาน (The Family Business Consulting Group, 2021) ซึ่งพบว่า เป้าหมายสูงสุดของบริษัทไม่ใช่กำไร แต่เป็นการดำเนินธุรกิจอย่างต่อเนื่อง โดยบริษัทเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างพื้นฐานของการมีงานทำของเศรษฐกิจญี่ปุ่นมายาวนาน ทั้งนี้ยังพบคุณลักษณะที่สำคัญของธุรกิจเหล่านั้น ได้แก่ 1) บริษัทอุทิศตนเพื่อความศรัทธาของพนักงาน เน้นลงทุนในทักษะและความจงรักภักดีของพนักงาน เชื่อมั่นในฝีมือแรงงานและปรับปรุงพัฒนา

ฝีมือแรงงาน 2) บริษัทมีความเป็นอนุรักษ์นิยม ควบคุมการเติบโตโดยใช้เงินทุนจากภายในเป็นหลัก หลีกเลี่ยงการเก็งกำไร และ ศึกษาความได้เปรียบทางการแข่งขันในเรื่องที่เฉพาะเจาะจงเท่านั้น 3) บริษัทมีขนาดเล็ก โดยเฉลี่ยมีพนักงานประมาณ 115 คน มีเพียงร้อยละ 6 ที่มีขนาดใหญ่และมีพนักงานมากกว่า 300 คน ส่วนใหญ่บริษัทโดดเด่นในตลาดขนาดเล็ก โดยร้อยละ 60 เป็นผู้นำที่มีส่วนแบ่งการตลาดสูง ร้อยละ 30 เป็นผู้นำส่วนแบ่งการตลาดในประเทศ และมีเพียงร้อยละ 13 ที่เป็นผู้ส่งออก ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของฮารุโอ ที่พบว่า ธุรกิจญี่ปุ่นมีการบริหารงานโดยยึดหลักการมองระยะยาว (long-term perspective) ไม่มุ่งเน้นการทำกำไรระยะสั้น (Haruo, 2013)

นอกจากนี้ การมุ่งเน้นเป้าหมายระยะยาว ยังให้ความสำคัญกับทรัพย์สินที่มองไม่เห็นทั้งคน เทคโนโลยี การถ่ายทอดความเชื่อ การสร้างวัฒนธรรมองค์กร ตลอดจนการสร้างแบรนด์ เน้นการพัฒนาพนักงานโดยการอบรมภายในองค์กร (In-House Training) และจ้างงานระยะยาวเพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างต่อเนื่อง (Haruo, 2013) ตัวอย่างเช่น พนักงานเข้าใหม่ของบริษัทเคียวเซร่าจะต้องผ่านการอบรมเบื้องต้น 10 วัน พนักงานจะได้เรียนรู้ปรัชญาบริษัท ความเป็นมา ได้พูดคุยกับผู้บริหารระดับสูง เพื่อเข้าใจที่มาของบริษัท และซึมซับ “จิตวิญญาณแห่งเคียวเซร่า” ให้ได้มากที่สุด เมื่อผ่านการอบรม จะมีระบบพี่เลี้ยง (Mentor) และต้องฝึกพัฒนาฝีมือไปอย่างต่อเนื่อง หากบริษัทสนใจเฉพาะตัวเลขทางการเงินเพียงอย่างเดียว บริษัทจะไม่สามารถทำกำไรหรือเติบโตได้ยาวนาน ทรัพย์สินที่มองไม่เห็นเหล่านี้ต่างหาก จะทำให้ลูกค้าไว้ใจและหมั่นสร้างคุณค่าใหม่ ๆ เพื่อให้บริษัทเติบโตไปได้

ปัจจัยที่ห้า คือ **การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจกับลูกค้า (Customer Intimacy)** มิใช่การมุ่งสร้างกำไรให้องค์กร เป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินธุรกิจให้อยู่ได้อย่างยั่งยืน โดยผลจากศึกษาบริษัทข้ามชาติของญี่ปุ่นที่มีอายุเกิน 100 ปี อาทิ ห้างสรรพสินค้าไดมารู (Daimaru) ห้างสรรพสินค้าทาคาชิมาย่า (Takashimaya) ชุดชั้นในวาโก้ (Wacoal) รถยนต์โตโยต้า (Toyota) และรถยนต์เพื่อการเกษตรยันม่า (Yanmar) (เกตุวดี มารุมุระ, 2564) พบว่า บริษัทดังกล่าวยึดหลักการสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจกับลูกค้า มีหลัก 3 ประการได้แก่ หลักสามได้ หลักกำไรน้อย ขายมาก และหลักความถูกต้องมาก่อนกำไรมาทีหลัง ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

หลักสามได้ คือ การที่ทั้งผู้ขายได้ประโยชน์ ผู้ซื้อได้ประโยชน์ และสังคมได้ประโยชน์ โดยไม่เห็นแก่ผลประโยชน์ของผู้ขายเพียงอย่างเดียว ต้องทำให้ผู้ซื้อได้ประโยชน์ ตลอดจนสังคมได้ประโยชน์ด้วย สำหรับผู้ซื้อนั้น บริษัทต้องผลิตสินค้ามีคุณภาพและเป็นสิ่งที่ลูกค้าต้องการ นอกจากนี้ บริษัทส่วนใหญ่มีการบริจาคทรัพย์จำนวนมากเพื่อช่วยคนยากจนในท้องถิ่น เพื่อสร้างสาธารณูปโภคต่าง ๆ อาทิ เขื่อน โรงเรียน เป็นต้น ยึดหลักการทำความดี การเสียสละ คำนึงถึงประโยชน์แก่ผู้อื่นและสังคม ไม่มุ่งเน้นเฉพาะรายได้และผลกำไร

หลักกำไรน้อย ขายมาก เป็นหลักที่ให้ขายสินค้าในราคาที่ไม่สูงเกินไป แต่เน้นสร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์กับลูกค้า ซึ่งจะนำไปสู่ยอดขายสูงในระยะยาว รวมถึงการไม่เอาเปรียบลูกค้าโดยตั้งราคาสูงเกินไปแม้ในยุคที่น่าจะขายสินค้าได้ราคาสูงก็ตาม การไม่กักตุนสินค้า และการไม่ฉวยโอกาสทำกำไรระยะสั้นจนทำลายความไว้วางใจและความเชื่อมั่นของลูกค้า

หลักความถูกต้องมาก่อน กำไรมาทีหลัง กล่าวคือ กำไรไม่ใช่สิ่งสำคัญอันดับแรกในการทำธุรกิจ แต่ให้บริษัทเน้นความถูกต้อง ทำสิ่งที่ไม่ผิดต่อศีลธรรมหรือจริยธรรม เช่น ไม่นำสินค้าที่ใกล้หมดอายุมาจำหน่าย ไม่แจ้งรายละเอียดสินค้าที่เป็นเท็จ เป็นต้น บริษัทอุทิศตนเพื่อความศรัทธาของลูกค้า โดยยึดมั่นในความซื่อสัตย์ต่อลูกค้า แม้ในช่วงวิกฤต ซึ่งจะนำมาซึ่งความจงรักภักดีของลูกค้า

ปัจจัยสุดท้าย คือ **หลักการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน (Community Relationship)** (Haruo, 2013) ไชนิสยึดถือความเป็นมิตรกับชุมชน ในขณะที่รักษาความเป็นเจ้าของของธุรกิจครอบครัวและคุณภาพของสินค้าไว้ ตัวอย่างเช่น ผู้จัดการไชนิสส่วนใหญ่เข้าไปช่วยเหลือชุมชนท้องถิ่นในการสนับสนุนการจัดงานใหญ่ของเมือง คือ เทศกาลกิอง (Gion) เป็นงานที่จัดโดยศาลเจ้ายาซากะ (Yasaka) เริ่มจากการที่ศาลเจ้าต้องการขับไล่ปีศาจที่เป็นต้นเหตุให้เกิดโรคระบาด รวมทั้งต้องการปัดเป่าและเรียกขวัญกำลังใจให้กับชาวเมือง ทางศาลเจ้าจึงจัดพิธีขึ้นโดยมีพิธีการแห่เทพเจ้าในนิกายชินโตไปตามถนนและนำสิ่งที่ไม่ดีต่างๆ ปล่อยลงไปที่แม่น้ำ ซึ่งความเชื่อนี้มีมายาวนานกว่า 1,000 ปีแล้ว โดยมีการทำรุ่นต่อรุ่นจนถึงปัจจุบัน (องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศญี่ปุ่น, 2556) ในวันที่ 1-15 กรกฎาคม ของทุกปีจะมีการจัดเทศกาลกิอง มัตสุริ ซึ่งมีลักษณะเป็นการเฉลิมฉลอง โดยมีการปิดถนนและมีการจัดแสดงรถลากที่ประดับด้วยโคมไฟแบบญี่ปุ่น นอกจากนี้ยังมีร้านค้าต่างๆ อาทิ ร้านอาหาร ร้านขายของเล่นและข้าวของเครื่องใช้มาวางขายเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยส่วนใหญ่กลุ่มวัยรุ่นมักจะใส่ชุดยูกาตะ (Yukata) ซึ่งเป็นชุดประจำชาติของญี่ปุ่น มาร่วมเฉลิมฉลองเทศกาล ทำให้มีบรรยายกาศแบบญี่ปุ่นดั้งเดิม

จากการสัมภาษณ์ เกะเกะคัน และซาซายา ไอโอริ (Sasaya Iori) พบว่า กุญแจสำคัญในการคงอยู่ของธุรกิจ คือ การรักษาจุดยืนทางสังคมไว้ในระดับสูงท่ามกลางสภาพแวดล้อมทางธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงไป อาทิ ความนิยมในรสชาติแบบตะวันตก การแข่งขันที่รุนแรงขึ้นจากบริษัทขนาดใหญ่และต่างชาติ จุดยืนทางสังคมดังกล่าว ส่วนหนึ่งมาจากการมุ่งเน้นความดั้งเดิมของธุรกิจ การผลิตและขายหัตถกรรมโบราณหรือดั้งเดิม ช่วยให้คุณค่าของชุมชนท้องถิ่นเด่นชัดขึ้น และยังเป็นการปกป้องสินค้าท้องถิ่นดั้งเดิมให้คงอยู่ นอกจากนี้ ยังทำให้ธุรกิจเป็นที่ชื่นชอบของผู้บริโภคและชุมชนท้องถิ่น

สรุปได้ว่า การเคารพความดั้งเดิม การยึดมั่นในทักษะหลักและการบริการลูกค้า การผสมผสานนวัตกรรม การมุ่งเน้นเป้าหมายระยะยาว การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจกับลูกค้า และการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ธุรกิจญี่ปุ่นดำเนินมายาวนานนับศตวรรษ สอดคล้องกับงานวิจัยเชิงสำรวจไชนิส (Suekane, 2009) จำนวน 400 บริษัท/ร้านค้าที่อายุมากกว่า 300 ปี ด้วยคำถาม 30 ข้อ ซึ่งมีผู้ตอบกลับ 74 บริษัท/ร้านค้า พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินธุรกิจ เรียงตามลำดับคะแนนมากไปน้อย ได้แก่ เครือข่ายและห่วงโซ่อุปทาน ร้อยละ 9.3 ความทันสมัย ร้อยละ 8.4 การพัฒนาสมรรถนะหลัก ร้อยละ 7.7 การรักษาความดั้งเดิม และการให้ความสำคัญกับลูกค้า ร้อยละ 7.6 คำแนะนำจากผู้ก่อตั้ง ร้อยละ 7.2 และการรักษาขอบเขตเดิมไว้ ร้อยละ 6.6

จากปัจจัยที่ทำให้ธุรกิจญี่ปุ่นดำเนินยาวนานกว่า 100 ปีข้างต้น พบว่า มหายุทธศาสตร์ของธุรกิจญี่ปุ่น หรือกลยุทธ์ระดับองค์การของธุรกิจญี่ปุ่นส่วนใหญ่มุ่งเน้นความมั่นคง (Stability) ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่ตลาดและสินค้าไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลง ไม่มีการลงทุนเพิ่มเติม และยังคงโครงสร้างบริหารไว้ดั้งเดิม โดยให้ความสำคัญกับเป้าหมายระยะยาว การมุ่งเน้นหรือความเชี่ยวชาญโดยสร้างอัตลักษณ์ของสินค้าหรือบริการจำกัดและเน้นเฉพาะบางกิจกรรมขององค์การที่ทำได้ดี เป็นตลาดเฉพาะ เน้นเฉพาะลูกค้าบางกลุ่ม บางกลุ่มสินค้าหรือบริการ หรือตลาดบางทำเลเท่านั้น รวมทั้งมุ่งมั่นสร้างความมั่นใจและไว้วางใจจากลูกค้าและชุมชน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้าเพื่อพัฒนาและรักษาลูกค้าปัจจุบัน ลูกค้าใหม่ และลูกค้าที่คาดหวัง แต่มีการผสมผสานนวัตกรรมให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป นั่นคือ การปรับปรุงคุณภาพโดยการปรับปรุงสถานะ ความสามารถ ทรัพยากร และอิทธิพลขององค์การ เป็นการยกระดับสินค้า/บริการและความสามารถในการแข่งขันให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ผลกระทบและการปรับตัวในสถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรน่า หรือ COVID-19

ในส่วนนี้ กล่าวถึง ผลกระทบจากสถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรน่า หรือ COVID-19 ต่อเศรษฐกิจโลก ไทย และญี่ปุ่น และการปรับตัวในสถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรน่า หรือ COVID-19 ของธุรกิจญี่ปุ่น ตามลำดับ

ผลกระทบจากสถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรน่า หรือ COVID-19 ส่งผลกระทบรุนแรงทั้งเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่และเล็ก แรงงาน เกษตรกร รวมทั้งประชาชนทั่วโลก ทำให้มีคนว่างงานสูงเป็นประวัติการณ์ ผลกระทบขยายวงกว้างแบบไม่สามารถประเมินได้เนื่องจากเศรษฐกิจโลกเชื่อมโยงกันเป็นห่วงโซ่ “Global Supply Chain” กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) และสถาบัน มูดี้ส์ อนาไลติกส์ (Moody’s Analytics) ประเมินว่า อาจเห็นผลกระทบหลังวิกฤต หรือ “After Shock” อีกด้วย จากแนวโน้มการถดถอยของเศรษฐกิจโลกครั้งใหญ่นี้ ทำให้แต่ละประเทศต่างแก้ปัญหาโดยเน้นการใช้สินค้าที่ผลิตในประเทศเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจและการจ้างงาน (ธนิต โสรัตน์, 2564)

วิจัยกรุงศรีได้ประเมินผลกระทบของการระบาดของไวรัสโคโรน่า หรือ COVID-19 ในปี ค.ศ.2021 (ประวิณ มันประเสริฐ, 2564) ว่าจะทำให้เศรษฐกิจโลกหดตัวร้อยละ 3.2 และเศรษฐกิจอาเซียนจะลดลงราวร้อยละ 2.1-5.4 จากสถานการณ์ปกติ หากมีการบังคับใช้มาตรการล็อกดาวน์ 2 เดือน โดยประเทศไทยจะได้รับผลกระทบมากที่สุดในบรรดาประเทศสมาชิกอาเซียน จากการที่นักท่องเที่ยวคาดว่าจะลดลงร้อยละ 60 จากปีที่แล้ว การขาดตอนของห่วงโซ่การผลิตทั้งในและต่างประเทศ และผลของตัวทวีคูณทำให้การเติบโตของเศรษฐกิจไทยในปี ค.ศ.2021 อาจหดตัวร้อยละ 5.4 จากกรณีที่ไม่มีโรคระบาด ส่งผลให้มีการปรับลดคาดการณ์ผลผลิตมวลรวมภายในประเทศ (GDP) ของปี ค.ศ.2021 เป็นหดตัวถึงร้อยละ 5.0 ในขณะที่ศูนย์วิเคราะห์เศรษฐกิจทีเอ็มบี (TMB Analytics) ประเมินว่า ธุรกิจไทยที่จะได้รับผลกระทบมากที่สุด

เชิงมูลค่า คือ ธุรกิจร้านขายปลีกเสื้อผ้า รายได้ลดลงกว่า 5 พันล้านบาท ลำดับที่ 2 คือ ร้านค้าเบ็ดเตล็ด รายได้ลดลง 4.7 พันล้านบาท สาเหตุที่ธุรกิจร้านค้าปลีกเสื้อผ้า ร้านค้าเบ็ดเตล็ดได้รับผลกระทบมากเป็นลำดับต้น ๆ เนื่องจากมีผู้ประกอบการจำนวนมาก และมีการกระจายอยู่ทั่วประเทศ ส่วนลำดับที่ 3 และ 4 เป็นธุรกิจในภาคบริการที่ได้รับผลต่อเนื่องมาตั้งแต่การระบาดครั้งแรก ได้แก่ ธุรกิจโรงแรม/ที่พัก และธุรกิจร้านอาหาร ซึ่งรายได้ลดลง 3.8 และ 2.7 พันล้านบาท ตามลำดับ

นอกจากนี้ ความไม่แน่นอนของการแพร่ระบาดและการปรับลดพฤติกรรมการจับจ่ายนอกบ้านของประชาชนยังคงส่งผลกับธุรกิจอื่น ๆ เช่น ธุรกิจขายอาหารสด/แผงลอย ที่จะได้รับผลกระทบ 1.7 พันล้านบาท รองลงมา คือ ธุรกิจขายปลีกเฟอร์นิเจอร์ซึ่งได้รับผลกระทบ 1.6 พันล้านบาท ธุรกิจร้านนวด/สปา ได้รับผลกระทบ 1.4 พันล้านบาท และร้านขายปลีกเครื่องใช้ไฟฟ้า บริษัททัวร์ สถานบันเทิงและกีฬา ได้รับผลกระทบ 1.1, 1.0 และ 0.6 พันล้านบาทตามลำดับอีกด้วย (ศูนย์วิเคราะห์เศรษฐกิจทีเอ็มบี, 2564) ส่วนธุรกิจร้านอาหาร ธุรกิจสายการบิน และธุรกิจโรงแรมจะอยู่ในภาวะที่ยากลำบาก คาดว่าจำนวนผู้ประกอบการร้านอาหารที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้จะเพิ่มขึ้นร้อยละ 39 จากช่วงก่อนมีการระบาด ส่วนโรงแรมขนาดเล็กและสายการบินขนาดเล็ก จำนวนผู้ประกอบการที่ต้องการสภาพคล่องจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 35 และ 27 ตามลำดับ ในขณะเดียวกัน ธนาคารพาณิชย์จะมีโอกาสได้รับผลกระทบรุนแรงเช่นกัน แต่เนื่องจากยังมีสภาพคล่องสูง จึงยังคงดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง

จะเห็นได้ว่า การระบาดของไวรัสโคโรน่า หรือ COVID-19 ส่งผลให้เศรษฐกิจโลกหดตัว รวมทั้งประเทศไทย โดยธุรกิจไทยที่ได้รับผลกระทบมาก ได้แก่ ธุรกิจร้านขายปลีกเสื้อผ้า ร้านค้าเบ็ดเตล็ด ธุรกิจโรงแรม/ที่พัก และธุรกิจร้านอาหาร รวมทั้งธุรกิจขายอาหารสด/แผงลอย ธุรกิจขายปลีกเฟอร์นิเจอร์ ธุรกิจร้านนวด/สปา และธุรกิจสายการบิน ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับธุรกิจที่ได้รับผลกระทบของญี่ปุ่น ได้แก่ ธุรกิจกลุ่มห้างสรรพสินค้า ธุรกิจกลุ่มโรงแรมขนาดใหญ่และเรียวกัน และร้านอาหาร ดังผลจากการศึกษาของ Statista Research Department เปิดเผยว่า ประมาณร้อยละ 82.8 ของธุรกิจในอุตสาหกรรมค้าปลีกได้รับผลกระทบของการระบาดของไวรัสโคโรน่า หรือ COVID-19 (Statista Research Department, 2021) หากพิจารณาภาพโดยรวมแล้ว พบว่า ธุรกิจขนาดใหญ่ได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้มากที่สุด กล่าวคือ ธุรกิจกลุ่มห้างสรรพสินค้า อาทิ ห้างสรรพสินค้ามิทสึโคชิ (Mitsukoshi) และอิเซตัน (Isetan) ห้างสรรพสินค้าทาคาชิมายา (Takashimaya) ห้างสรรพสินค้าไดมารู (Daimaru) และปาร์โก (Parco) เป็นต้น เป็นผลกระทบเนื่องมาจากคนญี่ปุ่นหลีกเลี่ยงการออกนอกบ้านโดยไม่จำเป็น และลูกค้าที่เป็นนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศลดลง ปรากฏว่า สถิติยอดขายในเดือนมีนาคม ค.ศ.2020 เมื่อเทียบกับเดือนมีนาคม ค.ศ.2019 นั้น ห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่เกือบทั้งหมดประสบปัญหายอดขายลดลงร้อยละ 35-60

นอกจากนี้ ธุรกิจกลุ่มโรงแรมทั้งขนาดใหญ่ที่มุ่งเน้นนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ จนถึงเรียวกัน (Ryokan) หรือธุรกิจที่พักแบบดั้งเดิมของญี่ปุ่นที่มีชื่อเสียง โดยเฉพาะในเมืองเกียวโตซึ่งเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวเข้าไปใช้

ที่พักอยู่ในขณะนี้ รวมถึงร้านอาหารเลื่องชื่อของญี่ปุ่น ต่างได้รับผลกระทบจากวิกฤตินี้เช่นกัน (Japan Salaryman, 2021) สำหรับที่พักที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชนบทของญี่ปุ่น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นธุรกิจแบบครอบครัว ที่ประสบปัญหานักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นเอง ก็ลดน้อยลงในแต่ละปี อันสืบเนื่องมาจากจำนวนประชากรน้อยลง เรื่อย ๆ ก็ได้รับผลกระทบจากการระบาดของไวรัสโคโรน่า หรือ COVID-19 ไม่น้อยเช่นกัน แม้จะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น แต่ก็ไม่เพียงพอ ยังต้องส่งเสริมการขายและเชิญชวนให้ลูกค้าเข้ามาใช้บริการที่พักด้วยบรรยากาศการต้อนรับที่อบอุ่น อาหารอร่อย ท่ามกลางธรรมชาติที่สวยงามในชนบท ทั้งนี้ เพื่อให้ธุรกิจสามารถยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตัวเอง (Yamashita, 2021)

อย่างไรก็ตาม ธุรกิจของญี่ปุ่นที่ก่อตั้งมายาวนานหรือไชนิส (Shinise) บางธุรกิจยังสามารถดำเนินธุรกิจไปได้ ท่ามกลางการระบาดของไวรัสโคโรน่า หรือ COVID-19 นี้ มิได้ทำให้นักธุรกิจญี่ปุ่นท้อแท้ เพราะเคยมีประสบการณ์จากภัยธรรมชาติ คือ แผ่นดินไหว และสึนามิ ดังตัวอย่างของเหตุการณ์แผ่นดินไหวและสึนามิในปี ค.ศ.2011 พบว่า ธุรกิจญี่ปุ่นยังคงดำเนินไปด้วยดี จากการศึกษาพบว่า เนื่องจากธุรกิจให้ความสำคัญอันดับแรกกับความต้องการของพนักงานและชุมชน (Gerdeman, 2020) ไม่มุ่งเน้นเฉพาะการทำกำไรสูงสุดและสร้างมูลค่าสูงสุดแก่ผู้ถือหุ้น แต่มุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม ธุรกิจต่างช่วยเหลือกันและฟื้นฟูวิกฤตการณ์ให้ดีขึ้น การระบาดของไวรัสโคโรน่า หรือ COVID-19 ครั้งนี้ บางธุรกิจก็พลิกวิกฤติเป็นโอกาส กอปรกับคนญี่ปุ่นมีความเป็นชาตินิยมและช่วยเหลือกัน ดังตัวอย่างไชนิสมีการปรับตัวท่ามกลางสถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรน่า หรือ COVID-19 ได้แก่ ซุนที (Tsuen Tea) นินเทนโด (Nintendo) โฮซู (Hosoo) ผู้ผลิตสาเก (Sake) และซาซายา ไอโอริ (Sasaya Iori) ดังนี้

กรณีตัวอย่างซุนที (Tsuen Tea) ซึ่งเป็นร้านขายชาที่เก่าแก่ที่สุดในญี่ปุ่น ที่มีเป้าหมายของธุรกิจชัดเจน โดยไม่ได้ต้องการให้บริษัทใหญ่โต หรือขยายออกไปทั่วโลก การดำเนินธุรกิจก็เพื่อสืบทอดธุรกิจของบรรพบุรุษที่มีมายาวนาน (Ishitani and Murakami, 2020) ด้วยเหตุนี้ Tsuen Tea จึงสามารถดำเนินธุรกิจอยู่ได้ท่ามกลางการระบาดของไวรัสโคโรน่า หรือ COVID-19 อีกทั้งความเชื่อในการดื่มชาร้อนก็เป็นการป้องกันไวรัสโคโรน่าได้อีกทางหนึ่ง ก็นับว่าเป็นโอกาสของธุรกิจประเภทนี้

อีกกรณีตัวอย่างหนึ่ง มีธุรกิจที่มีการเติบโตอย่างมาก เพราะมาตรการให้คนอยู่ในบ้านทำงานจากที่บ้าน (Work From Home) คือ บริษัทนินเทนโด (Nintendo) ผู้ผลิตเกมออกสู่ทั่วโลก และมีหลักในการดำเนินธุรกิจ คือ สร้างสรรค์ความสนุก “how to create fun” ไม่ว่าเทคโนโลยีหรือโลกรอบตัวจะเปลี่ยนไปอย่างไร สามารถทำรายได้มหาศาล ดังเช่น เครื่องเล่นเกมนินเทนโด สวิทช์ (Nintento Switch) ที่วางจำหน่ายเมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2563 หลังจากเริ่มจำหน่ายไปได้แค่ 1 เดือนครึ่งได้ทำสถิติยอดขายมากกว่า 13 ล้านตลับทั่วโลก (Japan salaryman, 2564)

สำหรับ โฮซู (Hosoo) ผู้ผลิตกิโมโน และสินค้าที่เป็นงานฝีมืออื่น ๆ เป็นตัวอย่างของธุรกิจญี่ปุ่นที่ใช้วิกฤติห้วงเวลาที่นักท่องเที่ยวหายไป หันมาให้ความสนใจต่อกระบวนการผลิตสินค้า เพื่ออนาคตข้างหน้า เพราะถึงอย่างไรมนุษย์ก็ยังชอบความสวยงาม ดังนั้น ธุรกิจจะต้องเพิ่มคุณค่าให้กับสินค้าที่จะผลิตออกมาในอนาคต (Hosoo, 2020) ส่วนธุรกิจผลิตสาเก (sake) แม้ว่า การแพร่ระบาดของ COVID-19 จะกระทบต่อเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมในประเทศต่าง ๆ รวมถึงสายการผลิต และการเติบโตของตลาดโลก แต่ธุรกิจผลิตสาเก ก็ยังมีอัตราการเติบโตที่ร้อยละ 4.7 จากปี 2020 ถึงปี 2027 (Research and Markets, 2021) แต่สำหรับ ซาซายา ไอโอริ (Sasaya Iori) ผู้ผลิตและขายขนมหวาน ที่มุ่งเน้นความดั้งเดิมของธุรกิจ ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของผู้บริโภคและชุมชนท้องถิ่น แม้จะได้รับผลกระทบจากการที่นักท่องเที่ยวน้อยลง (ผู้จัดการออนไลน์, 2563) แต่คนญี่ปุ่นในชุมชนท้องถิ่นก็ยังเป็นกำลังสำคัญให้ธุรกิจนี้ดำเนินอยู่ได้ แม้จะมีรายได้ไม่มากเหมือนก่อนการแพร่ระบาดของ COVID-19

จะเห็นได้ว่า กลยุทธ์การปรับตัวในสถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรน่า หรือ COVID-19 คือ การที่ธุรกิจจะต้องเพิ่มคุณค่าให้กับสินค้าที่จะผลิตออกมาในอนาคต ต้องมองหาโอกาสจากวิกฤตที่เกิดขึ้น และรักษาอัตลักษณ์ของสินค้าหรือบริการ ทั้งนี้ การที่ธุรกิจญี่ปุ่นมีเป้าหมายมุ่งเน้นความดั้งเดิมของธุรกิจ ทำให้เป็นที่ชื่นชอบของผู้บริโภคและชุมชนท้องถิ่น หรือเน้นการบริโภคภายในประเทศ เป็นอีกปัจจัยสำคัญหนึ่งที่ทำให้ธุรกิจดำเนินต่อเนื่องยาวนานแม้เกิดภาวะวิกฤต

อนึ่ง หลังจากที่มีการผลิตวัคซีนออกมา Tankan Index ได้ชี้ให้เห็นว่า ไตรมาศแรกของปี 2021 หลายบริษัทของญี่ปุ่นเริ่มฟื้นกลับคืนมา อาทิ ภาคบริการที่มีความอ่อนแอ อันสืบเนื่องมาจากการแพร่ระบาดของ COVID-19 ครั้งนี้ การมององค์ประกอบโดยรวม (Overall Sentiment) ขึ้นจาก -5 ไปอยู่ที่ -1 (The Financial Times Limited, 2021)

บทสรุป

มหายุทธศาสตร์ในมิติของภาคธุรกิจ คือ กลยุทธ์ระดับองค์กร เป็นทิศทางรวมของธุรกิจซึ่งเป็นทิศทางที่ใช้อธิบายแนวทางร่วมกันในการพัฒนาธุรกิจบนพื้นฐานความหลากหลายของสายผลิตภัณฑ์และอุตสาหกรรมหรือการบริการ เป็นการกำหนดทิศทางที่เป็นเอกภาพของธุรกิจโดยรวมของบริษัท และแสดงถึงแนวทางการดำเนินธุรกิจทุกอย่างในอนาคตขององค์กร จำแนกได้ 4 เป้าหมาย ประกอบด้วย การเติบโต ความมั่นคง การหดตัว และการผสมผสาน ซึ่งมหายุทธศาสตร์ของธุรกิจญี่ปุ่นที่มีความยาวนานกว่า 100 ปี คือ ความมั่นคง จากการศึกษาพบว่า ยุทธศาสตร์ในการดำเนินธุรกิจ ได้แก่ 1) การเคารพความดั้งเดิม 2) การยึดมั่นในทักษะหลักและการบริการลูกค้า 3) การผสมผสานนวัตกรรม 4) การมุ่งเน้นเป้าหมายระยะยาว 5) การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจกับลูกค้า และ 6) การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

ในสถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรน่า หรือ COVID-19 ธุรกิจญี่ปุ่นที่ได้รับผลกระทบ ได้แก่ ธุรกิจกลุ่มห้างสรรพสินค้า ธุรกิจกลุ่มโรงแรมขนาดใหญ่และเรียวกัน ร้านอาหาร และธุรกิจในอุตสาหกรรมค้าปลีก โดยธุรกิจขนาดใหญ่ได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้มากที่สุด กล่าวคือ ธุรกิจกลุ่มห้างสรรพสินค้า นอกจากนี้ ธุรกิจกลุ่มโรงแรมทั้งขนาดใหญ่ที่มุ่งเน้นนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ จนถึงเรียวกัน (Ryokan) หรือธุรกิจที่พักแบบดั้งเดิม และร้านอาหาร ต่างได้รับผลกระทบจากวิกฤตินี้เช่นกัน

ธุรกิจญี่ปุ่นใช้กลยุทธ์การปรับตัวในสถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรน่า หรือ COVID-19 โดยการเพิ่มคุณค่าให้กับสินค้าที่จะผลิตออกมาในอนาคต ต้องมองหาโอกาสจากวิกฤตที่เกิดขึ้น และรักษาอัตลักษณ์ของสินค้าหรือบริการ ทั้งนี้ การที่ธุรกิจญี่ปุ่นมีเป้าหมายมุ่งเน้นความดั้งเดิมของธุรกิจ ทำให้เป็นที่ชื่นชอบของผู้บริโภคและชุมชนท้องถิ่น หรือเน้นการบริโภคภายในประเทศนั้น เป็นอีกปัจจัยสำคัญหนึ่งที่ทำให้ธุรกิจดำเนินต่อเนื่องยาวนานแม้เกิดภาวะวิกฤต

คำถามท้ายบท

อธิบายมหายุทธศาสตร์ของธุรกิจญี่ปุ่นที่มีความยาวนานกว่า 100 ปีกับสถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรน่า หรือ COVID-19

รายการอ้างอิง

CFI Education Inc. (2021). *What is the Ansoff Matrix?*. Retrived March 15, 2021, from https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/strategy/ansoff-matrix/.

Gekkeikan Sake Co.,Ltd. (2021). *Corporate philosophy.* Retrived February 3, 2021, from https://www.gekkeikan.co.jp/english/company/philosophy.html.

Gerdeman, Dina. (2020). *Why Japanese Businesses Are So Good at Surviving Crises.* Retrived May 30, 2020, from https://hbswk.hbs.edu/item/why-japan-s-businesses-are-so-good-at-surviving-crises.

Hiiragiya. (2020). *Introduction.* Retrived October 30, 2020, from https://www.hiiragiya.co.jp/en/introduction/.

Haruo, Funabashi. (2013). *Leading the World in Longevity: Japanese Firms in Business for a Century or More.* Retrived April 25, 2021, from https://www.nippon.com/en/features/c00615/.

Hosoo Co., Ltd. (2021). *Our Story.* Retrived November 22, 2020, from https://www.hosoo.co.jp/en/story/#story-about.

Ishitani, Yoko and Murakami, Mari . (2020). *Why so many of the world's oldest companies are in Japan*. Retrived April 12, 2021, from https://www.bbc.com/worklife/article/20200211-why-are-so-many-old-companies-in-japan.

Izquierdo, Robert. (2021). *Successful Growth Strategy Examples From Real-World Companies.* Retrived February 12, 2021, from https://www.fool.com/the-blueprint/growth-strategy/.

Kavale, Mugambiet, and Namusonge. (2016). *The effects of Grand Strategy on Corporate Growth in Microfinance Institutions in Kenya.* Retrived June 30, 2020, from https://www.researchgate.net/publication/313444405_THE_EFFECTS_OF_GRAND_STRATEGY_ON_CORPORATE_GROWTH_IN_SELECTED_MICROFINANCE_INSTITUTIONS_IN_KENYA.

Khanna, Parag. (2015). *From Grand Strategy To Brand Strategy*. Retrived October 1, 2020, from https://www.paragkhanna.com/from-grand-strategy-to-brand-strategy/.

Lufkin, Bryan. (2020). *Why so many of the world's oldest companies are in Japan.* Retrived September 22, 2020, from https://www.bbc.com/worklife/article/20200211-why-are-so-many-old-companies-in-japan.

MGR Online. (2549). *ย้อนตำนานชีวิต คุณปู่...แห่งวงการเกม "นินเทนโด" (ตอนที่1).* วันที่ค้นข้อมูล 1 กันยายน 2563, เข้าถึงได้จาก https://mgronline.com/game/detail/9490000012074.

Research and Markets. (2021). Global Sake Market Forecast to 2027 - COVID-19 Impact and Analysis. Retrived Feb 19, 2021, from http://www.prnewswire.com/news-release/global-sake-market-forecast-to-2027.

Sasaya Iori. (2018). *Introduction.* Retrived January 21, 2021, from https://www.sasayaiori.com/.

Spirit of Shinise. (2021). *Philosophy.* Retrived April 24, 2021, from http://www.spirit-of-shinise.jp/e/idea/.

Statista Research Department. (2021). *Coronavirus impact on corporate activities in retail industry Japan 2020*. Retrived February 26, 2021, from https://www.statista.com/statistics/1101309/japan-coronavirus-effect-on-retail-industry

Sterling, Hinda K. and Selesnick, Herbert L. (2008). *Twenty-Five Examples of Organizational Grand Strategies.* Retrived March 15, 2021, from http://www.sterlingselesnick.com/Downloads/Twenty%20Five%20Examples%20of%20Organizational%20Grand%20Strategies.pdf.

Suekane, Atsuyoshi. (2009). *An Analysis on Long Standing Companies in Japan: Why They Can be Sustainable?*. Retrived January, 16, 2021, from https://core.ac.uk/reader/151203844.

The Family Business Consulting Group. (2021). *Lessons from Long-Lasting Japanese Companies*. Retrived January 23, 2021, from https://www.thefbcg.com/Lessons-from-Long-Lasting-Japanese-Companies/.

The Financial Times Limited. (2021). Japanese business sentiment rebounds despite Covid-19 woes. Retrived April 1, 2021, from https://www.ft.com/content/8dc75fbe-faf4-4bdc-b96f-20417ea2f0a7.

Tsuen. (2021). *About Tsuen Tea.* Retrived February 3, 2021, from https://tsuentea.ca/about/.

Unsodo Co., Ltd. (2021). *Introduction.* Retrived January 16, 2021, from https://www.hanga.co.jp/.

Wikipedia. (2021). *The current Tsuen tea shop and teahouse, built in 1672.* Retrived April 9, 2021, from https://en.wikipedia.org/wiki/Tsuen_Tea#/media/File:Tea_restrant_Tuu-en_01.jpg., 2021.

Yamashita, Derek. (2021). *The Impact of COVID-19 on the Japanese Countryside*. Retrived April 15, 2021, from https://www.thehiddenjapan.com/post/the-impact-of-covid-19-on-the-japanese-countryside.

เกตุวดี มารุมุระ. (2564). *เคล็ดลับความสำเร็จจากพ่อค้าญี่ปุ่น...ผู้สร้างบริษัทอายุเกิน 100 ปี.* วันที่ค้นข้อมูล 5 มีนาคม 2564, เข้าถึงได้จาก https://www.krungsri.com/th/plearn-plearn/behind-successful-of-japanese-business-culture.

ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน). (2564). *ภูมิปัญญาพ่อค้าเกียวโต ... ยิ่งใหญ่อย่างยั่งยืน.* วันที่ค้นข้อมูล 14 มีนาคม 2564, เข้าถึงได้จาก https://www.krungsri.com/th/plearn-plearn/ภูมิปัญญา-บริษัท-100-ปี-ในเกียวโต.

ธนิต โสรัตน์. (2564). *ผลกระทบไวรัสโคโรนา....คุกคามเศรษฐกิจถดถอยเลวร้ายสุดในรอบเกือบศตวรรษ.* วันที่ค้นข้อมูล 15 เมษายน 2564, เข้าถึงได้จาก https://www.posttoday.com/economy/columnist/619876.

ผู้จัดการออนไลน์. (2563). *ขนมดังจากฮอกไกโด “Shiroi Koibito” ประกาศหยุดผลิตชั่วคราว จากผลกระทบโควิด-19.* วันที่ค้นข้อมูล 17 เมษายน2564, เข้าถึงได้จาก https://mgronline.com/japan/detail/9630000020948.

ศูนย์วิเคราะห์เศรษฐกิจทีเอ็มบี. (2654). *ผลกระทบโควิดระลอกใหม่ SMEs ควรรับมืออย่างไร.* วันที่ค้นข้อมูล 17 เมษายน2564, เข้าถึงได้จากhttps://www.prachachat.net/finance/news-606364.

สมประวิณ มันประเสริฐ. (2564). *ผลกระทบของโรคระบาดโควิด-19 ต่อเศรษฐกิจไทย.* วันที่ค้นข้อมูล 17 เมษายน2564, เข้าถึงได้จาก https://www.krungsri.com/th/plearn-plearn/economic-covid-impact.

องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศญี่ปุ่น. (2556). *เทศกาลกิอง.* วันที่ค้นข้อมูล 31 มีนาคม 2564, เข้าถึงได้จาก https://www.jnto.or.th/newsletter/gion-matsuri-2.

Japan Salaryman. (2021). *ธุรกิจในญี่ปุ่นตัวไหนรุ่ง ตัวไหนร่วง ท่ามกลางวิกฤต COVID-19.* วันที่ค้นข้อมูล 17 เมษายน2564, เข้าถึงได้จาก https://www.krungsri.com/th/plearn-plearn/japan-business-in-crisis-covid.

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 6

หัวข้อเนื้อหาประจำบท

แนวโน้มของมหายุทธศาสตร์

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายแนวโน้มของมหายุทธศาสตร์

วิธีสอนและกิจกรรม

1. การบรรยาย
2. การยกกรณีศึกษาและอภิปราย
3. การตอบคำถาม
4. การทำแบบทดสอบประจำบท

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอน
2. กรณีศึกษาเกี่ยวกับแนวโน้มของมหายุทธศาสตร์
3. แบบทดสอบประจำบท

การวัดและการประเมินผล

1. การสังเกตพฤติกรรมการเรียน ความตั้งใจเรียน ความสนใจในการซักถามและอภิปราย
2. การทำแบบฝึกหัด และงานที่ได้รับมอบหมาย
3. การทดสอบโดยใช้แบบทดสอบประจำบท

บทที่ 6

แนวโน้มของมหายุทธศาสตร์

ดังที่กล่าวแล้วในบทที่ 1 ว่าแนวคิดเกี่ยวกับมหายุทธศาสตร์ ได้ขยายแนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์แบบดั้งเดิม กล่าวคือ เป็นการมองยุทธศาสตร์ที่มากกว่าการใช้เครื่องมือทางทหาร แต่รวมถึงการทูต การเงิน เศรษฐกิจ และโครงสร้างพื้นฐาน และเป็นการตรวจสอบสภาพแวดล้อมภายใน ยิ่งกว่ากำลังที่มาจากภายนอก เป็นการคำนึงถึงเครื่องมือที่หลากหลายของพลังอำนาจ และนโยบายภายในที่จำเป็นต่อการนำไปปฏิบัติ เช่น การเกณฑ์ทหาร รวมถึงการพิจารณาห้วงเวลาของสันติภาพ ยิ่งกว่าห้วงเวลาของสงคราม

จะเห็นได้ว่ามหายุทธศาสตร์ได้มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องตามเหตุปัจจัยและสภาวะแวดล้อมทางยุทธศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันและอนาคตที่กำลังจะเกิดขึ้น โลกมีความผันผวน ไม่แน่นอน ซับซ้อน และคลุมเครือ เรียกอีกนัยหนึ่งว่า สถานการณ์ภายใต้ VUCA World ย่อมส่งผลกระทบต่อมหายุทธศาสตร์ของแต่ละประเทศ แต่ก่อนอื่นต้องทำความเข้าใจความหมายของ VUCA นั้นคืออะไร

คำว่า VUCA ถูกใช้เป็นครั้งแรกในวิทยาลัยการทัพบกสหรัฐอเมริกา (U.S. Army War College) ซึ่งนักศึกษาทหารได้ใช้คำย่อนี้เพื่ออธิบายสถานการณ์ที่เต็มไปด้วยความผันผวน ยากจะคาดเดา มีความซับซ้อนสูง และคลุมเครือเกินกว่าจะอธิบายได้ เป็นการอธิบายสถานการณ์หลังจากเหตุการณ์สงครามเย็น ในปี 1991 ภายหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ที่เต็มไปด้วยความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง ในช่วงที่มีสงครามอัฟกานิสถานและสงครามอิรัก ซึ่งในเวลาต่อมา คำว่า VUCA ก็เริ่มแพร่หลายมากขึ้นในวงการอื่นๆด้วย เพื่อนำมาอธิบายสถานการณ์ที่ยากจะอธิบาย คาดเดาไม่ได้ และไม่แน่นอน โดยความหมายของ VUCA นั้นมาจากคำ 4 คำ คือ

V- Volatility ความผันผวน ยากจะคาดเดา เป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลันไม่ทันตั้งตัว

U-Uncertainty มีความไม่แน่นอนสูง ไม่ชัดเจน ยากจะอธิบาย

C-Complexity มีความซับซ้อนสูง มีปัจจัยมากมายที่ต้องนำมาพิจารณาประกอบการตัดสินใจ

A-Ambiguity มีความคลุมเครือ เต็มไปด้วยความไม่แน่นอน ยากจะคาดเดาผลลัพธ์ได้ (HR NOTE.asia, 2022)

V – Volatility สภาวะที่มีความผันผวนสูง

ความผันผวน เป็นความเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็วในโลกยุคปัจจุบัน ซึ่งนับวันจะมีมากขึ้น พร้อม ๆ กับการแข่งขันที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรงและรวดเร็ว ดังนั้น การรอบรู้ และรู้จริง จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะสามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเข้าด้วยกันได้ โดยเฉพาะการรู้ Why หรือการรู้ว่าทำไปทำไมก็คือการรู้ว่าจุดยืนหรือเป้าหมายของเหตุการณ์นั้น ๆ คืออะไรนั่นเอง ส่งผลต่อการมองเห็นภาพในอนาคตได้ชัดเจนมากขึ้น

U – Uncertainty สภาวะที่มีความไม่แน่นอนสูง

สภาวะความไม่แน่นอน เป็นภาวะที่ยากจะทำนายเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพราะล้วนเต็มไปด้วยความไม่แน่นอน ความไม่แน่ใจ การใช้ Insight (ข้อมูล) มากกว่า Instinct (สัญชาตญาณ) ยิ่งมีความไม่แน่นอนสูงมากเท่าไร จำเป็นต้องพึ่งพิงข้อมูลมากขึ้น และเพราะว่าเรากำลังอยู่ในยุค Big Data หรือ Smart Data ทำให้การเข้าถึงข้อมูลต่างๆง่ายขึ้นและมีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย ด้วยเหตุนี้ Empirical Decision Making หรือการตัดสินใจเชิงประจักษ์ จึงสำคัญมากกว่าการใช้ Sense หรือสัญชาตญาณ เพราะฉะนั้น การจะใช้ Design Thinking อย่างเดียวนั้นไม่พอ ต้องประยุกต์ใช้กับ Data ด้วย และสามารถนำ Data นั้นมา Design algorithm เพื่อแก้ปัญหาด้วยเช่นกัน เพราะภาคธุรกิจใหญ่ๆที่เติบโตสูงสุดในปัจจุบัน ต่างก็ล้วนมี Data อยู่เบื้องหลังทั้งสิ้น ไม่ว่าจะ Grab, Amazon, Spotify ฯลฯ โดยที่บริษัทใหญ่ๆเหล่านี้ไม่ได้มุ่งเน้นผลลัพธ์ที่ Product อย่างเดียว แต่เพราะให้ความสำคัญกับ Data จึงทำให้บริษัทอยู่ได้ท่ามกลางสภาวะที่มีความไม่แน่นอนสูง

C – Complexity สภาวะที่มีความซับซ้อนมากขึ้นเรื่อย ๆ

ความซับซ้อน สับสน ยากจะอธิบายนั้นมักมาพร้อมกับปัจจัยมากมายหลายอย่างที่ต้องนำมาพิจารณา ยิ่งมีปัจจัยมากเท่าไร ความซับซ้อนก็ยิ่งมีมากขึ้นเท่านั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาเหตุการณ์ที่สำคัญ ซึ่งเกี่ยวข้องกับมหายุทธศาสตร์ เพื่อไม่ให้เกิดความสับสน และที่สำคัญคือต้องทราบเป้าหมายปลายทาง (Ends) ของมหายุทธศาสตร์ จะช่วยให้มองภาพแนวโน้ม/ความท้าทายของมหายุทธศาสตร์ได้ชัดเจนท่ามกลางสภาวะที่มีความซับซ้อนมากขึ้นเรื่อย ๆ

A – Ambiguity สภาวะที่มีความคลุมเครือ เต็มไปด้วยความไม่ชัดเจน ยากจะคาดเดาคำตอบ

ความคลุมเครือมักเกิดขึ้นเมื่อบางสิ่งบางอย่างไม่ชัดเจน และอาจหมายถึง ขาดการความเข้าใจซึ่งกันและกัน บางทีอาจหมายถึงการได้รับข้อมูลบางอย่างไม่ครบถ้วน ทำให้ความเข้าใจคลาดเคลื่อน การสื่อสารของผู้นำต่อมหายุทธศาสตร์ จึงเป็นสิ่งสำคัญมากที่จะทำให้เกิดความชัดเจนขึ้นได้ สุนทรพจน์ของผู้นำประเทศมหาอำนาจ จะสื่อถึงแนวโน้ม/ความท้าทายของมหายุทธศาสตร์ได้อย่างดีทีเดียว อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมของผู้นำหรือของรัฐ ต้องนำมาพิจารณาประกอบกันไปด้วย (VUCA ในโลกการทำงานสมัยใหม่: 4 เทคนิครับมือความไม่แน่นอนสำหรับผู้นำยุคใหม่, (HR NOTE.asia, 2022)

จากความหมายของ VUCA World ดังกล่าวข้างต้น ในบทนี้ จะได้นำ VUCA ซึ่งเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางยุทธศาสตร์ มาเป็นเครื่องมือในการพิจารณาถึงมหายุทธศาสตร์ของประเทศมหาอำนาจและบางประเทศในภูมิภาคว่ามีแนวโน้มอย่างไร โดยเฉพาะแนวโน้มของมหายุทธศาสตร์ของประเทศมหาอำนาจ ที่จะส่งผลต่อประชาคมโลก จนถึงภูมิภาคและประเทศต่าง ๆ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา จีน และรัสเซีย ซึ่งนับว่ามีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้อธิบายภายใต้สถานการณ์โลกในปัจจุบัน ทั้งวิกฤติของการแพร่ระบาด

Covid 19 และการถอนทหารของสหรัฐอเมริกาออกจากตะวันออกกลาง รวมถึงสถานการณ์ในทะเลจีนใต้ที่มีความตึงเครียดเป็นระยะ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate change) ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญไม่น้อยกว่าวิกฤติการณ์ด้านอื่น ๆ จนทำให้ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา Joe Biden ออกมากล่าวไว้ในสุนทรพจน์ ในพิธีสาบานตนเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดี เมื่อ 20 มกราคม พ.ศ.2564 เหล่านี้ล้วนเป็นเหตุการณ์ที่สำคัญภายใต้สภาวะที่มีความผันผวน ไม่แน่นอน ซับซ้อน และคลุมเครือ ดังที่กล่าวมาแล้ว สามารถใช้วิเคราะห์แนวโน้มของมหายุทธศาสตร์ของประเทศมหาอำนาจได้ดีทีเดียว

กรณีของการแพร่ระบาด Covid 19

ในขณะที่โลกกำลังหาทางที่จะรับมือและควบคุม Covid -19 ณ เวลานี้ ทั้งผู้ที่จัดทำนโยบายและประชาชนทั่วๆไป ก็จะมีคำถามถึงบทบาทของรัฐ (Role of the state) เป้าประสงค์ (Its goals) และเครื่องมือที่จะใช้ (The tools it uses) จะเป็นอย่างไร การจำกัดการเคลื่อนย้าย ระบบดูแลสุขภาพ การว่างงานมหาศาล วิกฤติของสุขภาพจิต ผลกระทบต่อห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) ของโลก ปรากฏการณ์เหล่านี้นับวันจะมีเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก ประชาชนต่างมีข้อสงสัยว่า เราควรที่จะเห็นการเปลี่ยนแปลงว่ารัฐควรจะต้องทำอย่างไรหลังจากการแพร่ระบาดของ Covid 19 ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ วัตถุประสงค์มูลฐานและเครื่องมือหรือทรัพยากรของรัฐจะต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วยหรือไม่

ผลกระทบจาก Covid 19 ที่มีต่อการพัฒนามหายุทธศาสตร์ โดยทั่วไป มหายุทธศาสตร์จะอ้างถึงรัฐจัดการกับทรัพยากรอย่างไร ที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ในระยะยาว หัวใจของวัตถุประสงค์ ก็คือการปกป้องความมั่นคงของรัฐและผลประโยชน์ของชาติ แม้ว่าคำจำกัดความจะมีความแตกต่าง แต่จุดเน้นโดยส่วนใหญ่ก็จะอยู่ที่เครื่องมือ ทั้งการทหาร เศรษฐกิจ การทูต และความเชื่อมโยงเข้ากับวัตถุประสงค์ของรัฐ มหายุทธศาสตร์จะเป็นการตรวจสอบเป้าหมายปลายทางและเครื่องมือหรือทรัพยากรของรัฐ ที่จะใช้ในการวางแผนโดยใช้เครื่องมือเหล่านี้ในการบรรลุเป้าหมายปลายทางตามเวลาที่กำหนดไว้

การแพร่ระบาดของ Covid 19 มีผลกระทบและทำให้มหายุทธศาสตร์ของรัฐเปลี่ยนแปลงด้วยเหตุผล 3 ประการ คือ 1) เครื่องมือถูกทำให้หมดสิ้นลง 2) รัฐพบกระบวนการใหม่ในการปฏิบัติ 3) เป้าประสงค์ของรัฐจะถูกประเมินใหม่จะโดยความจำเป็นหรือเป็นทางเลือกก็ตาม ในความเป็นจริง ช่วงเวลาวิกฤตินี้ วัตถุประสงค์ของรัฐอาจถูกทดสอบ อันเป็นช่วงเวลาเดียวกับเครื่องมือหรือทรัพยากรที่มีจำกัด ซึ่งส่งผลถึงการแลกเปลี่ยนที่ไม่เป็นไปด้วยความราบรื่นต่อรูปแบบของพฤติกรรมในระยะยาว

มุมมองของ Barry Posen นักสัจนิยม จะมองมหายุทธศาสตร์ที่ภัยคุกคามทางทหาร เนื่องจากเป็นอันตรายมากที่สุด และใช้วิธีแก้ไขทางทหาร ดังนั้น มหายุทธศาสตร์จึงให้ความเร่งด่วนกับภัยคุกคามพร้อมกับวิธีแก้ไขทางทหารและทางการเมืองอย่างมีศักยภาพต่อภัยคุกคามดังกล่าว

การมองมหายุทธศาสตร์ดังกล่าวข้างต้น จึงหลีกเลี่ยงหรือไม่ได้มีการวิเคราะห์ต่อภัยคุกคามที่เกิดจากธรรมชาติและมนุษย์ Bill Gates เอง ยังกล่าวไว้ว่า โลกต้องเตรียมการสำหรับการแพร่ระบาดอย่างจริงจังในหนทางเดียวกันกับที่เตรียมไว้สำหรับสงคราม ซึ่งแน่นอนว่านักวิชาการด้านมหายุทธศาสตร์ส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย

นักมหายุทธศาสตร์เสรีนิยม บ่อยครั้งมีแนวความคิดเชิงกว้างในเรื่องความมั่นคงของชาติ โดยจะต้องครอบคลุมไปถึงความสำคัญของสถาบันระหว่างประเทศด้วย

นักมหายุทธศาสตร์เสรีนิยมเอง ก็มีความเห็นที่แตกต่างกันเกี่ยวกับใครที่สามารถปกป้อง (Who can be protected) บางกลุ่มเห็นว่าจะต้องเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ด้านความมั่นคงของอเมริกา บางกลุ่มเห็นว่าควรที่จะต้องเข้าไปแทรกแซงด้านมนุษยธรรมด้วย เพื่อช่วยเหลือประชาชนที่อ่อนแอหรือตกอยู่ในอันตราย ซึ่งสมควรที่จะต้องถูกปกป้อง ถ้าจะอ้างว่าในนามของเสถียรภาพโลก

บางโอกาส นักมหายุทธศาสตร์เสรีนิยมจะกล่าวถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศและการแพร่ระบาดในรายงานนโยบายที่เผยแพร่โดยศูนย์ความมั่นคงอเมริกาใหม่ (Center for a New American Security) G. John Ikenberry ยังได้บันทึกในรายงานนั้น กล่าวคือ แม้ว่าทั้งภาวะโลกร้อนและการแพร่ระบาดสามารถก่อให้เกิดความเสียหายตามมา แต่ก็ไม่มีภัยคุกคามเหล่านี้ปรากฏในรายงานนั้นเลย ทั้ง ๆ ที่มันควรที่จะเป็นแก่นกลางของมหายุทธศาสตร์อเมริกา G. John Ikenberry ยังแนะนำว่ามันควรที่จะแทนที่เป็นลำดับความเร่งด่วนด้วยซ้ำไป

อย่างไรก็ตาม มุมมองมหายุทธศาสตร์ทั้งเสรีนิยมและสัจนิยม ต่างมองเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ ประการแรก คือ บทบาทของมหายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ต้องวางแบบหรือควบคุมการเมืองโลก ดังนั้นจะต้องไม่คิดว่าโลกจะเป็นแบบที่มหายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯปรับไว้ และจะต้องไม่พิจารณาการวางแผนที่จะขึ้นอยู่กับอเมริกา

ประการที่ 2 นอกจากความมั่นคงทางชีววิทยาในมุมมองที่จำกัด ซึ่งมองเกี่ยวข้องกับการโจมตีโดยรัฐอื่น ๆ หรือโดยกลุ่มก่อการร้าย ในการทบทวนวรรณกรรมของอเมริกา ยังได้รวมความมั่นคงของชาติเข้าด้วยกันกับภัยคุกคามจากมนุษย์หรือจากธรรมชาติ โดยชี้ให้เห็นว่า เป็นพื้นฐานที่จะต้องพิจารณาอยู่ในมหายุทธศาสตร์ แม้ว่าปรากฏเพิ่มขึ้นในความเป็นไปได้ตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1980 (The consequence of COVID-19 : how the United States moved from security provider to security consumer, Oxford University Press, Public Health Emergency Collection), (Reich & Dombrowski , 2020)

หากจะพิจารณาจากคำกล่าวสุนทรพจน์ของประธานาธิบดี โจ ไบเดน ในวันที่เข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีอย่างเป็นทางการ เมื่อ 20 มกราคม 2564 ก็จะพบว่ามหายุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาหลังเกิดการแพร่ระบาด Covid 19 ในภาพรวม ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก กล่าวคือ ภายนอกประเทศ

สหรัฐฯจะยังคงมีบทบาทในเวทีโลก และคอยปกป้องผลประโยชน์ของอเมริกา รวมทั้งยังยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตย และดำรงรักษาพันธมิตรดั้งเดิมไว้ ตลอดจนให้ความร่วมมือในประชาคมโลกเกี่ยวกับภาวะโลกร้อน และแก้ไขปัญหาอันเกิดจากการแพร่ระบาดของ Covid 19 ส่วนภายในประเทศปัญหาอันสืบเนื่องมาจากสมัยประธานาธิบดี โดนัลด์ ทรัมป์ ในคำกล่าวสุนทรพจน์ของประธานาธิบดี โจ ไบเดน จึงเรียกร้องให้ชนในชาติมีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ทั้งจะสร้างความยุติธรรมทางเชื้อชาติ ไม่ให้มีการเหยียดสีผิว ไม่ให้มีการเมืองสุดขั้ว และป้องกันการก่อการร้ายภายในประเทศ (Domestic Terrorism) รวมทั้งจะสร้างงาน สร้างความเท่าเทียมกันในสังคม สนับสนุนส่งเสริมดูแลสุขภาพของคนในชาติ และปกป้องรัฐธรรมนูญ (Biden, 2021)

ต่อกรณีของ Covid 19 จีนได้มีพฤติกรรมที่กล้าแสดงออกในเวทีระหว่างประเทศหรือความเต็มใจที่จะคงการทูตเชิงรุกท่ามกลางการแพร่ระบาดของ Covid 19 อาทิ การตัดสินใจผ่านกฎหมายความมั่นคงเพื่อจัดการกับความไม่สงบในฮ่องกงที่เกิดขึ้น การเพิ่มการบินลาดตระเวนเหนือหมู่เกาะไต้หวัน การเข้าไปเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งจนนำไปสู่การปะทะกันบริเวณชายแดนที่ติดกับอินเดีย การอ้างสิทธิ์พร้อมกับการฝึกทางทหารในทะเลจีนใต้ ผลของการกระทำเหล่านี้ จีนดูเหมือนจะไม่ยอมจำนนต่อภัยคุกคามภายนอกใด ๆ และความท้าทายจากประเทศอื่น ๆ ความพยายามใด ๆที่จะมาต่อรองทางการทูตกับปักกิ่งจะอยู่บนความหมายในแบบของจีนและจากตำแหน่งที่แข็งแกร่งของจีน ขณะเดียวกันจีนก็ได้ตอบโต้การกล่าวหาว่าจีนเป็นต้นเหตุของการแพร่ระบาด Covid 19 พร้อมกับการเพิ่มความช่วยเหลือให้กับประชาคมโลก หากพิจารณาถึงมหายุทธศาสตร์ของจีน ก็จะพบว่าการแพร่ระบาดของ Covid 19 ไม่ได้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงมหายุทธศาสตร์ของจีน แต่สิ่งที่ปรากฏล้วนแต่เป็นวัตถุประสงค์เร่งด่วนที่กำหนดไว้ อัตราการเติบโตอย่างช้าและหนี้สินเป็นข้อกังวลที่สำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์จีนก่อนการแพร่ระบาดของ Covid 19 ขณะที่ประเทศกำลังเสาะแสวงหาที่จะปรับปรุงศักยภาพและโครงสร้างพื้นฐานของเทคโนโลยี ปัจจัยเหล่านี้ได้เน้นย้ำขึ้นมาใหม่ท่ามกลางการแพร่ระบาดของ Covid 19 ดังนั้น Covid 19 อาจจะขยายตัวออกไป มากกว่ามหายุทธศาสตร์ของจีนจะเปลี่ยนแปลง (Campbell-Mohn & Freeman, 2020)

ทั้งนี้ BRI (Belt and Road Initiative) ของจีน จะยังคงเป็นส่วนหนึ่งของมหายุทธศาสตร์ที่ใช้เป็นเครื่องมือในรูปแบบทางเศรษฐกิจ ด้วยเหตุนี้ หลายประเทศจึงมองว่าพลังอำนาจทางเศรษฐกิจของจีนเป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างอิทธิพลทางการเมืองท่ามกลางประเทศที่ปักกิ่งเสาะแสวงหาชัยชนะที่จะเข้าไปในประเทศนั้น ๆ และในยุคหลัง Covid 19 จีนจะยังคงเสาะแสวงหาศักดิ์ศรี สถานะ อิทธิพลบนโลกใบนี้พร้อม ๆกับมีความหวาดระแวงเพิ่มขึ้น อ่อนไหว และอ่อนแอต่อกำลังภายนอกที่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับปัญหาภายในประเทศ (Tze Ern Ho, 2020)

สำหรับรัสเซีย ผลกระทบอันเกิดจาก Covid 19 ดูเหมือนจะแตกต่างออกไปจากจีน เพราะส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนมหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย การแพร่ระบาดของ Covid 19 ไม่ได้ป้องกันรัสเซียจากการที่เคย

เป็นผู้ชนะในสงครามโลกครั้งที่ 2 และการลงประชามติในการผ่านรัฐธรรมนูญที่แก้ไขให้ประธานาธิบดีปูตินครองอำนาจได้ถึงปี 2036 ตรงกันข้ามการแพร่ระบาดในครั้งนี้ เป็นอุปสรรคต่อหนทางที่ประธานาธิบดีปูตินจะเข้าไปในเครมลินด้วยเส้นทางแห่งความสำเร็จที่โรยด้วยกลีบกุหลาบ กล่าวคือ การแพร่ระบาดได้บีบบังคับให้มหายุทธศาสตร์ของปูติน ต้องหวนกลับมาดูเส้นเวลาของเป้าประสงค์ทางเศรษฐกิจที่จะให้ถึงปี 2030 (Timelines on its economic goals to 2030) ซึ่งประกอบไปด้วยการที่จะลดความยากจนลงครึ่งหนึ่งของรัสเซียในอีก 6 ปี การส่งออกที่ไม่มีทรัพยากรเป็นทวีคูณ ความก้าวหน้าในเทคโนโลยีของรัสเซียและทุนมนุษย์ รวมถึงการนำพารัสเซียให้เท่า ๆ กับเศรษฐกิจของยุโรปตะวันตก ในแบบของการเติบโตทางเศรษฐกิจและรายได้อย่างแท้จริง

ในขณะที่ IMF (International Monetary Fund) ประมาณการว่า ในเดือน มิถุนายน 2020 ที่ผ่านมา GDP ของรัสเซียจะอยู่ที่ 6.6 % ในปี 2020 แต่จะกลับมาที่ 4.1% ในปี 2021 ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้ว่า Covid 19 มีผลกระทบระยะยาวต่อเครื่องมือทางเศรษฐกิจของรัสเซีย ในอดีตนั้น รัสเซียเคยมีวิกฤติทางเศรษฐกิจและการเมืองในปี 1991 (การล่มสลายของสหภาพโซเวียต), 1998 และปี 2008 จึงเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาอย่างยิ่งว่า Covid 19 อาจทำให้รัฐบาลรัสเซียภายใต้การปกครองของประธานาธิบดีปูติน ต้องประเมินใหม่ถึงหนทางที่ดีที่สุดที่จะบรรลุเป้าประสงค์ในปี 2030 ตามที่กำหนดไว้แต่เดิม

ทั้งสหรัฐอเมริกา จีนและรัสเซีย เป็นตัวอย่างที่ได้แสดงให้เห็นหลาย ๆหนทางของการแพร่ระบาด Covid 19 ที่ส่งผลกระทบต่อรัฐต่าง ๆ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (Campbell-Mohn & Freeman, 2020)

กรณีการถอนทหารของสหรัฐอเมริกาออกจากตะวันออกกลาง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ Hamoon Khelghat-Doost (Assistant Professor of Political Science at Uskudar University, Istanbul) ได้กล่าวไว้ในบทความ Grand strategies decide fate of Middle East ว่าในทางการเมือง มหายุทธศาสตร์ เป็นศิลป์ของการวางแผน การลำดับความเร่งด่วนและระดมสรรพกำลังพลังอำนาจต่าง ๆ ทั้งการทหาร การทูต การเมืองและเศรษฐกิจ เพื่อที่จะเติมเต็มวัตถุประสงค์ระยะยาวของรัฐ สิ่งที่เกิดขึ้นในระดับสูงสุดของชาติ จึงทำให้มหายุทธศาสตร์ค่อนข้างจะเป็นการดำเนินการที่ซับซ้อน ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงบนภาคพื้น สามารถที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขมหายุทธศาสตร์ของรัฐ ด้วยเหตุนี้ นับตั้งแต่ เหตุวินาศกรรมจากการโจมตีของผู้ก่อการร้ายที่สหรัฐอเมริกา เมื่อ 11 กันยายน พ.ศ.2544 ตะวันออกกลางจึงได้กลายมาเป็นจุดความสนใจ(Focus) ของมหายุทธศาสตร์สหรัฐอเมริกา (Hamoon Khelghat-Doost, May 12, 2021) ด้วยความเชื่อที่ว่ากลุ่มผู้ก่อการร้ายอัลกออิดะฮ์นำโดย อุซามะฮ์ บิน ลาดิน ซึ่งอาศัยอยู่ในภูมิภาคตะวันออกกลาง เป็นผู้อยู่เบื้องหลังการโจมตี ทั้งนี้ อัลกออิดะห์ และบิน ลาดิน ได้

อ้างเหตุผลจูงใจในการก่อเหตุ ได้แก่ การที่สหรัฐอเมริกาสนับสนุนอิสราเอล การทหารสหรัฐฯในซาอุดิอาระเบีย และการที่สหรัฐฯ ลงโทษต่ออิรัก (September 11 attacks-Wikipedia)

Hamoon Khelghat-Doost ยังได้เพิ่มเติมว่า มหายุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาในภูมิภาคตะวันออกกลางนี้ แต่เดิมถูกกำหนดขึ้นด้วยหลัก 4 ประการ คือ 1) ปกป้องความมั่นคงทางพลังงาน 2) หาหนทางแก้ไขความขัดแย้งระหว่างอาหรับกับอิสราเอล 3) รักษาดุลอำนาจในภูมิภาค และ 4) ต่อสู้กับการก่อการร้าย อย่างไรก็ตามการเติบโตของจีนได้เป็นความเป็นจริงพื้นฐานที่บีบบังคับให้วอชิงตันต้องพิจารณาที่จะต้องวางมหายุทธศาสตร์จากจุดความสนใจที่ตะวันออกกลางไปที่ภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก การย้ายมหายุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกานี้ ก็เพื่อต้องการให้เกิดความมั่นใจในการคงความเป็นอันดับหนึ่งของสหรัฐฯในระบบโลก โดยต่อต้านจีนซึ่งเป็นภัยคุกคามทางยุทธศาสตร์ในระดับต้น ๆ

การถอนกองกำลังอเมริกันจากอิรักในปี 2011 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ Hamoon Khelghat-Doost กล่าวว่า เป็นการส่งสัญญาณแรก สำหรับการย้ายจุดความสนใจของมหายุทธศาสตร์สหรัฐฯ จะเห็นได้จากคำสั่งของประธานาธิบดีสหรัฐฯ โจ ไบเดน ว่ากำลังทหารจะเป็นศูนย์ในอัฟกานิสถานประมาณ 11 กันยายน ค.ศ.2021 ได้เป็นเครื่องบ่งชี้ใหม่ว่า ประเทศต่อไปที่กองกำลังสหรัฐฯ จะถอนออก ก็คือซาอุดิอาระเบีย แต่คำถามที่สำคัญซึ่งยังคงอยู่ในภูมิภาคนี้ ก็คือ อะไรจะเกิดขึ้นหลังจากทหารสหรัฐฯ ไปแล้ว ใครจะมาเติมเต็มสุญญากาศของพลังอำนาจนี้ในภูมิภาค (Hamoon Khelghat-Doost, May 12, 2021)

อย่างไรก็ตาม ความเห็นดังกล่าว อาจแตกต่างจากอดีตนายกรัฐมนตรีอังกฤษ Tony Blair โดยเฉพาะกรณีการถอนทหารออกจากอัฟกานิสถาน ซึ่งได้กล่าวว่า การละทิ้งอัฟกานิสถานและประชาชน (Abandonment of Afghanistan and its people) ที่ถูกตัดสินใจโดยสหรัฐฯ และพันธมิตร ในการถอนทหารออกมา ไม่ใช่เกิดจากการขับเคลื่อนโดยมหายุทธศาสตร์ แต่เป็นการเมือง (Driven not by grand strategy but by politics) ที่ต้องการยุติสงครามที่ไม่มีวันจบสิ้น (Forever wars) และอดีตนายกรัฐมนตรี Tony Blair ยังได้เตือนว่า การกระทำครั้งนี้ มีผลกระทบทางลบต่อจุดยืนของชาติตะวันตกในเวทีระหว่างประเทศ ชาติต่าง ๆ จะต้องระมัดระวัง เมื่อได้รับการมอบหมายจากชาติตะวันตก ทั้งนี้ อดีตนายกรัฐมนตรีอังกฤษผู้นี้ ยังให้ระมัดระวัง รัสเซีย จีนและอิหร่าน จะแสวงหาประโยชน์จากสถานการณ์นี้

ต่อกรณีนี้ หากพิจารณาคำกล่าวของอดีตนายกรัฐมนตรี Tony Blair ของอังกฤษ จะเห็นได้ว่ามหายุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาต่อตะวันออกกลางจะยังคงมีอยู่ เพียงแต่ลำดับความเร่งด่วนไปยังภูมิภาคอื่น อันสืบเนื่องมาจากพลังอำนาจทางการเมืองที่ทำให้ต้องปรับเปลี่ยนมหายุทธศาสตร์ในภูมิภาคนี้ ซึ่งเป็นเรื่องท้าทายของสหรัฐฯ ว่าจะดำเนินมหายุทธศาสตร์ในตะวันออกกลางอย่างไร ขณะที่จีนยังดำเนินมหายุทธศาสตร์ในภูมิภาคนี้ ด้วย One Belt One Road และรัสเซีย ก็ยังดำรงอิทธิพลอยู่ในภูมิภาคตะวันออกกลางเช่นกัน โดยเฉพาะในซีเรีย (Choi, 2021)

ผลประโยชน์ของอิหร่านและมหายุทธศาสตร์ของอิหร่าน

สำหรับผลประโยชน์ของอิหร่าน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ Hamoon Khelghat-Doost ให้ความเห็นว่า การถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากอิรัก เป็นการมอบอิรักให้กับอิหร่านในทางปฏิบัติ ด้วยเตหะราน ได้จัดการที่จะยึดอำนาจในระดับสูงสุดทางการมืองของอิรัก และได้พัฒนาพร้อมกับติดอาวุธให้กับกองกำลังทหารที่เป็นตัวแทนในประเทศอิรัก ขณะที่สหรัฐฯลดกำลังในตะวันออกกลาง อิหร่านได้ปรับมหายุทธศาสตร์ที่จะเติมเต็มช่องว่างของอำนาจ และพยายามที่จะสร้างความสำเร็จอีกครั้งในอิรัก กล่าวอีกนัยหนึ่ง มหายุทธศาสตร์ของอิหร่านซึ่งขึ้นอยู่กับการถอนกำลังของสหรัฐฯ มีเป้าหมายปลายทางก็เพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้กับจันทร์เสี้ยวชีอะห์ (Shiite crescent) ซึ่งเป็นการแผ่ขยายอำนาจดังสมัยอาณาจักรเปอร์เซีย ครอบคลุมถึงเลบานอน ซีเรีย อิรัก และเยเมน ด้วยการสนับสนุนกองกำลังตัวแทนกึ่งทหาร (Para-military proxy forces) และผนวกอัฟกานิสถานเข้าด้วยกัน (Hamoon Khelghat-Doost, May 12, 2021)

ผลกระทบต่อซาอุดิอาระเบียและมหายุทธศาสตร์ของซาอุดิอาระเบีย

การย้ายมหายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ไปที่อินโด-แปซิฟิก จะส่งผลกระทบต่อซาอุดิอาระเบียมากที่สุดในบรรดาชาติที่มีอำนาจในภูมิภาคนี้ ราชอาณาจักรซาอุดิอาระเบีย เป็นชาติที่มีจำนวนกำลังทหารสหรัฐฯ ขนาดใหญ่ประจำการอยู่ในภูมิภาคนี้ ซึ่งเป็นส่วนสนับสนุนที่สำคัญ ให้กับรียาดในการรักษาดุลอำนาจกับเตหะราน

การเปลี่ยนแปลงทางการบริหารในวอชิงตัน และการย้ายมหายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในภูมิภาค ได้ผลักดันให้ซาอุดิอาระเบียต้องปรับเปลี่ยนมหายุทธศาสตร์ในภูมิภาคของตนเอง คณะผู้แทนระดับสูงของซาอุดิอาระเบียด้านการข่าว ได้เยือนซีเรีย เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2564 ที่ผ่านมา และมีการหารือถึงความสัมพันธ์ในอนาคตระหว่างประเทศทั้งสอง

ในขณะเดียวกัน ก็มีการเปิดช่องทางสายตรง ระหว่างรียาดกับเตหะราน ที่จะลดความตึงเครียดระหว่างคู่แข่งขันทั้งสอง ซาอุดิอาระเบียยังได้ส่งบรรยากาศเชิงบวก ไปยังกาตาร์และตุรกี เป็นการส่งสัญญาณยินดีที่จะร่วมมือกับทั้งสองประเทศ ดังกล่าว

ดังนั้น มหายุทธศาสตร์ของซาอุดิอาระเบียเมื่อสหรัฐฯไม่อยู่ ก็คือการปรับเปลี่ยนที่จะดำรงรักษาอิทธิพลของราชอาณาจักรในภูมิภาค และคงดุลยภาพแห่งอำนาจกับอิหร่านด้วยการร่วมมือกับชาติอื่น ๆ ในภูมิภาค โดยเฉพาะตุรกี

จุดยืนของตุรกีและมหายุทธศาสตร์ของตุรกี

อังการาได้ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ด้วยการปรับเปลี่ยนมหายุทธศาสตร์ไปที่การทูตเชิงรุกได้อย่างทันท่วงที การถอนทหารของสหรัฐฯออกจากภูมิภาคทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อตุรกี ที่จะสร้างความแข็งแกร่งให้กับอิทธิพลของตนเองในภูมิภาคตะวันออกกลาง

แม้ว่าจะเป็นความยาก แต่ตุรกีก็มีไพ่หลายใบอยู่ในมือที่จะเล่นบทบาทซึ่งมีอิทธิพลในการจัดระเบียบในอนาคตของภูมิภาค ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯกับตุรกี มีปัญหาเมื่อไม่นานมานี้ (2021) อย่างไรก็ตามอังการายังคงเป็นพันธมิตรที่สำคัญของนาโต้ และเป็นพันธมิตรที่สำคัญในภูมิภาค รวมทั้งเป็นชาติในภูมิภาคที่เชื่อถือได้มากที่สุดสำหรับวอชิงตัน

อนึ่ง ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างตุรกีกับสหรัฐฯเพื่อหาหนทางแก้ไขภายหลังการถอนทหารของสหรัฐฯ ออกจากอัฟกานิสถาน เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความสำคัญของตุรกีในนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา

บทบาทของตุรกีในการสร้างเสถียรภาพของภูมิภาคตะวันออกกลางไม่สามารถที่จะปฏิเสธได้ ขณะเดียวกัน ความผูกพันทางประวัติศาสตร์ระหว่างอังการากับสหภาพยุโรป ได้ทำให้ตุรกีเป็นพลังอำนาจในภูมิภาคที่แตกต่างจากชาติอื่นในตะวันออกกลาง ความจริงแล้วในทางปฏิบัติ ตุรกีมีความสัมพันธ์กับรัสเซียและจีน ซึ่งได้ทำให้ประเทศนี้ เป็นพลังอำนาจในภูมิภาคเชิงสร้างสรรค์ที่ประชาคมระหว่างประเทศต้องตระหนัก ทั้งนี้ ขณะที่ตุรกีมีความสำคัญในเวทีระหว่างประเทศ อังการาก็ได้เสาะแสวงหาที่จะปรับปรุงความสัมพันธ์กับซาอุดิอาระเบียและอียิปต์เช่นกัน

ประธานาธิบดีตุรกี Recep Tayyip Erdogan และกษัตริย์ Salmanbin Abdulaziz แห่งซาอุดิอาระเบีย ได้หารือกัน เมื่อต้นเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2564 ซึ่งถือว่าเป็นการพูดคุยทางโทรศัพท์ครั้งที่ 2 ระหว่างผู้นำทั้งสอง ภายในเวลาไม่ถึง 1 เดือน นอกจากความผูกพันทางเศรษฐกิจแบบปกติ ตุรกียินดีที่จะสนับสนุนความต้องการทางทหารที่สำคัญ ที่เรียกว่าอากาศยานรบแบบไร้คนขับ (Unmanned combat aerial vehicles : UCAVs) ให้กับซาอุดิอาระเบีย ซึ่ง UCAVs จะมีบทบาทสำคัญในการปกป้องโครงสร้างพื้นฐานทางพลังงานของซาอุดิอาระเบีย รวมทั้งต่อต้านอิหร่านและกลุ่มฮูตี (Houthis) ในเยเมน

ขณะเดียวกัน อีกหน้าหนึ่งของความสัมพันธ์ระหว่างตุรกีกับอียิปต์ การฟื้นฟูความสัมพันธ์กับไคโรได้รับไฟเขียวจากประธานาธิบดี Erdogan และอังการาก็หวังที่จะเล่นบทบาททางประวัติศาสตร์ในฐานะคนกลางในภูมิภาค โดยเสนอที่จะเป็นคนกลางระหว่างอียิปต์กับเอธิโอเปียและซาอุดิอาระเบีย ความตั้งใจนี้ได้สร้างความแข็งแกร่งให้กับจุดยืนของตุรกีในลิเบีย อัฟริกาเหนือ และโลกอาหรับ ดังนั้น มหายุทธศาสตร์ของตุรกีในการจัดระเบียบใหม่ในตะวันออกกลาง จะอยู่บนพื้นฐานของการใช้ประโยชน์จากความผูกพันทางประวัติศาสตร์กับมหาอำนาจภายนอก ขณะเดียวกัน ก็สร้างความแข็งแกร่งให้กับอิทธิพลของตนเองและผูกสัมพันธ์กับชาติอื่น ๆ ในภูมิภาคที่สำคัญในบริบทที่แตกต่างกัน รวมทั้งการทหารและเศรษฐกิจ

ขณะที่สหรัฐฯ ค่อย ๆ ย้ายจุดความสนใจของมหายุทธศาสตร์ไปที่ภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก ดังนั้น เกมของมหายุทธศาสตร์ในภูมิภาคระหว่างอิหร่าน ซาอุดิอาระเบีย และตุรกี จะเป็นโชคชะตาของตะวันออกกลางในปีที่กำลังมาถึงนี้ (2022) (Khelghat-Doost, 2021)

กรณีสถานการณ์ในทะเลจีนใต้

มหายุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาต่อทะเลจีนใต้ ในมุมมองของ Marvin Ott (2019, May 14) เห็นว่า ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา นักวางแผนทางทหารของสหรัฐฯ ได้เปลี่ยนจุดสนใจจากการต่อต้านการก่อการร้าย และความขัดแย้งที่มีความรุนแรงระดับต่ำไปถึงภัยคุกคามระดับสูง โดยมองว่าสถานการณ์เดียวที่เป็นไปได้มากที่สุดสำหรับการต่อสู้ทางทหารครั้งสำคัญกับฝ่ายตรงข้ามที่เป็นมหาอำนาจ ก็คือ การต่อต้านจีนที่มีศูนย์กลางอยู่ที่ทะเลจีนใต้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของชาติที่สำคัญของสหรัฐฯ รวมถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและความมั่นคง

ลำดับเหตุการณ์สำคัญอันเกี่ยวเนื่องกับทะเลจีนใต้

การเข้ามาของสหรัฐอเมริกาในภูมิภาคนี้ หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐฯ อยู่ในฐานะประเทศมหาอำนาจในเอเชียตะวันออกและดินแดนที่เป็นเกาะห่างไกลในแปซิฟิกใต้ซึ่งแต่เดิมถูกยึดครองโดยญี่ปุ่น ทั้งยังคงทหารสหรัฐฯ ไว้เป็นจำนวนมากในญี่ปุ่น ตลอดจนสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเกาหลีใต้และฟิลิปปินส์ ซึ่งเคยเป็นอาณานิคมมาก่อน สงครามเกาหลีระหว่างปี ค.ศ.1950-1953 ก่อให้เกิดการคงอยู่ของทหารสหรัฐฯ ในเกาหลีใต้ หากพิจารณาการเข้ามาของสหรัฐฯในภูมิภาคนี้ ก็มาจากลัทธิเหมาของจีน โดยครั้งแรกผ่านสงครามเกาหลี ต่อมาก็ผ่านการก่อความไม่สงบจากลัทธิคอมมิวนิสต์ทั่วเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ถึงแม้ว่าสงครามเวียดนามได้สิ้นสุดลง (1963-75) โดยท้ายที่สุดสหรัฐฯ ไม่ประสบความสำเร็จในสงครามเวียดนามก็ตาม แต่สหรัฐฯ ก็ยังอยู่ในจุดยุทธศาสตร์ที่ได้เปรียบในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีพันธมิตรที่เหนียวแน่นกับไทยและฟิลิปปินส์ และความสัมพันธ์ฉันมิตรกับสิงคโปร์ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย ในช่วงปลายทศวรรษ 1970 การก่อความไม่สงบจากลัทธิคอมมิวนิสต์นอกอินโดจีนได้ถูกปราบปรามอย่างมีประสิทธิภาพ ต่อมาในช่วงกลางทศวรรษ 1990 ความสัมพันธ์กับเวียดนามก็เริ่มดีขึ้นอย่างรวดเร็ว กองเรือที่ 7 ของสหรัฐฯ สามารถลาดตระเวนทางทะเลในภูมิภาคนี้ รวมถึงทะเลจีนใต้โดยไม่มีความเสี่ยงใด ๆ และยังสามารถเข้าถึงท่าเรือต่างๆ ได้ทั่วทั้งภูมิภาค

การสิ้นสุดของสงครามเย็นพบว่าเอเชียตะวันออกและแปซิฟิกตะวันตกสงบลง ประเทศต่างๆ ทั่วทั้งภูมิภาคให้ความสำคัญกับการเติบโตทางเศรษฐกิจและความทันสมัย การรับรองความปลอดภัยที่ได้รับจากการมีอยู่ของกองทัพสหรัฐฯ ประกอบกับการถือกำเนิดของสถาบันระดับภูมิภาค โดยเฉพาะอาเซียนและธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย ได้หล่อเลี้ยงการเติบโตดังกล่าว ยุคหลังเหมา ประเทศจีน ซึ่งถือกำเนิดขึ้นโดยเติ้ง เสี่ยวผิง ในฐานะผู้นำสูงสุด ได้กลายเป็นการปรากฏตัวเชิงสร้างสรรค์ครั้งสำคัญที่มุ่งมั่นต่อการพัฒนา

ทางเศรษฐกิจซึ่งขับเคลื่อนด้วยการเปิดประเทศจีนสู่ภูมิภาคและทั่วโลก ภูมิทัศน์ทางยุทธศาสตร์ของแปซิฟิกตะวันตกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในต้นทศวรรษ 1990 นั้น ดูเหมือนจะมีความสงบเรียบร้อย และเป็นไปในทางสร้างสรรค์

อย่างไรก็ตาม สัญญาณเตือนเกิดขึ้นในทะลจีนใต้ กล่าวคือ ในปี 1974 เรือปืนของจีนโจมตีจุดตรวจการณ์หน้าของเวียดนามใต้ในหมู่เกาะพาราเซล ซึ่งเป็นหมู่เกาะที่มีแนวปะการัง และเกาะเล็กเกาะน้อยในบริเวณดังกล่าว นับว่าเป็นเหตุการณ์ที่แทบไม่มีใครสนใจในขณะนั้น อาจเป็นเพราะว่าอยู่ในระหว่างห้วงเวลาที่สงครามเวียดนามกำลังจะสิ้นสุดลงในปี ค.ศ.1975 ต่อมาในปี ค.ศ.1995 ฟิลิปปินส์ตรวจพบว่าจีนได้เข้ายึดครองและมีการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างทางทหารที่หมู่เกาะปะการัง Mischief Reef ภายใน EEZ ของฟิลิปปินส์และภายในอาณาเขตทางทะเลที่อ้างสิทธิ์โดยมะนิลา การกระทำครั้งนี้ได้เพิ่มบริบทเชิงยุทธศาสตร์เนื่องจากจีนได้เผยแพร่แผนที่อย่างเป็นทางการมาเป็นเวลานานซึ่งแสดงขอบเขตที่ล้อมรอบทะเลจีนใต้เกือบทั้งหมด ด้วยแนว "เส้นประ 9 เส้น"

แนวความคิดเส้นประ 9 เส้น นั้นไม่ค่อยได้รับความเชื่อถือหรือได้รับความสนใจจากสหรัฐอเมริกาหรือในเอเชีย ในช่วง 5 ทศวรรษแรกของประวัติศาสตร์จีน แต่เป็นการบ่งชี้อย่างเป็นทางการของปักกิ่งว่าอาณาเขตอธิปไตยของจีนย่อมรวมถึงทะเลจีนใต้ด้วย ต่อมาในปี ค.ศ.2010 รัฐมนตรีต่างประเทศฮิลลารี ไดแอน ร็อดแดม คลินตัน (Hillary Diane Rodham Clinton) กล่าวถึงสถานะของทะเลจีนใต้และเส้นทางเดินทะเลในที่ประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum - ARF) ณ กรุงฮานอย โดยมีรัฐมนตรีต่างประเทศที่เข้าร่วมประชุมทั้ง 26 ประเทศมาจากภูมิภาคต่าง ๆ Clinton ยืนยันเพียงว่าทะเลจีนใต้อยู่ภายใต้การอ้างสิทธิ์ในอาณาเขตหลายครั้ง และควรมีการจัดตั้งกลไกข้ามชาติเพื่อค้นหาวิธีแก้ปัญหาทางการทูตอย่างสันติ นอกจากนี้ Clinton ยังตั้งข้อสังเกตว่าเส้นทางเดินทะเลที่ผ่านทะเลจีนใต้เป็นน่านน้ำสากลที่ไม่อยู่ภายใต้การเรียกร้องอธิปไตยจากชาติใด ๆ ปรากฏว่าเกิดปฏิกิริยาจากรัฐมนตรีต่างประเทศของจีน ไม่นานหลังจากการประชุม โดยโฆษกกระทรวงกลาโหมของจีนยืนยันอย่างเป็นทางการว่าเป็นอำนาจอธิปไตยที่โต้แย้งไม่ได้ (Indisputable sovereignty) ของจีนเหนือทะเลจีนใต้ และในปัจจุบัน ประธานาธิบดีสี จิ้นผิง ก็กล่าวถึงการครอบครองทะเลจีนใต้ของจีนบ่อยครั้งโดยอ้างอิงตั้งแต่สมัยโบราณ แต่ในสายตานานาชาตินับว่าเป็นการอ้างอิงที่ขาดความถูกต้องทางประวัติศาสตร์หรือทางกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม ความวุ่นวายทางการทูตที่เกิดขึ้นในที่ประชุม ARF ก็มิได้ทำให้สหรัฐฯ ให้ความสนใจด้วยขณะนั้น สหรัฐฯ ยังคงให้ความสนใจกับการปฏิบัติการทางทหารอย่างต่อเนื่องทั้งในอัฟกานิสถานและอิรัก รวมถึงการรณรงค์ต่อต้านการก่อการร้ายทั่วโลกกับอุซามะห์ บิน ลาเดน จึงทำให้มีเพียงไม่กี่คนในวอชิงตันที่มองว่าทะเลจีนใต้เป็นลำดับความสำคัญทางยุทธศาสตร์ที่มีส่วนร่วมกับผลประโยชน์ของชาติที่สำคัญของสหรัฐฯ (Ott, 2019)

ผลประโยชน์ของสหรัฐฯ

Marvin Ott (2019, May 14) มองว่า ผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ในทะเลจีนใต้แบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ 1) ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับเส้นทางเดินทะเล 2) ความสัมพันธ์ด้านการป้องกันกับพันธมิตรและพันธมิตรด้านความมั่นคงอื่น ๆ และ 3) นัยสำหรับความสมดุลของอำนาจและอิทธิพลทั่วโลก ผลประโยชน์ของสหรัฐฯในแต่ละประเภทดังกล่าว หากความพยายามของจีนประสบความสำเร็จในการควบคุมทะเลจีนใต้ ย่อมส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของสหรัฐฯ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

เส้นทางเดินทะเลที่ผ่านทะเลจีนใต้เป็นเส้นทางน้ำทางทะเลที่หนาแน่น และมีความสำคัญที่สุดในโลก ในปี พ.ศ. 2559 1 ใน 3 ของการขนส่งทางเรือทั่วโลก มีการขนส่งคิดเป็นมูลค่าประมาณ 3.4 ล้านล้านดอลลาร์ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 40 ของการค้าทั้งหมดที่เป็นของจีนและร้อยละ 90 ของการนำเข้าปิโตรเลียมโดยจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ – และเกือบร้อยละ 6 ของการค้าทั้งหมดเป็นของสหรัฐฯผ่านเส้นทางนี้ในขณะเดียวกัน ทะเลจีนใต้ถือเป็นช่องทางสำคัญทางการทหาร เนื่องจากกองเรือที่ 7 ของสหรัฐฯ ใช้เส้นทางนี้แล่นผ่านอย่างสม่ำเสมอระหว่างมหาสมุทรแปซิฟิกและมหาสมุทรอินเดีย รวมถึงอ่าวเบงกอลด้วย

2) การป้องกันร่วม

สหรัฐฯมีพันธมิตรด้านการป้องกัน/ความมั่นคงอย่างเป็นทางการกับ 5 ประเทศในเอเชีย ได้แก่ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ฟิลิปปินส์ ไทย และออสเตรเลีย นอกจากนี้ สหรัฐฯ ยังได้ยืนยันความรับผิดชอบบางประการในการป้องกันไต้หวัน และมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับสิงคโปร์และนิวซีแลนด์ นอกจากนี้ ยังมีข้อตกลงความร่วมมือด้านความมั่นคงอย่างเป็นทางการกับเวียดนาม อินโดนีเซีย และมาเลเซียอีกด้วย สำหรับการฝึกคอบร้าโกลด์ซึ่งเจ้าภาพเป็นไทยและนำโดยสหรัฐอเมริกา เป็นการซ้อมรบพหุภาคีประจำปีที่ใหญ่ที่สุดในเอเชีย กล่าวอีกนัยหนึ่ง สหรัฐฯ ได้สร้างและรักษาเครือข่ายที่หนาแน่นรวมถึงพันธกรณีด้านความมั่นคงปลอดภัยทั่วเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผ่านกองเรือที่ 7 ของสหรัฐฯ ซึ่งประจำการอยู่ในภูมิภาคนี้และใช้เส้นทางในทะเลจีนใต้อยู่เป็นประจำ

3) สมดุลของอำนาจ

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐฯยังคงความเป็นผู้นำของโลก และดำรงรักษาผลประโยชน์ของชาติซึ่งรวมถึงทะเลจีนใต้ อย่างไรก็ตาม Marvin Ott (2019, May 14) มองว่า หากจีนประสบความสำเร็จในการแทนที่อำนาจของสหรัฐในแปซิฟิกตะวันตกและสามารถขยายอาณาเขตลงสู่ทะเลจีนใต้ได้อย่างถาวร ภูมิรัฐศาสตร์ทั่วโลกจะเข้าสู่ยุคใหม่ที่ต่างไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง เอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะตกอยู่ภายใต้อิทธิพลและเป็นไปตามเจตจำนงของจีนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ออสเตรเลียเองก็จะถูกโดดเดี่ยวด้วยอนาคตที่ไม่แน่นอน ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้จะเผชิญกับความเป็นจริงที่น่ากลัวเมื่อจีนเข้าควบคุมเส้นทางทะเลของทั้งสอง

ประเทศ ความน่าเชื่อถือในการสนับสนุนด้านความมั่นคงปลอดภัยจากสหรัฐฯ สำหรับพันธมิตรจะถูกทำลายลง อินเดียจะสูญเสียเสรีภาพในการเข้าถึงทะเลจีนใต้ในปัจจุบันและส่วนใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเข้าถึงเอเชียของยุโรปจะต้องผ่านปักกิ่ง ทั้งหมดนี้จะเกิดขึ้นในภูมิภาคที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของโลก ยุคของความเป็นผู้นำโลก ของสหรัฐฯจะสิ้นสุดลง เมื่อมีชาติมหาอำนาจอื่นได้เข้ามาแทนที่ (Ott, 2019)

ดังกล่าวแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่า ในมุมมองของสหรัฐฯ จำเป็นต้องดำเนินมหายุทธศาสตร์ต่อทะเลจีนใต้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ทะเลจีนใต้จะเป็นเวทีแข่งขันระหว่างมหาอำนาจโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกากับจีนในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ด้วยผลประโยชน์ของมหาอำนาจทั้งสอง ในอาณาเขตทางทะเลแห่งนี้ และสมดุลแห่งอำนาจที่ต่างฝ่ายต่างดำเนินการเพื่อที่จะดำรงรักษาอำนาจในภูมิภาคแห่งนี้

ก่อนที่จะกล่าวถึงมหายุทธศาสตร์ของจีนต่อทะเลจีนใต้ ผู้เขียนพบว่า ในหนังสือ Great Powers, Grand Strategies: The New Game in the South China Sea ของ Anders Corr (2020) ได้อรรถาธิบายไว้อย่างน่าสนใจว่า จีนถูกกล่าวหาว่าไม่เคารพกฎหมายระหว่างประเทศด้วยการเข้าไปยึดเกาะอย่างผิดกฎหมายในทะเลจีนใต้ โดยจีนได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่นี้ ขณะที่เพื่อนบ้านได้รับผลกระทบโดยตรง จีนได้กระทำการโดยอ้างประวัติศาสตร์ซึ่งทั้งเพื่อนบ้านและประชาคมระหว่างประเทศต่างไม่ยอมรับปฏิกริยาระหว่างประเทศต่อการกระทำของจีนในทะเลจีนใต้มีหลากหลายยุทธศาสตร์ แม้มหาอำนาจของโลกจะไม่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการขยายตัวของจีน แต่ก็ได้เข้าไปเกี่ยวข้องในความขัดแย้งนี้ด้วย

บทแรกของหนังสือได้อธิบายเหตุผลทำไมจีนจึงแผ่ขยายอาณาเขตในทะเลจีนใต้ และความคิดนี้ได้เปลี่ยนแปลงจากการอ้างที่เป็นนามธรรมโดยทำให้เป็นสิ่งปลูกสร้างถาวร ในความเห็นของ Bill Hayton เกาะเทียมเหล่านี้ เป็นดินแดนให้กับจีน ความเร่งด่วนก็คือการทำให้เกิดอธิปไตยเหนือดินแดนและสิทธิทางทะเล จีนมีความกังวลลึก ๆ เกี่ยวกับการคงอยู่ของญี่ปุ่นและสหรัฐฯในดินแดนนี้ ดังนั้นจีนจึงอ้างอธิปไตยเหนือหมู่เกาะในทะเลจีนใต้และใช้อรรถาธิบายทางประวัติศาสตร์ ในการโต้แย้งว่ามีความชอบธรรม เพื่อที่จะดำรงรักษาอำนาจในภูมิภาคนี้

ในบทที่ 2 อธิบายถึงพัฒนาการของมหายุทธศาสตร์ของจีนต่อทะเลจีนใต้ ยุทธศาสตร์ของจีนกำลังเปลี่ยนเป็นความสัมพันธ์กับการพัฒนาทางการทหาร การเมือง และเศรษฐกิจ การเติบโตของพลังอำนาจของจีนในภูมิภาคนี้ ได้เปลี่ยนสถานะของจีน อันสืบเนื่องมาจากทะเลจีนใต้ จากเดิมมองว่าเป็นดินแดนที่สูญหาย (Lost territory) ไปสู่ผลประโยชน์ที่สำคัญของรัฐในปี 2010 (The state’s core interest in 2010)

ในบทที่ 3 เกี่ยวกับการณรงค์อธิปไตยทางทะเลของจีน ในปี 2004 วาทกรรมของประธานาธิบดีจีนได้เปิดเผยนโยบายต่างประเทศใหม่ของจีน อยู่บนพื้นฐานที่จะขจัดความอัปยศของจีน อันเนื่องมาจากการครอบครองของต่างชาติในประวัติศาสตร์ จีนดำเนินการด้วยการสร้างความแข็งแกร่งให้กับอธิปไตย

ทางทะเล นับว่าเป็นความพยายามที่ไม่ใช่ทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องเท่านั้น แต่รวมถึงทางยุทธศาสตร์และทางการทหารด้วย

สำหรับรัสเซียเป็นประเทศที่ไม่พลังมีอำนาจในภูมิภาคนี้ สมาชิกอาเซียนไม่ได้คิดว่ารัสเซียจะสร้างสมดุลอำนาจได้ในเอเชียและแข่งขันกับจีน รัสเซียยังขาดเครื่องมือที่แข็งแรงที่จะบรรลุเป้าหมายในการสร้างความมั่นคงในเอเชีย (Corr, 2020, p 89-93)

การนำเนื้อหาบางบทโดยย่อในหนังสือ Great Powers, Grand Strategies: The New Game in the South China Sea ของ Anders Corr มาพิจารณาในที่นี้ ก็เพื่อที่จะชี้ให้เห็นมุมมองของโลกต่อยุทธศาสตร์ของจีนในทะเลจีนใต้ ซึ่งเป็นมุมมองแบบตะวันตก โดยเฉพาะภาพลักษณ์ของจีนกับตะวันตก อันได้แก่ สหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป ซึ่งจะทำให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจมหายุทธศาสตร์ของจีนต่อทะเลจีนใต้ที่จะกล่าวต่อไป

มหายุทธศาสตร์ของจีนต่อทะเลจีนใต้นั้น ส่วนหนึ่งคงปฏิเสธไม่ได้ว่ามาจากผลประโยชน์ทางภูมิรัฐศาสตร์ อันได้แก่ การค้า ทรัพยากรธรรมชาติ และห่วงโซ่อุปทาน จีนจึงมีความพยายามที่จะควบคุมทะเลจีนใต้เพื่อผลประโยชน์ทางภูมิรัฐศาสตร์ดังกล่าว โดยใช้การอ้างสิทธิ์จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และการสร้างสิ่งปลูกสร้างถาวรในทะเลจีนใต้

ในแง่ของทรัพยากรธรรมชาติ ทะเลจีนใต้มีน้ำมัน 11 พันล้านบาร์เรล ก๊าซธรรมชาติเหลว (LNG) คิดเป็น 40% ของโลก และเมื่อพูดถึงการค้า 30 เปอร์เซ็นต์ของการค้าทางเรือของโลกผ่านทะเลจีนใต้นี้ ซึ่งมีมูลค่าการค้าประมาณ 3-5 ล้านล้านดอลลาร์

ภูมิภาคนี้ได้ให้บริการตลาดที่มีประชากรถึง 2.2 พันล้านคน ประกอบด้วยจีน 1.5 พันล้านคน และประมาณ 650 ล้านคนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) เรียกว่าเป็นหนึ่งในสี่ของประชากรทั้งโลกเพียงแค่ภูมิภาคเดียว (Giridharadas, 2021, July 1)

การดำเนินการด้านการทหารของจีนในทะเลจีนใต้

Fiery Cross Reef มีขนาดหนึ่งตารางไมล์และเป็นที่ตั้งของฐานทัพทหารที่มีลานบิน 10,000 ฟุต พร้อมระบบป้องกันขีปนาวุธ ระบบเรดาร์ และกำลังทหารประมาณ 200 นาย ดังนั้น จีนจึงไม่เพียงแต่ปักธงและตั้งหอสังเกตการณ์ไว้ที่นั่น ภาพถ่ายจากดาวเทียมแสดงให้เห็นว่า Fiery Cross Reef ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2559 แต่ที่แปลกก็คือ Fiery Cross Reef เป็นเพียงหินและกรวดเมื่อ 2 ปีก่อนนั้น ฐานทัพนี้ไม่มีในปี 2557 และยังคงมีฐานทัพทหารอีก 5 แห่งในทะเลจีนใต้ ได้แก่ แนวปะการัง Cuarteron, Mischief Reef, Subi Reef, Gaven Reef และ Hughes Reef

ในปี พ.ศ.2557 ภาพถ่ายจากดาวเทียมแสดงให้เห็นว่าเรือของกองทัพเรือจีนกำลังรวบรวมหินและกรวด และรวมหมู่เกาะต่างๆ ในทะเลจีนใต้ เพื่อสร้างเกาะต่างๆ จากนี้ไป จีนจะมีท่าเรือ ฐานทัพเรือ และเกาะต่างๆ อย่างไรก็ตาม จีนกล่าวว่าจุดตรวจการณ์ของตนเหล่านี้ไม่ใช่เพื่อการทหาร แต่เพื่อวัตถุประสงค์อย่างอื่น (Giridharadas, 2021, July 1)

มหายุทธศาสตร์ของจีนต่อทะเลจีนใต้

มหายุทธศาสตร์ของจีน ก็คือการมีจุดได้เปรียบและสิ่งอำนวยความสะดวกที่สำคัญทั้งในมหาสมุทรแปซิฟิกและมหาสมุทรอินเดีย และทะเลจีนใต้ซึ่งเป็นจุดเชื่อมต่อที่สำคัญระหว่างมหาสมุทรทั้งสอง ปัจจุบัน 5 ประเทศในภูมิภาคอาเซียนอ้างสิทธิ์ในทะเลจีนใต้ ได้แก่ มาเลเซีย อินโดนีเซีย เวียดนาม ฟิลิปปินส์ และบรูไน รวมถึงไต้หวันก็มีการอ้างสิทธิ์เช่นกัน

ตามที่กล่าวไว้อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายแห่งท้องทะเล (UNCLOS) ซึ่งเกิดขึ้นครั้งแรกในปี 1973 (แทนที่ Freedom of the Seas) ได้ลงนามโดยกว่า 150 ประเทศ รวมทั้งจีนด้วย ระบุอย่างชัดเจนว่าน่านน้ำของประเทศหนึ่งอยู่ห่างจากชายฝั่งไม่เกิน 12 ไมล์ทะเล แต่ที่น่าสนใจ ก็คือความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในทะเลจีนใต้ กล่าวคือ ประเทศต่างๆ มีเขตเศรษฐกิจจำเพาะ (EEZ) ซึ่งอยู่ห่างจากชายฝั่งถึง 200 ไมล์ทะเล ซึ่งรวมถึงเส้นทางเดินเรือเสรี การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมด รวมทั้งพลังงาน การประมง และเส้นทางการค้า พื้นที่ใดๆ ที่อยู่นอก EEZ ถือเป็นเขตน่านน้ำสากล

ขณะที่จีนกำลังก้าวขึ้นมาในเวทีโลก การคงอยู่ของจีนในทะเลจีนใต้ก็เช่นเดียวกัน แม้ว่าจีนจะเป็นผู้ลงนามใน UNCLOS แต่จีนก็ยังใช้ประเด็นทางประวัติศาสตร์จาก Nine-dash line ในการอ้างกรรมสิทธิ์ในทะเลจีนใต้

ตาม Kaplan "ต้นกำเนิดของเส้นประ 9 เส้น สามารถสืบย้อนไปถึงแผนที่อย่างเป็นทางการที่ทำโดยรัฐบาลชาตินิยมก๊กมินตั๋ง (หรือที่เรียกว่าพรรคชาตินิยมจีน) ก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 " แต่รายงานบางฉบับชี้ให้เห็นว่าจีนได้อ้างอิงแผนที่สำรวจทางทะเลของศตวรรษที่ 15 ถึงกับขอให้นักทำแผนที่ในปี 1929 แบ่งเขตอาณาเขตตามแนวเส้นประ 9 เส้น (Giridharadas, 2021, July 1)

ด้วยเส้นประ 9 เส้นนี้ จะทำให้จีนสามารถอ้างสิทธิ์อาณาเขตได้ถึง 1,800 กม. (หรือ 1,100 ไมล์) ซึ่งคิดเป็น 90% ของน่านน้ำ คำกล่าวอ้างของจีนปรากฏขึ้นสำหรับเกาะเหล่านี้ ระหว่างปี 1907 ถึง 1947 แม้ว่าความปั่นป่วนภายในของจีนจะทำให้เห็นฝ่ายชาตินิยมและคอมมิวนิสต์ต่อสู้กันเพื่ออำนาจสูงสุด โลกเองก็ถูกเผาไหม้ด้วยสงครามโลกทั้ง 2 ครั้ง และจักรวรรดิญี่ปุ่นก็อ้างสิทธิ์ของตนในภูมิภาคนี้อย่างไร้ความปราณี นอกเหนือจากความถูกต้องแล้ว ในมุมมองของปักกิ่ง ในบางแง่ ก็มีความสอดคล้องกันเสมอกับการอ้างสิทธิ์ของจีน ซึ่งเกิดขึ้นก่อนการก่อตั้งสหประชาชาติ และก่อน UNCLOS (Giridharadas, 2021, July 1)

ตั้งแต่ช่วงเปลี่ยนศตวรรษที่ 20 ยังมีการดำรงอยู่ของอาณานิคมอยู่เสมอ ได้แก่ สหราชอาณาจักรในคาบสมุทรมลายู (มาเลเซียและสิงคโปร์) ดัตช์ในอินโดนีเซีย ฝรั่งเศสในอินโดจีน (เวียดนาม) และญี่ปุ่นระหว่างการยึดครองในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 คำถามนี้กลายเป็นคำถามสะเทือนใจสำหรับปักกิ่ง ที่ซึ่งจีนต้องการยืนหยัดในโลกและทวงคืนความรุ่งเรืองทางอารยธรรม รักษาดินแดนที่เปราะบางและพรมแดนทางทะเล และยืนยันอธิปไตยของตนในทะเลจีนใต้ แต่ความปั่นป่วนเพิ่มขึ้นอีกในช่วงระหว่างทศวรรษ 1960-70 เมื่อมีการค้นพบน้ำมัน ซึ่งเป็นสิ่งจูงใจให้กับภูมิภาคนี้

คำกล่าวอ้างของจีนไม่ใช่เฉพาะแค่การอ้างสิทธิ์ในแหล่งน้ำทั้งหมด แต่ยังรวมถึงเกาะต่างๆ ก้นทะเล ทรัพยากร และน่านฟ้าที่อยู่เหนือทะเลจีนใต้ด้วย และในปี 2013 ปักกิ่งได้เพิ่มเส้นที่ 10 ซึ่งรวมไต้หวันด้วย (Giridharadas, 2021, July 1)

การดำเนินการของจีนเพื่อให้บรรลุมหายุทธศาสตร์ต่อทะเลจีนใต้

หมู่เกาะสแปรตลีย์กระจุกตัวอยู่ใจกลางทะเลจีนใต้ และจีนต้องการอ้างสิทธิ์ในการขยาย EEZ ไปจนถึงพรมแดนเวียดนามและฟิลิปปินส์ ซึ่งขณะนี้อยู่ในศัพท์ภูมิรัฐศาสตร์ที่จะถูกจัดเป็น "ยุทธศาสตร์กะหล่ำปลี" (ล้อมรอบเกาะที่มีการแข่งขันด้วยเรือรบให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้) ในเดือนพฤษภาคม 2013 จีนส่งเรือไปยัง Ayungin Shoal คล้ายกับใช้ใบห่อหุ้มกะหล่ำปลีล้อมรอบเกาะ สิ่งนี้ทำให้เกิดการปิดล้อมและกีดกันฟิลิปปินส์จากการได้รับอาหารและเสบียงที่จำเป็นอื่นๆ

ความพยายามที่จะล้อมเกาะด้วยการที่มีเรือและการสร้างฐานทัพนี้ใกล้เคียงกับแนวความคิดของการแบ่งไส้กรอกซาลามี ซึ่งจีนใช้การปลุกปั่นทีละน้อย เป็นลำดับเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ แต่ความไม่พอใจของปักกิ่งไม่ได้จบเพียงแค่นั้น ในปี 2015 จีนประกาศว่าสิ่งใดที่อยู่เหนือทะเลจีนใต้ ตอนนี้เป็นส่วนหนึ่งของขอบเขตทางอากาศของตนแล้ว ไม่น่าแปลกใจเลยที่สตีฟ แบนนอน อดีตที่ปรึกษาประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ ของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ เคยกล่าวไว้ว่าสงครามในทะเลจีนใต้จะเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ (Giridharadas, 2021, July 1)

การเข้ามาของสหรัฐอเมริกา

การดำเนินการอันเกี่ยวเนื่องกับการทหารในทะเลจีนใต้ก่อให้เกิดความปั่นป่วนวุ่นวาย แต่ก็ไม่เป็นความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์เมื่อปราศจากการมีส่วนร่วมของสหรัฐฯ ขณะที่สหรัฐฯ ไม่ได้อ้างสิทธิ์ในทะเลจีนใต้ แต่ภูมิภาคนี้เป็นศูนย์กลางของกองบัญชาการแปซิฟิกและกองเรือแปซิฟิกของวอชิงตัน วอชิงตันมักจะส่งเรือที่สำคัญที่สุด เช่น USS Ronald Reagan แล่นไปในน่านน้ำ เรือพิฆาตของสหรัฐฯ เข้าใกล้แนวปะการังซูบี ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้กับปักกิ่ง ซึ่งส่งเรือพิฆาตของตัวเองออกไปต อบโต้ สหรัฐอเมริกามุ่งมั่นที่จะบังคับใช้แนวคิดเรื่อง Freedom of the Seas และเห็นว่าแนวคิดนี้ตกอยู่ในอันตรายในทะเลจีนใต้อันเนื่องมาจากการกระทำของจีน

Quadrilateral Security Dialogue (Quad) ซึ่งเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ระหว่างญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และอินเดีย ได้กลายเป็นปราการต่อต้านการก้าวร้าวของจีนในภูมิภาค แม้ว่าจะไม่ได้อธิบายอย่างถูกต้องว่าเป็น " นาโตแห่งเอเชีย " แต่ก็เห็นได้ชัดว่าเป็นข้อตกลงที่เน้นเรื่องความมั่นคงร่วมกัน

ส่วนฝ่ายบริหารของทรัมป์ได้ออกมาตรการต่อต้านจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคว่ำบาตรเหนือทะเลจีนใต้ ไมค์ ปอมเปโอ อดีต รมว.ต่างประเทศจีน ชี้ประเด็นอาเซียน “อย่าปล่อยให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนเดินเหนือเรา” ปอมเปโอกล่าวเสริมว่า ทะเลจีนใต้ไม่ใช่อาณาจักรทางทะเลของจีน และปักกิ่ง “ไม่เคารพค่านิยมพื้นฐานของประชาธิปไตยตามที่บัญญัติไว้ในกฎบัตรอาเซียน”

การขยายตัวของกองทัพเรือจีนได้กลายเป็นความกังวลสำหรับสหรัฐอเมริกาและประเทศในกลุ่มอาเซียน กระทรวงกลาโหมระบุว่าจีนอาจเป็นประเทศแรกที่ติดขีปนาวุธต่อต้านเรือรบ หรือที่เรียกขานกันว่า " ผู้สังหารเรือบรรทุก " ในทะเลจีนใต้ ปักกิ่งพาดพิงถึง Pivot to Asia ของบารัค โอบามาสู่เอเชียว่าเป็นอุบายอันชาญฉลาดเพื่อล่อให้ชาติสมาชิกอาเซียนหันมาต่อต้านจีน ซึ่งปักกิ่งมองว่าเปลี่ยน "เพื่อน" ให้เป็นศัตรู (Turning “friends” into foes). (Giridharadas, 2021, July 1)

อนาคตของจีนในทะเลจีนใต้

สำหรับในอนาคตของทะเลจีนใต้ Akshobh Giridharadas (2021) มองว่าสถานการณ์ที่เป็นไปได้น่าจะมี 3 สถานการณ์ ดังนี้

สถานการณ์แรกซึ่งตรงกับความต้องการของจีน กล่าวคือ กลุ่มประเทศอาเซียนเข้าหาจีนและเข้าใจความไม่สมดุลของอำนาจและความสำคัญในความต้องการทางเศรษฐกิจของจีน เช่นเดียวกับ Lannister ของ Game of Thrones ความหมายก็คือ จีนจะไม่ลืมที่จะชำระหนี้และจะชดใช้ให้กับประเทศอาเซียนผ่านทางเศรษฐกิจจากบนสู่ล่างด้วยรูปแบบด้วยการลงทุน - การทูตกับดักหนี้ที่น่าอับอายของปักกิ่ง (Beijing’s infamous debt trap diplomacy)

สถานการณ์ที่ 2 เป็นสถานการณ์ที่จีนบรรลุการประนีประนอมระหว่างตัวเองกับผู้อ้างสิทธิ์รายอื่นในทะเลจีนใต้ แต่การประนีประนอมนั้นดูเหมือนมืดมนราวกับผืนน้ำ

สถานการณ์ที่ 3 เป็นสถานการณ์ที่ทุกคนต้องการหลีกเลี่ยง นั่นคือ การกระจายตัวของสงครามระดับภูมิภาค แม้ว่าวันนี้จะดูไม่น่าเป็นไปได้ที่ความตึงเครียดจะกระจายไปทั่ว ทั้งจีน เพื่อนบ้าน และสหรัฐฯ หรือสหรัฐฯ ก็ไม่ยอมอ่อนข้อจากจุดยืนของตน ซึ่งอาจรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อเวลาผ่านไป

นอกจากนี้ ยังมีสถานการณ์ที่ 4 แต่มีโอกาสเกิดขึ้นน้อยที่สุด ในสถานการณ์เช่นนี้ จีนกล่าวว่าเดินออกไปจากข้อเรียกร้องของตน และผู้เล่นระดับภูมิภาคอีก 5 ราย (มาเลเซีย อินโดนีเซีย เวียดนาม

ฟิลิปปินส์ และบรูไน) กลับไปเพลิดเพลินกับผลของเขตเศรษฐกิจพิเศษ UNCLOS ที่จัดทำโดย UNCLOS โดยไม่ได้รับอันตรายจากการรุกรานของจีน

อย่างไรก็ตาม เพื่อทำความเข้าใจมหายุทธศาสตร์ของจีนต่อทะเลจีนใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกมระยะยาวของประธานาธิบดี Xi Jinping เราต้องเข้าใจการต่อสู้ของปักกิ่งในทะเลจีนใต้ ภูมิภาคนี้มีแรงจูงใจทางเศรษฐกิจมากมายผ่านเส้นทางการค้า ห่วงโซ่อุปทาน และทรัพยากรธรรมชาติทั้งน้ำมันและปลาที่ประชากร Brobdingnagian ของจีนต้องการ การที่จะบรรลุความเป็นเจ้าทางเศรษฐกิจ จีนรู้ดีว่าจีนจะต้องให้ประเทศที่เล็กกว่ายอมรับแผนเศรษฐกิจของตนที่เสนอเงินกู้เพื่อการพัฒนาที่มีราคาแพงเพื่อแลกกับการแลกเปลี่ยนทางการเมืองหรือเศรษฐกิจในอนาคต ซึ่งเรียกว่าการทูตกับดักหนี้ (So-called debt-trap diplomacy) จากนั้นก็ดำเนินการทางทหารของจีนผ่านฐานทัพของตนใน Spratlys และ Paracels ซึ่งเป็นการขยายความต้องการทางอุดมการณ์ของจีนในการรักษาความมั่นคงทางทะเลและทางบกที่เปราะบางของตน หลังจากความอัปยศอดสูมานานนับศตวรรษ (การครอบครองของต่างชาติในประวัติศาสตร์ อาทิ อังกฤษและญี่ปุ่น) จีนได้ดำเนินการผ่านการทูตแบบพร้อมที่จะเผชิญหน้า หรือที่เรียกว่า การทูตแบบนักรบหมาป่า (Wolf-warrior diplomacy) ทั้งนี้ ประธานาธิบดี Xi Jinping ได้ชี้แจงอย่างชัดเจนว่าเขาจะรักษาสิ่งที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนเชื่อว่าเป็นของจีนและผลประโยชน์หลักในทุกกรณี (Giridharadas, 2021, July 1)

ต่อกรณีของทะเลจีนใต้ เมื่อไม่นานมานี้ South China Strategic Situation Probing Initiative (SCSPI) ซึ่งเป็นหน่วยงานด้านคลังสมองของจีนในกรุงปักกิ่ง ได้ติดตามความเคลื่อนไหวของสหรัฐฯ พบว่าในปี 2021 (พ.ศ.2564) สหรัฐฯ ยังคงดำเนินกิจกรรมทางทหารอย่างเข้มข้นในทะเลจีนใต้โดยมุ่งเป้าไปที่จีน รวมถึงการปฏิบัติการลาดตระเวนอย่างใกล้ชิด การผ่านช่องแคบไต้หวัน มีการเคลื่อนกำลังเชิงยุทธศาสตร์ที่เรียกว่า เสรีภาพในการเดินเรือ (So-called freedom of navigation operations) รวมทั้งมีกิจกรรมการซ้อมรบ และการสร้างสนามรบ โดยเฉพาะเครื่องบินสอดแนมของสหรัฐฯ ได้ปฏิบัติการสอดแนมทางอากาศอย่างใกล้ชิดต่อจีนประมาณ 1,200 ครั้ง โดยบางลำเข้าใกล้ 20 ไมล์ทะเลจากเส้นฐานอาณาเขตของจีนแผ่นดินใหญ่ รวมทั้งกลุ่มเรือรบสะเทินน้ำสะเทินบกก็เตรียมพร้อมในการบุกทะเลจีนใต้ 13 ครั้ง และพบเรือดำน้ำโจมตีที่ใช้พลังงานนิวเคลียร์ของสหรัฐฯ อย่างน้อย 11 ลำ ในทะเลจีนใต้หรือใกล้กับทะเลจีนใต้

จึงคาดการณ์ว่ากิจกรรมทางทหารของสหรัฐฯ ที่มุ่งเป้าไปที่จีนจะเพิ่มขึ้นอีกในปี 2022 (พ.ศ.2565) และเห็นว่าจีนควรพยายามปกป้องต่อไป อธิปไตยของชาติและบูรณภาพแห่งดินแดนโดยการเสริมสร้างการพัฒนาด้านการป้องกันประเทศและความพร้อมรบของกองกำลัง ทั้งนี้ เนื่องจากเมื่อวันจันทร์ที่ 27 ธ.ค.64 ประธานาธิบดีโจ ไบเดน แห่งสหรัฐฯ ได้ลงนามในร่างกฎหมายป้องกันประเทศฉบับใหม่ โดยอนุมัติการใช้จ่ายด้านการป้องกันประเทศมูลค่า 770 พันล้านดอลลาร์ ซึ่งมากกว่าปีที่แล้วประมาณ 5% ทำให้การใช้จ่ายทางทหารของสหรัฐฯ ขยายตัวมากขึ้นโดยมุ่งเน้นที่ประเทศจีนโดยเฉพาะ และมีแนวโน้มว่าจะขายอาวุธให้กับเกาะไต้หวันมากขึ้น รวมทั้งช่วยฝึกกองกำลังติดอาวุธของเกาะไต้หวันหรือจัดหาข่าวกรองทางทหาร

ตลอดจนขยายการแลกเปลี่ยนทางทหาร รวมถึงการเชิญไต้หวันเข้าร่วมการฝึก Rim of the Pacific ที่นำโดยสหรัฐฯ ด้วย (Xuanzun, 2021, Dec 28)

กรณีการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate change)

บทบาทของมหาอำนาจกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

เดิมในช่วงศตวรรษที่ 20 นักยุทธศาสตร์มักจะมองเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดแวดล้อมเป็นลำดับรอง เมื่อเทียบกับภัยคุกคามด้านอื่น ๆ แต่ในศตวรรษที่ 21 การเสียชีวิตที่ขยายเป็นวงกว้างพร้อมกับความหายนะเพิ่มสูงขึ้น อันเนื่องมาจากสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ จึงทำให้ยากที่จะปฏิเสธในเรื่องการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในศตวรรษนี้ ปัจจุบันการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเป็นสิ่งที่โลกต้องคำนึงถึง เพราะเหตุแห่งการเพิ่มขึ้นของขนาดและความเสียหายจากพายุเฮอริเคน ความแห้งแล้ง ไฟไหม้ รวมถึงน้ำท่วม เป็นต้น

แม้จีนจะตระหนักถึงภัยคุกคามดังกล่าว ด้วยการให้ความสำคัญกับคาร์บอนและลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก แต่ทั้งจีนและสหรัฐฯ ก็ยังดำเนินการตามหลังยุโรป จริง ๆ แล้ว ทั้ง 2 ชาติควรที่จะต้องดำเนินการให้มากกว่านี้ที่จะลดปริมาณคาร์บอนให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ

Jeff Colgan (2020) ให้ความเห็นเกี่ยวกับมหายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ต่อกรณีการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ กล่าวคือ มหายุทธศาสตร์ มีประโยชน์สำหรับเหตุผล 3 ประการ กล่าวคือ ประการแรก มหายุทธศาสตร์ได้ให้ทิศทางแก่ส่วนงานต่าง ๆของรัฐบาล แม้แต่การบริหารที่ว่าเป็นหนึ่งเดียว บางครั้งรัฐบาลกลางสหรัฐฯ ก็ประสบปัญหาเอง เนื่องด้วยหน่วยงานและองค์กรที่แตกต่างกันทำในสิ่งที่แตกต่างกัน แต่ยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนจะช่วยให้ปัญหาหมดไป ด้วยการสื่อถึงความเร่งด่วนจากทำเนียบขาวถึงส่วนงานต่าง ๆ ดังกล่าว ประการที่ 2 ยุทธศาสตร์มิได้มีประโยชน์แต่เพียงประการแรกเท่านั้น แต่ถ้ายุทธศาสตร์มีระยะเวลาได้ยาวนานเป็นทศวรรษ หลาย ๆ อย่างก็สามารถทำได้สำเร็จภายใน 4 ปี หรือมากกว่า 8 ปี ประการที่ 3 มหายุทธศาสตร์ที่ได้รับการขยายผลโดยประธานาธิบดี จะทำให้มีความชัดเจนต่อการเลือกตั้งประธานาธิบดีในอนาคต ผู้ลงคะแนนจะต้องได้รับข้อมูลข่าวสารที่จะช่วยประเมินผู้สมัครในตำแหน่งประธานาธิบดีได้ ด้วยเหตุนี้ มหายุทธศาสตร์ จึงไม่ได้เป็นเพียงแค่แบบฝึกหัดในโลกปัจจุบัน สหรัฐฯ จะต้องทำอย่างต่อเนื่องในยุทธศาสตร์ต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เกี่ยวพันเชิงลึกกับจีน

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งเป็นภัยคุกคามทางยุทธศาสตร์ลำดับแรกต่อสหรัฐฯ กล่าวคือ ในเดือนพฤศจิกายน 2018 รายงานของรัฐบาลสหรัฐฯ คาดการณ์ว่า GDP จะลดลง 10% เป็นผลมาจากสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง และในปี 2020 World Economic Forum ได้จัดลำดับให้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เป็นความเสี่ยงที่ใหญ่ที่สุดทั้งต่อเศรษฐกิจและสังคม (Colgan, 2020)

ประมาณปลายศตวรรษที่ 21 มากกว่า 1 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐฯของอสังหาริมทรัพย์ จะตกอยู่ในความเสี่ยง ยอดของการเสียชีวิตและผลเสียต่อสุขภาพของมนุษย์ จะมีขนาดใหญ่เช่นกัน นักเศรษฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยชิคาโก ได้ยืนยันต่อรัฐสภาสหรัฐฯว่า ประชาชนจะเสียชีวิตจากการเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิอันเนื่องมาจากสภาพภูมิอากาศในปี 2100 จำนวนมากกว่าการเสียชีวิตในปัจจุบันที่เกิดจากโรคติดต่อ ประมาณว่า ซีกหนึ่งของโลกซึ่งรวมถึงสหรัฐอเมริกา จะเผชิญกับความร้อนและความชื้นที่เป็นอันตรายถึงตาย คลื่นความร้อนสามารถฆ่ามนุษย์ที่มีสุขภาพดีทั้งที่อยู่ในร่มเงา ภายใน 6 ชม. เพราะร่างกายไม่สามารถปรับอุณหภูมิในร่างกายให้เย็นลงได้ทัน แม้เครื่องปรับอากาศจะสามารถบรรเทาความร้อนลงได้ แต่ก็ต้องลงทุนโครงสร้างพื้นฐานจำนวนมหาศาล คลื่นความร้อนจะทำให้มีค่าใช้จ่าย ด้วยเหตุนี้ นักวิทยาศาสตร์จึงคาดว่าบางส่วนของโลกจะไม่สามารถอาศัยอยู่ได้ประมาณปลายศตวรรษที่ 21 นี้ (Colgan, 2020)

ผลกระทบโดยตรงต่อสหรัฐฯ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เป็นพหุภัยคุกคามตามที่กระทรวงกลาโหมสหรัฐฯ ศึกษามา การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจะเพิ่มความรุนแรงที่หลากหลายทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ รวมถึงความรุนแรงจากการใช้อาวุธในรัฐยากจน ความขัดแย้งเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะกระจายไปถึงชายแดนซึ่งเป็นการเพิ่มภัยคุกคามด้านความมั่นคง ยิ่งกว่านั้น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ดูเหมือนจะทำให้เกิดผู้อพยพเป็นล้าน ๆ ธนาคารโลก คาดการณ์ว่าจะมีผู้อพยพเนื่องด้วยสาเหตุจากสภาพภูมิอากาศถึง 40 ล้านคน ประมาณปี 2050 (Colgan, 2020)

การตระหนักถึงความท้าทายของโลก บางประเทศสนับสนุนนโยบายส่งเสริมสภาพอากาศ (Pro-climate policies) เร็วขึ้นและจริงจังมากกว่าประเทศอื่น นับว่ามีจำนวนมากทีเดียวแต่ไม่ทั้งหมดในยุโรป ปี 2020 ทั้ง 46 ประเทศได้นำนโยบายไปปฏิบัติและดำเนินการตามโครงการกลไกราคาคาร์บอน (Carbon-pricing schemes) หรือกลไกการลดก๊าซเรือนกระจก ประเทศต่าง ๆ ได้ยอมรับนโยบายส่งเสริมสภาพภูมิอากาศเหล่านี้ แม้จะมีประเทศอื่น ๆ ได้ประโยชน์โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในเรื่องนี้ก็ตาม (Colgan, 2020)

อย่างไรก็ตาม สหภาพยุโรปเอง ไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาความท้าทายของสภาพภูมิอากาศได้ด้วยเป็นผู้ปล่อยก๊าซเรือนกระจกเพียง 10% ของโลก เท่านั้น ขณะที่จีนปล่อยก๊าซเรือนกระจก 25% ซึ่งเป็นขนาดใหญ่ที่สุดของโลก และสหรัฐฯ 15% แต่เพราะความต้องด้านเศรษฐกิจที่สำคัญอื่น ๆ ด้วย จึงเป็นปัญหาในการที่จะลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ดังจะเห็นได้จาก ความล้มเหลวของพิธีสารโตเกียว (Kyoto Protocol) และความอ่อนแอของข้อตกลงปารีส (Paris Agreement) ในปี 2015 ซึ่งตั้งเป้าหมายที่จะลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ไว้ที่ปี 2030 จึงทำให้มีความยากในการจัดการแก้ปัญหานโยบายของโลกต่อกรณีการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศนี้ (Colgan, 2020)

ปัจจุบัน การค้าระหว่างประเทศทำให้ความรับผิดชอบในการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของแต่ละประเทศมีความซับซ้อนมาก ตัวอย่างเช่น รายงานการศึกษาฉบับหนึ่งพบว่า ประมาณ 21% ของการปล่อยคาร์บอนของจีน สืบเนื่องมาจากสินค้าที่ผลิตออกสู่ตลาดสหรัฐอเมริกา ถ้าแยกสาเหตุอันเนื่องมาจากการผลิตสินค้าเหล่านี้ โดยผลิตในสหรัฐฯให้มากกว่าในจีน การปล่อยก๊าซเรือนกระจกของสหรัฐฯก็จะเพิ่มสูงขึ้น และจีนก็จะลดลง หรือไม่ก็เท่า ๆ กัน แต่ในภาพโดยรวมของการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของโลก ก็ยังเป็นสาเหตุให้สภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลงไปอยู่ดี (Colgan, 2020)

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศกับมหายุทธศาสตร์

ใน**บทความ A Grand Strategy for the Climate** ของ The Albritton Center for Grand Strategy at the Bush School of Government and Public Service โดย Laura Leddy (2020) ได้ให้ความเห็นว่า สภาพภูมิอากาศซึ่งเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นนั้น ควรอยู่ในมหายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯด้วย มีการมองว่าความมั่นคงทางสภาพภูมิอากาศเป็นความมั่นคงของชาติ ซึ่งการมองในลักษณะนี้ ไม่ปรากฏในนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาที่ผ่านมา (ดังที่กล่าวแล้วข้างต้นในศตวรรษที่ 20 นักยุทธศาสตร์ยังไม่ได้มองถึงภัยคุกคามจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็นลำดับแรก) ดังนั้น ถึงเวลาแล้วที่ต้องมีเปลี่ยนแปลงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น อาทิ ไฟป่าทางรัฐตะวันตกของสหรัฐอเมริกา พายุเฮอริเคน การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของอาร์คติก (พื้นที่บริเวณขั้วโลกเหนือ) เป็นต้น ถ้ามหายุทธศาสตร์เป็นทฤษฎีของรัฐชาติที่เกี่ยวกับวิธีการสร้างความมั่นคง การหยุดปล่อยก๊าซเรือนกระจก เป็นหนทางเดียวที่จะสร้างความมั่นคงให้กับสหรัฐฯในระยะยาว

Laura Leddy(2020) ยังให้ความเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็นภัยคุกคามที่ทรงพลัง เพราะว่าพลวัติของโลกที่กำลังอุ่นขึ้น ได้ทำให้เกิดวิกฤติพร้อม ๆ กันที่หลากหลาย การสร้างความเสียหายที่เกิดขึ้นในเวลาทับซ้อนกันส่งผลต่อความสามารถในการแก้ปัญหาของสหรัฐฯ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ขณะที่หายนะภายในประเทศอันเกิดจากภัยธรรมชาติ ได้สร้างความกดดันต่อระบบการจัดการฉุกเฉิน ซึ่งเป็นเพียงแค่ปัญหาเดียว แต่ในต่างประเทศ ผลจากความยากจน การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ และความขัดแย้งกันด้วยอาวุธ ได้สร้างความไม่มีเสถียรภาพ และคุกคามต่อการนำพาทหารสหรัฐฯ เข้าไปเกี่ยวข้องในภารกิจด้านมนุษยธรรมบ่อยครั้ง

กระทรวงกลาโหมสหรัฐฯ ได้ตระหนักถึงบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศว่าเป็นพหุภัยคุกคาม ตั้งแต่ปี 2010 เพนตากอนยอมรับถึงความต้องการสำหรับแนวทางทางยุทธศาสตร์ต่อผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่มีผลต่อสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติการ ภารกิจ และสิ่งอำนวยความสะดวก ผู้บัญชาการกองบัญชาการร่วมทั้ง 6 ภาคพื้นของกองทัพสหรัฐฯ ได้อธิบายถึงอันตราย

ของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในพื้นที่ที่รับผิดชอบ และในเดือน สิงหาคม ค.ศ.2020 กองทัพบกสหรัฐฯ ได้ตระหนักถึงสิ่งที่ทหารต้องทำอย่างจริงจังต่อกรณีของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศด้วยการออกคู่มือ Army Climate Resilience Handbook (Leddy, 2020)

ต่อกรณีความพยายามที่จะเป็นผู้นำด้านสภาพภูมิอากาศ ในส่วนของจีนได้พยายามที่จะเป็นผู้นำด้านนี้ โดยประธานาธิบดี สี จิ้น ผิง ได้ยืนยันว่าจีนจะทำให้คาร์บอนเป็นกลางในปี 2060 ขณะที่เศรษฐกิจด้านพลังงานได้เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว โดยจะมีการลงทุนด้วยการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การทำให้เป็นรัฐไฟฟ้า (Electrostate) เข้ามาแทนที่ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจีนจะเป็นประเทศที่ครองตลาดพลังงานสะอาด แต่จีนก็ยังเป็นผู้ใช้ถ่านหินใหญ่ที่สุดของโลก กล่าวคือ จีนผลิตพลังงานเกือบ 3 เท่า ตั้งแต่ปี 2020 ซึ่งส่วนใหญ่มาจากพลังงานฟอสซิล การทำให้คาร์บอนเป็นกลางของ สี จิ้น ผิง ที่ตั้งเป้าไว้ในปี 2060 ยังคงมีความขัดแย้งกับนักวิทยาศาสตร์ที่เห็นด้วยว่า โลกต้องทำให้การส่งออกของคาร์บอนเป็นศูนย์ ประมาณปี 2050 เพื่อที่จะป้องกันภัยพิบัติจากสภาพภูมิอากาศ ซึ่งในเรื่องนี้ Laura Leddy (2020) มองว่าการแข่งขันของมหาอำนาจในการลดคาร์บอนและใช้พลังงานสะอาด แตกต่างไปจากการแข่งขันแบบดั้งเดิมที่มีผู้ชนะผู้แพ้ สหรัฐฯ ควรหาหนทางร่วมกันสำหรับความร่วมมือด้านสภาพภูมิอากาศระหว่างจีนกับสหรัฐฯ (Sino-American climate cooperation) และในฐานะผู้ปล่อยก๊าซเรือนกระจกใหญ่ที่สุด ทั้งสหรัฐฯและจีนควรที่จะเป็นผู้นำในความพยายามที่จะลดคาร์บอนของโลก ในความเกี่ยวพันต่อประเด็นสภาพภูมิอากาศ ผู้จัดทำนโยบายของสหรัฐฯ สามารถที่จะช่วยจีนด้วยการตั้งเป้าหมายถึงการปล่อยก๊าซเรือนกระจกตามที่ต้องการร่วมกัน สหรัฐอเมริกาสามารถที่จะร่วม Paris Agreement อีกครั้ง เพื่อให้เป้าหมายที่จะลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ไว้ที่ปี 2030 เป็นรูปธรรม (รัฐบาลสหรัฐฯ ภายใต้การบริหารงานของประธานาธิบดี Donald Trump ประกาศถอนตัวออกจากการเป็นภาคีข้อตกลงปารีส เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน ค.ศ. 2017)

ความเห็นของนักวิชาการต่อกรณีสภาพภูมิอากาศเป็นอันตรายต่อความมั่นคง

Joshua Busby(2021) รองศาสตราจารย์ใน LBJ School of Public Affairs ใน University of Texas-Austin ทำงานวิจัยด้านความมั่นคงระหว่างประเทศและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ได้ชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศนั้นแตกต่างจากปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมาอย่างสิ้นเชิง เช่น การช่วยเหลือวาฬ และควรคิดมิใช่เฉพาะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในฐานะตัวขับเคลื่อนของสงครามกลางเมือง แต่ควรคิดให้ใหญ่กว่าว่าการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติและต่อโลกมากขึ้นอย่างไร

นอกจากนี้ Bruce Jentleson ศาสตราจารย์ด้านนโยบายสาธารณะและรัฐศาสตร์ที่ Duke University ยังให้เหตุผลว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็นภัยคุกคามลำดับแรกต่อการอยู่รอดของสุขภาพ และความเจริญรุ่งเรืองของเผ่าพันธุ์มนุษย์ทั้งหมด อันตรายอย่างมหาศาลด้วยตัวมันเอง

ยังก่อให้เกิดภัยคุกคามด้านอื่น ๆ เช่น การระบาดใหญ่ในอนาคต การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ และความไม่มั่นคงด้านอาหาร (Busby, 2021)

อันตรายจากสภาพภูมิอากาศนี้ ไม่เพียงก่อให้น้ำท่วมในพื้นที่ลุ่มๆ ดอนๆ เช่น บังกลาเทศหรือหมู่เกาะแปซิฟิกต่างๆ เท่านั้น ยังรวมถึง Global North ด้วยเช่นกัน ตลอดจนฟลอริดาและบริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกส่วนใหญ่ ความจริงแล้ว อันตรายจากสภาพภูมิอากาศที่แท้จริง พิจารณาจากผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่จะเกิดขึ้น ตัวอย่างเช่น นักวิทยาศาสตร์ของ MIT คาดการณ์ว่าที่ราบทางตอนเหนือของจีนซึ่งปัจจุบันมีประชากร 400 ล้านคนแทบจะไม่มีใครอยู่อาศัยได้ภายในเวลาไม่กี่ทศวรรษนี้ เนื่องจากการรวมกันระหว่างความร้อนจัดและความชื้นสูงที่อาจเป็นอันตรายถึงเสียชีวิตได้แม้กระทั่งคนหนุ่มสาวที่มีสุขภาพดีซึ่งนั่งอยู่ใต้ร่มเงา การลงทุนจำนวนมากในด้านเครื่องปรับอากาศและการปรับสภาพแวดล้อม (ดังที่กล่าวมาแล้ว) อาจทำให้คนเหล่านั้นบางส่วนยังคงอยู่ในพื้นที่นั้น แต่ในความเป็นจริงหลายล้านคนจะย้ายหรือเสียชีวิต ทั้งสองทางเลือกก่อให้เกิดความไม่มั่นคงทางการเมืองจำนวนมากในใจกลางเอเชียตะวันออก (Busby, 2021)

ในแง่ของมหายุทธศาสตร์ Joshua Busby (2021) ยังมองอีกว่า มหายุทธศาสตร์ยังขาดการให้ความสำคัญด้วยการผสมผสานระหว่างความมั่นคง การบูรณาการทางเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ที่จะนำไปสู่สันติภาพ ความเจริญรุ่งเรือง และความยั่งยืนของสภาพอากาศอย่างจริงจัง

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มหายุทธศาสตร์ และระเบียบระหว่างประเทศ ในมุมมองของนักวิชาการ

Jeff D. Colgan (2021) รองศาสตราจารย์ ใน Department of Political Science and Watson Institute for Public and International Affairs แห่ง Brown University ซึ่งมีงานวิจัยเกี่ยวกับ International order and security โดยเฉพาะด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อม ทั้งยังเป็น Director of the Climate Solutions Lab ที่ Brown University ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มหายุทธศาสตร์ และระเบียบระหว่างประเทศ (Climate Change, Grand Strategy, and International Order) ไว้อย่างน่าสนใจ กล่าวคือ นักวิเคราะห์ทางยุทธศาสตร์และระเบียบระหว่างประเทศ มีแนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็น 3 แนวทาง ได้แก่ <u>แนวทางแรก</u> เป็น “พหุภัยคุกคาม (Threat multiplier)” เป็นที่คุ้นเคยมากที่สุดสำหรับกระทรวงกลาโหมสหรัฐฯ และมุ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ก่อให้เกิดสงครามกลางเมือง การอพยพโดยถูกบังคับ ความรุนแรงทางการเมือง และความเสียหายของโครงสร้างพื้นฐาน <u>แนวทางที่สอง</u> เป็น "ประเด็นเพื่อการแลกเปลี่ยน (Issue tradeoffs) " เช่น เมื่อรัฐบาลโอบามาในปี 2014 รายงานว่าได้ชะลอปฏิบัติการเสรีภาพในการเดินเรือ (Freedom of Navigation Operations/FONOPs) ในทะเลจีนใต้เพื่อแลกเปลี่ยนกับการสนับสนุนของจีนสำหรับข้อตกลงปารีส

อันเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ แนวทางที่สาม เป็น “ภูมิทัศน์ที่เปลี่ยนแปลงไป (Altered landscape)” มองว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศไม่ใช่ประเด็นปัญหาแต่อย่างใด แต่เป็นสภาพความเป็นมาที่เชื่อมโยงกับด้านอื่นๆ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

แนวทางแรก การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็นพหุภัยคุกคาม(Threat multiplier) มุมมองนี้กระทรวงกลาโหมสหรัฐฯ เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็นตัวกำหนดภารกิจของกองทัพ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมีความเป็นไปได้ในการเร่งนำไปสู่สงครามกลางเมือง ความรุนแรงทางการเมือง และความเสียหายของโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งนักวิเคราะห์หลายคน ได้ชี้ให้เห็นถึง สงครามกลางเมืองในซีเรียที่เริ่มขึ้นในปี 2554 ส่วนหนึ่งเกิดจากภัยแล้งและปัญหาทางการเกษตรในช่วงหลายปีก่อนหน้านั้น

ในเรื่องพหุภัยคุกคามนี้ เกิดขึ้นในช่วงต้นทศวรรษ 2000 เป็นจุดเริ่มต้นที่มีประโยชน์ในการช่วยเน้นย้ำถึงผลกระทบก่อให้เกิดความเสียหายที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งสามารถคาดเดาได้ ตัวอย่างเช่น นักวิทยาศาสตร์ของ MIT คาดการณ์ว่าที่ราบจีนตอนเหนือซึ่งปัจจุบันเป็นบ้านของประชากร 400 ล้านคน แทบจะไม่มีใครอยู่อาศัยได้ภายในเวลาไม่กี่ทศวรรษนี้ เนื่องจากการรวมกันของความร้อนจัดและความชื้นสูงที่เป็นอันตรายถึงชีวิตแม้กระทั่งคนหนุ่มสาวที่มีสุขภาพดีซึ่งนั่งอยู่ใต้ร่มเงา การลงทุนจำนวนมากในด้านเครื่องปรับอากาศและการปรับสภาพแวดล้อม (ดังที่เคยกล่าวมาแล้วข้างต้น) อาจทำให้คนเหล่านั้นบางส่วนยังคงอยู่ในพื้นที่นั้น แต่ในความเป็นจริง หลายล้านคนจะย้ายหรือเสียชีวิต ทั้ง 2 ทางเลือกก่อให้เกิดความไม่มั่นคงทางการเมืองจำนวนมากในใจกลางเอเชียตะวันออก สภาพอากาศสุดขั้วที่คล้ายคลึงกันจะส่งผลกระทบต่อเอเชียใต้ บริเวณอ่าวเปอร์เซีย และบางส่วนของแอฟริกา แนวทางแรก การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็น “ พหุภัยคุกคาม ” นี้ นับว่าเป็นการเริ่มต้นที่ดี แต่ยังไม่สมบูรณ์ดังแนวทางที่สองที่จะแนะนำถัดไป

แนวทางที่สอง ประเด็นเพื่อการแลกเปลี่ยน (Issue tradeoffs) ตัวอย่างเช่น มีรายงานว่ารัฐบาลโอบามาในปี 2014 ได้ชะลอการดำเนินการเสรีภาพในการเดินเรือในทะเลจีนใต้เพื่ออำนวยความสะดวกในการสนับสนุนจีนสำหรับข้อตกลงปารีส เมื่อมองในลักษณะนี้ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็นปัญหาความร่วมมือ (อาจเป็นปัญหาการดำเนินการร่วมกัน) ซึ่งเป้าหมายหลักคือการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (GHG) และทำให้เศรษฐกิจโลกปลอดคาร์บอนในท้ายที่สุด ความร่วมมือระหว่างประเทศอาจกระตุ้นให้เกิดการวิจัย พัฒนา และการนำเทคโนโลยีพลังงานสะอาดหรือเทคโนโลยีการปล่อยมลพิษไปใช้ในทางลบ เป็นต้น

ในทางปฏิบัติ การแยก Decarbonization ออกจากประเด็นนโยบายอื่นๆ อาจไม่ง่ายนัก กล่าวคือ หลังจากรัฐมนตรีต่างประเทศ Antony Blinken วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลจีนเกี่ยวกับประเด็นสิทธิมนุษยชนใน Xinjang รัฐบาลจีนได้ทวีตกลับว่า “จีนยินดีทำงานร่วมกับสหรัฐฯ ในเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

แต่ความร่วมมือดังกล่าวจะไม่ได้รับผลกระทบจากความสัมพันธ์จีน - สหรัฐฯ โดยรวม เป็นไปไม่ได้ที่จะขอการสนับสนุนจากจีนในกิจการระดับโลก ในขณะที่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในและบ่อนทำลายผลประโยชน์ของจีน" ในเรื่องนี้ นักการทูตควรที่จะเลือกประเด็นการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็นลำดับแรก ประเด็นอื่น ๆ ต้องตกลงไปในวาระการประชุมดังกล่าว

แนวทางที่สาม ภูมิทัศน์ที่เปลี่ยนแปลง (Altered landscape) มองว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศไม่ใช่ประเด็นปัญหาแต่อย่างใด แต่เป็นสภาพความเป็นมาที่เชื่อมโยงกับด้านอื่นๆ อาทิ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจะส่งผลกระทบต่อเส้นทางการค้า การบริโภคสินค้าโภคภัณฑ์ และกระแสพลังงานรวมถึงทำให้เกิดความเสี่ยงหลายประการต่อความมั่นคงของระบบการเงิน เป็นต้น

อนึ่ง การอพยพของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับสภาพอากาศเป็นสิ่งที่น่าตกใจที่สุดอย่างหนึ่ง การศึกษาโดย New York Times บ่งชี้ว่าผู้ย้ายถิ่นฐานจากอเมริกากลางสามารถปรากฏตัวที่ชายแดนทางตอนใต้ของสหรัฐฯ ได้ถึง 30 ล้านคนภายในปี 2593 แม้ว่าการย้ายถิ่นฐานในระดับปานกลางโดยทั่วไปจะเป็นประโยชน์ต่อทั้งผู้อพยพและประเทศผู้รับ แต่คลื่นลูกใหญ่ของการอพยพเข้าเมืองอาจส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมือง ดังที่เห็น ในยุโรปหลังสงครามกลางเมืองซีเรีย นอกจากนี้ การย้ายถิ่นยังสร้างปัญหาอื่นๆ ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เมื่อเร็ว ๆ นี้ ประเทศต่างๆ เช่น ตุรกีและโมร็อกโกได้แสดงให้เห็นว่าผู้อพยพสามารถติดอาวุธโดยการส่งหรือผ่านประเทศที่บังคับใช้การป้องกันชายแดนอย่างเลือกปฏิบัติ ประเทศเม็กซิโกและอเมริกากลางมีแนวโน้มที่จะเรียกร้องให้สหรัฐฯ ให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจเพื่อลดสาเหตุของการอพยพย้ายถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ รัฐบาลสหรัฐฯ ควรมียุทธศาสตร์เกี่ยวกับวิธีการจัดการกับคำขอดังกล่าว และใช้ทรัพยากรของสหรัฐฯ ที่ได้รับการจัดสรรอย่างชาญฉลาด (Colgan, 2021)

บทสรุป

ปัจจุบัน การละเลยต่อการแปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เป็นสิ่งที่ทุกประเทศหลีกเลี่ยงไม่ได้ อันเนื่องมาจากความเสียหายที่เกิดขึ้นมีมากมายมหาศาล อาทิ พายุเฮอริเคน ความแห้งแล้ง ไฟไหม้ หรือน้ำท่วม เป็นต้น ดังที่กล่าวมาแล้วว่า ประมาณปลายศตวรรษที่ 21 มากกว่า 1 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ของอสังหาริมทรัพย์ จะตกอยู่ในความเสี่ยง ยอดของการเสียชีวิตและผลเสียที่มีต่อสุขภาพของมนุษย์จะมีขนาดใหญ่ คาดการณ์กันว่า ประชาชนจะเสียชีวิตจากการเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิอันเนื่องมาจากสภาพภูมิอากาศในปี 2100 มากกว่าการเสียชีวิตในปัจจุบันที่เกิดจากโรคติดต่อ ซีกหนึ่งของโลกซึ่งรวมถึงสหรัฐอเมริกา จะเผชิญกับความร้อนและความชื้นที่เป็นอันตรายถึงเสียชีวิต คลื่นความร้อนจะฆ่ามนุษย์ที่มีร่างกายแข็งแรงแม้จะอยู่ใต้ร่มเงา ภายใน 6 ชม. เนื่องจากร่างกายไม่สามารถปรับอุณหภูมิให้เย็นลงได้ทัน ทั้งนี้ นักวิทยาศาสตร์ คาดว่าบางส่วนของโลกจะไม่สามารถอาศัยอยู่ได้ประมาณปลายศตวรรษที่ 21 นี้

จากอันตรายดังกล่าว สำหรับประเทศมหาอำนาจอย่างจีนซึ่งปล่อยก๊าซเรือนกระจก 25% ซึ่งเป็นขนาดใหญ่ที่สุดของโลก และสหรัฐอเมริกา 15% หลายฝ่ายมองว่า ทั้ง 2 มหาอำนาจ ควรร่วมมือกันด้านสภาพภูมิอากาศ (Sino-American climate cooperation) เพื่อเป็นแกนนำในเวทีระหว่างประเทศที่จะช่วยลดปัญหาโลกร้อน ทั้งนี้ ควรลำดับความสำคัญเป็นความเร่งด่วนลำดับแรกในการกำหนดมหายุทธศาสตร์ ซึ่งแต่เดิมที่ผ่านมามักจะให้ความสำคัญกับภัยคุกคามแบบดั้งเดิม (Traditional Threat) อาทิ ด้านการทหาร หรือภัยคุกคามจากรัฐ เป็นต้น โดยเฉพาะสหรัฐฯ Daniel W. Drezner (2021) ซึ่งเป็นศาสตราจารย์ในการเมืองเมืองระหว่างประเทศ ที่ Fletcher School of Law and Diplomacy ของ Tufts University กล่าวไว้ ในบทความ **Is a planetary grand strategy possible?: Few thoughts on non-traditional grand strategies** ควรที่จะปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา และเรียกร้องให้สหรัฐฯ ปฏิบัติตามผู้นำของประเทศต่างๆ ที่ให้ความร่วมมือต่อการจัดการปัญหาอันเกิดจากสภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง

คำถามท้ายบท

อธิบายแนวโน้มของมหายุทธศาสตร์ของชาติมหาอำนาจภายใต้สถานการณ์โลกในปัจจุบัน

รายการอ้างอิง

Biden, Joseph R. (2021, January 2021). *Inaugural Address*. Retrived March 12, 2022, from https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/01/20/inaugural-address-by-president-joseph-r-biden-jr/JANUARY 20, 2021)

Busby, Joshua. (2021, Feb 2). *Gone Missing From Grand Strategy: Climate Change.* Retrived February 23, 2022, from https://www.duckofminerva.com/2021/02/gone-missing-from-grand-strategy-climate-change.html

Campbell-Mohn, Emma & Freeman, Suzanne. (2020, August 10). *Changing environment "Pandemic politics: Covid-19 and grand strategy"*. International Affairs Blog, Retrived March 12, 2022, from https://cis.mit.edu/publications/analysis-opinion/2020/pandemic-politics-covid-19-and-grand-strategy

Choi, Joseph, (2021, August 22). Tony Blair: Afghanistan withdrawal 'driven not by grand strategy but by politics'. Retrived March 12, 2022, https://thehill.com/blogs/blog-briefing-room/news/568936-tony-blair-afghanistan-withdrawal-driven-not-by-grand-strategy

Colgan, Jeff. (2020, June 11). *Grand Strategy in Climate Age: Risks of U.S.-China Decoupling in a Warming World.* Retrived February 22, 2022, from https://www.awconsortium.org/wp-content/uploads/2020/12/Grand-Strategy-in-Climate-Age-Colgan-2020June11.pdf

Colgan D, Jeff. (2021, July 23).*Climate Change, Grand Strategy, and International Order*. Retrived March 5, 2022, from https://www.wilsoncenter.org/article/climate-change-grand-strategy-and-international-order

Corr, Anders. (2020, August 26). *Great Powers, Grand Strategies: The New Game in the South China Sea.* Publisher: Naval Institute Press, Volume: 14 Issue: 2 Page(s): 89-93. Retrived January 8, 2022, from https://cejiss.org/anders-corr-great-powers-grand-strategies-the-new-game-in-the-south-china-sea

Drezner, Daniel W. (2021, November 16). *Is a planetary grand strategy possible? : A few thoughts on non-traditional grand strategies*. Retrived March 7, 2022, from https://www.washingtonpost.com/outlook/2021/11/16/is-planetary-grand-strategy-possible/

Giridharadas, Akshobh. (2021, July 1). *The South China Sea Reveals China's Grand Strategy : To understand China's grand strategy, particularly Xi's long-term game, one needs to understand Beijing's belligerence in the South China Sea*. Retrived January 8, 2022, from https://nationalinterest.org/blog/buzz/south-china-sea-reveals-china%E2%80%99s-grand-strategy-188968

HR NOTE.asia. (2022, January 27). *VUCA ในโลกการทำงานสมัยใหม่ : 4 เทคนิครับมือความไม่แน่นอนสำหรับผู้นำยุคใหม่*. Retrived March 12, 2022, from https://th.hrnote.asia/orgdevelopment/vuca-for-leader-in-future-work-03032021/

Khelghat-Doost, Hamoon. (2021, May 12). Grand strategies decide fate of Middle East. Retrived March 12, 2022, from https://www.dailysabah.com/opinion/op-ed/grand-strategies-decide-fate-of-middle-east

Leddy, Laura. (2020, Oct 20). *A Grand Strategy for the Climate.* Retrived February 22, 2022, from https://www.americansecurityproject.org/a-grand-strategy-for-the-climate/

Ott, Marvin. (2019, May 14). *The South China Sea in Strategic Terms.* Retrived January 8, 2022, from https://www.wilsoncenter.org/blog-post/the-south-china-sea-strategic-terms.

Reich, Simon & Dombrowski, Peter (2020, Sep 1). Retrived March 12, 2022, from https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7499565/)

Tze Ern Ho, Benjamin. (2020). *China's Strategic Objectives in a Post-COVID-19 World*. PRISM, Vol. 9, No.1 pp. 88-101, Published by Institute for National Strategic Security, National Defense University, Retrived March 12, from https://www.jstor.org/stable/pdf/26940161.pdf)

Xuanzun, Liu. (2021, Dec 28). *US exhausts cards against China despite rising military activities near Taiwan, S. China Sea*. Retrived January 8, 2022, from https://www.globaltimes.cn/page/202112/1243629.shtml.

ประวัติผู้เขียน

พลเอก ดร.สนธิ นวกุล

การทำงาน

ข้าราชการบำนาญกองทัพไทย อดีตผู้ทรงคุณวุฒิพิเศษกองบัญชากองทัพไทย ผู้สร้างหลักสูตรปริญญาโทและปริญญาเอก สาขายุทธศาสตร์และความมั่นคง คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา อาจารย์พิเศษบรรยายในวิชามหายุทธศาสตร์ และการจัดการทรัพยากรเพื่อความมั่นคง

การศึกษา

วิทยาศาสตรบัณฑิต โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (2526)

รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารรัฐกิจ) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2538)

Doctor of Education, Charles Sturt University, Australia (2547)

หลักสูตรทางทหาร

การรบพิเศษ สหรัฐอเมริกา (Special Forces Qualification (Q) Course, Fort Bragg, North Carolina, USA,1986)

โรงเรียนเสนาธิการทหารบก ออสเตรเลีย (Command and Staff College, Australia,1996)

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ออสเตรเลีย (Defence and Strategic Studies Course, Australia, 2001)

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่.58 (Thailand National Defence College, 2015)

ผลงานทางวิชาการ

แนวทางการป้องกันอาชญากรรมข้ามชาติที่สนับสนุนการก่อการร้าย (วปอ.58)

สนธิ นวกุล และสุภานี นวกุล. (มกราคม – เมษายน 2562). “มหายุทธศาสตร์: จากจักรวรรดิโรมันสู่ยุคสงครามเย็น”. วารสารการเมือง การบริหารและกฎหมาย. 11(1): 375-391.

สนธิ นวกุล และสุภานี นวกุล. (มกราคม – เมษายน 2563). “มหายุทธศาสตร์ของรัสเซีย”. วารสารการเมือง การบริหารและกฎหมาย. 12(1): 511-532.

สุภานี นวกุล และสนธิ นวกุล. (พฤษภาคม – กันยายน 2564). “มหายุทธศาสตร์ของธุรกิจญี่ปุ่น”. วารสารการเมือง การบริหารและกฎหมาย. 13(2).

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อนุรัตน์ อนันทนาธร

อาจารย์ประจำภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ประธานหลักสูตรรัฐศาสตร์มหาบัณฑิตและปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขายุทธศาสตร์และความมั่นคง คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยบูรพา ผู้สอนร่วมในรายวิชามหายุทธศาสตร์

การติดต่อ โทรศัพท์มือถือ 081-8658373 E-mail / moucmu@yahoo.com ,anurat@buu.go.th

การศึกษา

Doctor of Public Administration (Public Administration)
Brawijaya University, Malang , Indonesia (ทุนมหาวิทยาลัยบูรพา)
รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
รัฐศาสตร์บัณฑิต (การปกครอง) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ตำราและเอกสารประกอบการสอน

อนุรัตน์ อนันทนาธร (2559) นวัตกรรมและการจัดการการเปลี่ยนแปลง. เอกสารประกอบการการสอนหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ สาขาการปกครองท้องถิ่น ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. (ทุนอุดหนุนการผลิตผลงานทางวิชาการประเภทเอกสารประกอบการสอน)

อนุรัตน์ อนันทนาธร (2559) การบริหารงานบุคคลภาครัฐ. เอกสารประกอบการสอนหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ สาขาการบริหารทั่วไป ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. (ทุนอุดหนุนการผลิตผลงานทางวิชาการประเภทเอกสารประกอบการสอน)

สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ และอนุรัตน์ อนันทนาธร. (2555). *นโยบายสาธารณะ.* ตำราเรียน คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.